

Viata Românească

REVISTA EDITATĂ DE UNIUNEA SCRITORILOR

Colegiul de redacție : ALEXANDRU BALACI, RADU BOUREANU,
REMUS LUCA, GEORGE MACOVESCU, CORNEL REGMAN

Redactor șef : IOANICHIE OLTEANU

Secretar responsabil de redacție : VLADIMIR COLIN

REDACTIA : Calea Victoriei 115. Sectorul I, București
Telefon : 50.64.30, 50.64.35

ADMINISTRAȚIA : Șoseaua Kiselef nr. 10. Sectorul I, București
Telefon : 17.79.46, 18.33.99

Abonamentele se primesc prin instituții, factorii poștali și oficiile
poștale, difuzorii de presă din întreprinderi

Costul unui abonament la Viața Românească este de lei :
60 pe 12 luni, 30 pe 6 luni, 15 pe 3 luni

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE INAPOIAZĂ

Viata Românească

ANUL XXX

IANUARIE 1977

Nr. 1

CER CUVÎNTUL!

...Se ridică repede, ca la armată, aruncându-și pe scaun căciula cu urechi. Era un flăcău simpatic, cu o cicatrice oblică în colțul drept al buzelor, care nu-i strica prea mult. Dimpotrivă, îi dădea un aer misterios și bărbătesc.

— O să vorbesc puțin, începu el. E și târziu, oamenii mai au și casă. Țin totuși să-mi spun și eu părerea, mai ales că mă aflu exact la vârsta pe care o avea tov Păun când lucra în satul Voievodeni. Țin să mai precizez că n-am avut de unde să-l cunosc pe tov Păun. Până-n seara asta, nici n-am știut cum îl cheamă. Lucram în sectoare cu totul diferite. Tov inginer lucrează la betoane, pe când eu sint tehnician la dispozitive verificatoare. Ni s-au încrucișat pașii doar la cantină și prin perimetrul șantierului, cu totul întâmplător. Atît. Acum însă cam regret că n-am avut prilejul să-l cunosc mai de mult. În fine, e și-o diferență de vîrstă, asta-i foarte drept... Dar mie mi se pare, din cele ce s-au vorbit pînă acum, că tov inginer Păun este un om interesant, cu o viață bogată, care merită explorată. Așa, ca să ne mai îmbogățim și noi galeria exemplurilor pe care trebuie să le urmăm. De ce spun asta? Pentru că, drept să fiu, mie-mi place tov Păun așa cum e. Îmi place și declar că sint alături de el. Sint pentru primirea lui în partid, ce mai încolo, încoace... Unii poate veți zice că mă prîpesc, că nu cunosc la oameni, că m-a entuziasmat personalitatea tovarășului inginer. Poate că pe undeva așa o fi. Dar tot atît de adevărat este că ceea ce mă atrage în primul rînd la tov Păun e sinceritatea lui, care de ce să ne ascundem după deget, n-o găsești la fiecare colț de stradă. Pe urmă, problemele acelea, de la Voievodeni. Rîdeți, încruntați-vă, dar să știți că dacă aș fi fost cumva atunci în locul lui, cred că aș fi procedat la fel. Păi, ce putea să facă omul? Sint și eu de la țară. Eram copil pe atunci, dar tot îmi amintesc cîte ceva. Că anii aceia nu se pot uita, tovarăși. E destul să-i fi trăit și să fi avut ochi. Este cineva de altă părere?

Cei din jur fremătară. Nu le dispăcea. Tinerelul vorbea cocoșește.

— La mine-n sat, deși colectiva s-a înființat din primii ani, mai precis din 1950, lucrurile au mers mult mai greu, continuă tinerelul. Așa s-a nimerit. Ce vreți, în unele locuri mergea ca pe roate, în altele dimpotrivă, îți venea să urli de atîta îndărătnicie, care nu încolțea, să fim sinceri, din apă de trandafiri. Așa, nu sint psiholog, dar mă gîndesc că poate și îndărătnicii ăia aveau dreptate, în felul lor. Nu? Ei, nu? Cînd neam de neamul tău a lucrat aceeași bucată de pămînt, de pămînt personal vreau să zic, este chiar atît de ușor să pășești în necunoscut? Într-o viață ce se clădea pe baze cu totul noi? Nu-i ușor, tovarăși, nu-i deloc ușor. N-ai de unde ști că pe mine m-au dat afară din școala primară, da, chiar din școala primară, care e obligatorie, pentru că tata nu voia nici el să se înscrie. Pînă nu s-a înscris, n-au vrut să mă primească înapoi. Iar eu plîngeam de mă prăpădeam pe după toate căpițele de paie din curte... Și asta încă nu-i nimic, tovarăși, ce să mai vorbim... Dacă v-aș povesti cum ni se mai umflau și cotele, poate că...

— Le știm și noi, tovarăse Popeangă, îl întrerupse acru tovarășul Timofte. Dacă te interesează, nu ne-am născut abia astă noapte... Avem și noi ceva țineri

de minte... Dar îl discutăm pe tovarășul Păun, ce drăcu... Ziceai că e târziu și că oamenii mai au și casă.

Popeangă se așează pe căciulă, cu o mutră de om profund supărat.

— Dar despre gindul acela, de a rămâne în străinătate, ce părere ai? Îl mai întrebă tovarășul Timofte. La aspectul acesta și-aș propune să te referi...

— Am și eu părerea mea, răspuse prompt Popeangă sărind în sus ca împins de un resort. Cred că problema trebuie scoasă definitiv din discuție. Atît!

Tinerelul se așează din nou, nu înainte de a-și fi luat, de astă dată, căciula de pe scaun. Păun îl admiră, cu atît mai mult, cu cît nu se așteptase să-i tîină cineva parte cu o asemenea vehementă. Dar nu se uită la el. Era sigur că Popeangă îi căuta privirile.

— Tovarășul Popeangă ar fi dorit să ne tîină o conferință, spuse zîmbitor Săucan, rozemîndu-se tacticos pe spătarul scaunului și aprinzîndu-și o țigară. Are și vocabular, are și amintiri, are și clanuri revoluționare, are și psihologie, chiar din belșug am putea zice, numai că îi cam lipsește orientarea în spațiu. Nu zic, în timp o are, dar în spațiu nici atîta — și-și arătă muștiucul galben al țigării. I-a dat dreptate tovarășului Păun pînă în pînzele albe. După el, da, așa trebuia să se facă pretutindeni colectivizarea: generalizînd metodele tovarășului Păun.

— N-am spus asta! protestă oarecum dezumflat Popeangă. Ba am spus — se corectă el — dar n-am absolutizat. Ziceam că au fost situații și situații. În situația dată la Voicvodeni, aș fi procedat și eu ca tov Păun. Așa am zis...

— Am totuși impresia că oamenii au înțeles altfel, continuă Săucan, făcîndu-i semn lui Popeangă că nu mai are rost să se ridice. Cine știe, poate că într-adevăr tovarășul Păun o fi avut motive întemeiate să procedeze cum a procedat. Intemeiate, după concepția lui... Dar n-avem dreptul, tovarăși, s-o cotim la dreapta și să afirmăm cu mîna pe inima noastră tînră și vitează — și aici Săucan privi din nou spre Popeangă — că tare bine a mai procedat tovarășul Păun! Păi dacă toți activiștii ar proceda astfel, unde se ajungea, tovarăși? Unde se ajungea cu colectivizarea? Vă dați seama? S-ar fi instaurat o atmosferă de nemulțumire generală, încît nu știu zău dacă s-ar mai fi terminat ce se începuse. Din contră, tovarăși: s-ar fi ajuns la lucruri foarte grave... Și ni s-ar fi aprins fundul pantalonilor, asta s-ar fi întîmplat!

Popeangă se ridică din nou:

— Dar n-am...

— Ba ai spus, tovarășe Popeangă. Cel puțin așa am înțeles eu. Ori sînt atît de... de... încît n-am înțeles bine? Eeeec... e frumos ca tineretul să aibă curaj, dar nici chiar așa... Da... Să trecem mai departe. Tovarășul Canarache.

Maistrul Vincentiu Canarache vorbea rar în ședințe și numai atunci cînd i se cerea părerea. Nu era meșter la cuvîntări. Dacă-l întrepruea cineva, îl apucau toate emoțiile de pe rîmînt. De altfel, i se spunea în lipsă Bilbilu, chiar mai des decît pe numele adevărat. Acum însă, se înscrisese fără să i-o fi cerut nimeni. Se ridică și, înainte de a începe, își suflă nasul într-o batistă mare. Era răcit. Apoi își netezi cu palma mustața căruntă și tuși cu gura închisă, să-și dreagă vocea.

— Eu nu înțeleg, dragii mei, zise el, nu înțeleg deloc un lucru. M-am înscris și eu la cuvînt tocmai pentru că nu-l înțeleg... De ce dezgropăm morții? Uite, adică de ce ne legăm de lucruri făcute de tovarășul inginer Păun în urmă cu cincisprezece ani? Păi alea ne interesează pe noi acum? Alea? Și măcar dacă s-ar fi abătut zdravăn de la linie, cu ele... Dar nu s-a abătut. E drept, a mai încurcat pașii din cite se vede, dar linia a ținut-o...

— Tovarășu, îl întreruse prevenitor Săucan, ce vrei să spui? Pe noi trebuie să ne intereseze și cum anume a ținut linia... Altfel... Altfel...

— Și-apoi, omul din greșeli în-învață se bilbii Vincentiu Canarache. Tovarășul inginer Păun a-nvățat, asta-i sigur. Se vede de-de-de de la o poștă. E om de nădejde. Iar pe noi trebuie să ne intereseze mai ales cum e omul acum, ce face, ce dreg, cum se descurcă el azi. Vreau să văăăd aici unul, măcar unul, care să-mi spună mie că tovarășul inginer Păun nu s-a achitat de vreo sarcină. Ei, este cineva? Este, sau nu este? Nu este. Vedeți? Și-atunci, de ce-l căutăm degeaba de păduchi? Să mă ierte tovarășul inginer, dar vorba vine... Cum ziceam, eu aș fi fost de părere să-l discutăm de la bun început de pe platforma asta. E platforma cea mai deșteaptă, cu așa cred. Să știm pe cine contăm acum, să ne uităm bine și să vedem pe cine-l simțim lipit de umărul nostru. Să vedem dacă ne putem baza pe om în clipa de față și mai pe urmă... E just? Ce a fost, e bun fost.

— Just, răspunse de pe locul său tovarășul Timofte. Chiar foarte just, pînă la un anumit punct. Să fiu iertat că intervin din nou, tovarăși, dar nu ne putem declara mulțumiți analizînd un om numai de la briu în sus. Dacă am asculta povăța tovarășului Canarache, fără s-o mai îmbunătățim pe ici, pe colo, am greși. Am greși, fundamental. Omul trebuie privit din cap pînă în picioare, adică în toată evoluția lui. Bineînțeles, punînd accent pe profilul său actual, așa cum ne îndeamnă de altfel și tovarășul Canarache, pentru care am tot respectul. E adevărat, profilul de azi al omului pus în discuție trebuie să ne intereseze în primul rînd, cu atît mai mult, cu cît știm cu toții că societatea noastră socialistă este în măsură să-și educe membrii în bune condițiuni. Vreau și eu să cred că tovarășul Păun este un om educat în spiritul nostru. Dar repet, atunci cînd primim pe cineva în partid, e bine să-i parcurgem întreaga evoluție, și cu părțile bune, dar și cu părțile mai puțin bune. Partidul, tovarăși, trebuie să fie puternic, da, foarte puternic, pentru că mai are multe de realizat în țara asta, multe, și mai mari și mai mărunte, că doar cunoaștem planul și pe-o parte și pe alta, în amănunt, va să zică. Spunem că partidul are de realizat și lucruri mărunte, va să zică. Hehee, zicem noi că sînt mărunte, ni se par nouă mărunte, așa, la prima vedere, dar să știți că astea sînt la drept vorbind și cele mai grele; chestiile de bucatărie națională, chestiile care ni se par obișnuite și tocmai de aceea foarte ușurele... Dar e greșit, nu-s ușurele! Astea, chestiile de bucatărie, sînt cele mai grele, chiar mai-mai decît nu știu cîte combinate ridicare cu tone de sudoare omenească. Și știți de ce? Uite, că revin la oi. La oile noastre, preciză tovarășul Timofte. Pentru că trebușoarele astea mititele, cum vreți să le ziceți, se pun pe făgașul bun numai schimbînd mentalitatea unor generații întregi. Eheee, eheee, cam așa stau lucrurile... Iată de ce trebuie să fie puternic partidul și în problemioarele astea, omenești... Iar puternic poate fi, dacă ne gîndim la membrii lui, numai atunci cînd ne cunoaștem perfect între noi. Partidul nu-i o ceală de pietoni care merg în aceeași direcție, pe aceeași stradă, pînă cînd unul, ori altul, ori altul, intră într-un magazin, ajunge la piață, la serviciu sau deschide poarta curții sale. Și nu e nici un grup alcătuit devalma, pentru nu știu ce petrecere... Așa că e musai să punem oamenii sub microscop. Sub un microscop care să mărească de cît mai multe ori, un microscop electronic! Asta să ne intre foarte bine în cap. Eu atît am avut de spus și sper să nu se fi supărat tovarășul director Nicolau pentru că nici de data asta nu m-am înscris mai întii pe listă...

Nicolau zîmbi minzește și-l atinse ușor pe Săucan cu cotul. În fața lor, observînd gestul, duđuia Alisa bătui din palme fără zgomot, încîntată de parcă ar fi auzit o glumă bună.

— Poți continua, tovarășe Canarache, zise Săucan, foarte sobru, ca și cum n-ar fi simțit gestul vecinului. Și să deschidă careva ușa aia! Să se mai facă puțin curent. Într-adevăr se fumează prea mult, tovarăși...

— P-păi eu de asta m-am în... înscris, ca să propun să-l discutăm pe... tovarășul inginer Păun mai ales din punct de vedere contemporan, se bălăbi Vincentiș Canarache, emoționat. Eu am cincizeci și unu de ani. Am pretenția că am văzut destule. Am fost chiar pînă-n Ungaria... S-sînt membru de partid din om... o mie nouă sutepatru-ș patru. M-am săturat să tot căutăm oamenii dep... păduchi, cum ziceam adineauri, s-să fiu iertat. Sînt și oameni care chiar dacă ses... scarpină, n-au p-păduchi. Despre tovarășul inginer Păun aproape sînt sigur că nu are...

— E vorba cumva de intuiție, ca la tovarășa Melania? îl înțepă cineva din mulțime, binevoitor.

— Maid...du-te-n paștele mă-ti, Onofrei, că nu tu m-ai învățat pe mine mserie, i-o întoarce Canarache, nemulțumit. Să mă re-res-respectați! Așa se cade! Și pe urmă, aici e ședința de partid! Unde tec... crezi? Asta spuneam — continuă el după aceea — că trebuie să vină și-n organizația noastră din șantier vremea cînd să avem maim... mare încredere în om. Să nu-l întrebăm neapărat cef... fel de borș a mîncat bunică-sa acu șaizeci și nouă de ani, trei luni, o săptămînă și două zile. Mie dep... pildă, nu mi-a plăcut nici felul în care tovarășul secretar Săucan l-a pus la punct pep... Popeangă. Popeangă a vorbit foarte bine. Și cu astav... vă mulțumesc și eu pentru atenție.

Se așeză greoi, nădușit, ca în miezul lui iulie și imediat își scoase batista din buzunarul pantalonilor.

— Nu ți-ai formulat opțiunea, tovarășe Canarache, fi aminti Săucan. Să înțelegem că ești-pentru primirea în partid?

— Nu sint pentru. Nu sint nici pentru, nici contra, răspunse Canarache, căruia de cînd se reasezase pe scaun îi mai venise inima la loc. Ați auzit b-bine, nici pentru, dar nici contra. Așa. Chiar așa.

— Asta înseamnă probabil că te vei abține, nu?

— Deocamdată nici asta, tovarășe secretar. V-am spus că nu-l cunosc prea bine pet... tovarășul inginer Păun. Încă nu știu cum o să votez. Să se mai discute. Să ne spună cep... părere au despre el oamenii care-l cunosc mai bine din muncă pe șantier. Dacă am cerut să nu-l căutăm de păduchii ăăăiaaaa, nu înseamnă că...

— Aș dori să mă înscrieți și pe mine!

Vorbise tehniciana cea nouă și drăguță, din stînga lui Manole Sîrcă. Glasul îi era neașteptat de răgușit. Un glas care, ascultat cu ochii închiși, sugera imaginea unui bătrîn și înrăit fumător. Se auziră, din cîteva părți, sîsîituri ener-vante. În sfîrșit, ca s-o poată asculta, cei prezenți făcură liniște.

— Vă numiți parcă... tovarășa Otopoi? încercă să-și amintească Săucan. Vă țin minte mai ales după figură. Otopoi?

— Cam, zîmbi răgușit tehniciana cea nouă. Mai puneți un hî și-un rî. Hortopei, mă cheamă. Viorica Hortopei.

— Pofțiți, tovarășa Viorica... Pofțiți...

Aproape toți cei de față sesizară, fără să se mire, curtea lui Săucan. Bine prin urmare omul îi spusese tehnicianei celei noi pe numele mic, din capul locului, Asta n-ar fi fost nimic, dar cu ce ton îi spusese! Parcă mîncase mierc de albine. Cei din sală trecură problema prin ciur, pe urmă ascultară. Căc începuse să vorbească Viorica Hortopei:

— Eu locuiesc într-un bloc de familisti, împreună cu o colegă...

— Mai tare! se auzi un glas.

— Nu se poate, dom'le, ce mai vrei! se supără Săucan, dintr-o dată. Da-că-i liniște, se-aude... Faceți liniște!

— Acolo am cunoscut-o pe soția unui șofer care lucrează aici, pe șantier hîrii tehniciana cea nouă. A fost foarte drăguță cu mine, mi-a împrumutat din primele zile și un reșou. E o femeie deschisă, care-ți spune de la început tot ce are pe inimă... Așa mi-a fost dat să aflu un lucru pe care, să fiu sinceră nu l-am crezut... Precizez: încă nu l-am crezut. Încă! Trebuie să mă conving N-aș vrea să mă transform în anchetator și în acuzator public, dar am să-l întreb pe tovarășul Păun, în acest scop, dacă-l cunoaște pe șoferul Băoiță Vasile. Aș îl cheamă pe soțul vecinei mele.

— Da, îl cunosc, răspunse Păun.

— De multă vreme? hîrii din nou Viorica Hortopei, privindu-l fix, ca o îndrăzneală care nu-i prevestea inginerului nimic bun; tehniciana avea o pri-vire vădit împrumutată din filmele poliștiste.

— Cred că... de vreo jumătate de an.

— Și în ce relații vă aflați cu el? continuă femeia, mulțumită de efectul public al întrebărilor.

— Relații? Dar nici nu poate fi vorba de relații, zise Păun. El e toată vremea pe mașina lui, iar eu în sectorul de care răspund. L-am întîlnit întîm plător, doar de cîteva ori. Mai bine zis, ni s-au încrucișat drumurile. Pentru foarte scurtă vreme. M-a frapat numele lui curios, foarte țărănesc. Îmi amintesc că l-am și întrebă, cînd mi-a spus cum se numește, de prin ce comună e. Mi-a răspuns că neam de neamul lui au fost orașeni...

— Asta-i altceva, fu de părere tehniciana cea nouă. Altceva, care nu m'interesează. Dar dacă tot spuneți că-l cunoașteți pe Băoiță Vasile, ne mai puteți lămuri ceva? E adevărat că i-ați acoperit un furt? E vorba nu de un furt obiș-nuit, ci de unul din avutul statului. Mai exact, din al șantierului. Așa vă to-lăuda prea guraliva soție a lui Băoiță... Și-i mulțumea lui Dumnezeu, înțelegeți! De parcă Dumnezeu ar fi părintele hoților!

— Mai știi? Mai știi? se auzi o șoaptă.

— Mergi pînă-n oraș?

— Merg, dom' inginer...

— Văd că nu mai ai nici un pasager în cabină. Ia-mă și pe mine pînă-n centru.

— Urcați-vă, dom' inginer...

Ieșiră din șantier salutați cu respect de portar, care îl recunoscuse de de-par-te pe Păun. Pînă-n oraș, să tot fi fost vreo nouă kilometri. Drumul șerpui-mai mult în pantă, printre vii în care strugurii începeau să se coacă. Era un drum de țară, plin de hîrtoape care zguduiau amarnic mașina.. Praful stîrnit se

ridica în urmă galben, într-un nor compact, care plana deasupra cîmpului ca o răsufare otrăvită. Alături de drumul vechi se lucra însă la altul, mai drept și mai lat, care să poată lega mai bine viitorul combinat de oraș; de restul lumii, cum ziceau oamenii. Compresoarele duduiau alene, se descărca piatră, se mai și săpa, iar pe unele porțiuni începuseră să toarne asfaltul. Soldații, goi pînă la briu, mulți dintre ei în pantaloni scurți, de un cachi spălăcit, munceau împărțiți pe echipe și specialități. Erau arși de soare și murdari de praf amestecat cu transpirație. În șapte luni izbutiseră să facă ce n-ar fi făcut alții într-un an. Se și spunea, de altfel, că pînă-n iarnă șoseaua va fi gata. Doar o construiau militarii. Pe șantier i se găsise și un nume, legat tocmai de flăcării care o construiau. O numiseră „Magistrala Ordonatiaminteles“.

Șoferul, un bărbat uscățiv, în jurul a vreo treizeci și ceva de ani, conducea încruntat, fără să-i adreseze nici un cuvînt însoțitorului. Asta îl cam miră pe Păun. Prea puțini șoferi taciturni întilnise el pînă acum. Se hotări să-i vorbească.

— După materiale? îl întreabă, privind prin ferestraica din spatele cabinei, fără să vadă altceva decît o prelată uriașă, făcută morman.

— Materiale, dom'inginer. Ne-au sosit de vreo două săptămîni în gară patru vagoane de ciment. De la Comarnic, cică.

— Cum dracu, nu l-ați ridicat încă?

— Uite că nu, dom'inginer...

— Îl transporti singur?

— Astăzi. Dar de miine mai vine unul... Tot un „Buceag“... Pînă cînd s-o termina linia ferată a combinatului, cărăm noi, șoferii. De ce nu s-o fi pus la punct mai întîi linia, nu mă duce mintea. Eu linia aș fi construit-o la începutul începutului... Păi știți dumneavoastră cîte din prefabricatele mari se deteriorează în timpul transportului cu mașinile? Cimentul nu, că cimentul e ciment, dar prefabricatele și cărămizile, cu încărcatul, descărcatul, reincărcatul, redescărcatul... Ba, și cimentul, dacă stau să mă gîndesc: de atîta trambalare se mai rup și sacii ăia... Dar paguba mare rămîne tot la prefabricate.

— Știu. Tocmai de-aceea ne-am și apucat să facem o parte din prefabricate direct pe șantier...

— Oricum, eu zic că nu-i destul, fu de părere șoferul. Cu așteptatul materialelor în gară, al celorlalte materiale, vreau să zic, plătim o mulțime de bănet... Locații!

Discuția se împotmoli aici. Șoferul apăsă pe accelerator și camionul țîșni în viteză, săltînd în zgomot peste gropile drumului. Păun deveni atent. În ladă auzea un zornăit ciudat. Brusc, șoferul încetini.

— N-avea rost, îi zise inginerul. Puteai s-o lași într-a patra.

— E cam la vale, dom'inginer, îi răspunse șoferul, la fel de încruntat. Nu-s prea sigur de frîne. Am tot reclamat la garaj, dar n-au vreme de reparații... Nici chiar de verificări. Cică să fiu atent. Așa mi-a zis șeful de coloană.

Mai merseră în tăcere un kilometru, poate doi, Păun mai privi de cîteva ori îndărăt, prin ferestraică. Îl obseda zornăitul de adineauri. Dar nici acum nu zări nimic în afară de prelată făcută morman. Totuși, zornăitul se auzise... Nu se putea înșela! Cînd drumul intră într-un lan de porumb, prăfuit de parcă se cernuse peste el jumătate din praful de pe Lună, se hotări să verifice.

— Vrei să oprești o secundă? propuse Păun. Să ne mai ușurăm și noi...

Își făcu de lucru pe lingă roata din spate. Înalt, cum era, nu-i fu greu să ridice un capăt al prelatei. Sub ea văzu, cu mirare, cițiva saci cu „ciment de periclaz“. Ciment de import, din cel care li se repartiza întotdeauna cu firîita. Și încă ceva: două baloturi întregi, de sîrmă de aluminiu. Ele zornăiau! Lăsă cu repeziune colțul prelatei și se apropie de cabină.

— Nu mă mai lași în centru, îi spuse el șoferului cu puțin înainte de intrarea în oraș. Merg și cu pînă la gară. De ce-o fi stînd de-atîta vreme cimentul acolo? Pe șantier nu-i loc? Să văd și eu, așa, de curiozitate, cam la cît s-au ridicat locațiile... Avem prea multe milioane în buzunarul de la spate, așa cred unii îmbrobodiți...

Șoferul tresări. Păun îl privi cu coada ochiului. Se aplecase mult peste volan, de parcă ar fi vrut să-și stăvilească bătăile inimii.

O luară pe lingă fabrica de tricotate. În față se vedea gara, cu clădirea cea nouă de pe care schelele încă nu fuseseră date jos. Traseră la peronul de marfă.

— Mulțumesc, îi zise Păun. Îți rămîn dator o țuică. Cu prima ocazie, mă achit. Hai noroc!

Apoi, ascuns după grilajul de șipci verzi care despărțea de peron biroul de mesagerii, stătu să privească. Șoferul rămase un timp în cabină, pe urme cobori, se învârti fără nici un rost pe rampa de încărcare, iar se urcă în cabină și iar coborî. Privea agitat în toate părțile. După vreo jumătate de oră porni motorul și dădu camionul înapoi, să iasă la drum. Nici nu se apropiase de vagoanele cu ciment, lângă care nu se afla nici un reprezentant al C.F.R.-ului. Abia atunci reapăru inginerul.

— Ce faci, nu mai încarci? căzu întrebarea.

— Ziceam... să merg să-mi cumpăr niște pâine, minți șoferul.

— Cu mașina? Uite, e un chioșc la doi pași... Mai bine spune ce vrei să faci cu cimentul. Nu cu al' din vagoane, ce dracu, doar nu sîntem copii. Cu ală din ladă. Cu periclazul. Și cu baloturile de sîrmă.

Șoferul rămase lemn.

— Dom' inginer... izbuti el să îngine.

— Hai! Mă urc din nou lângă dumneata. De data asta mergem la miliție.

— Dom' inginer...

— Nici un domn că mă-nfurii! Drept cinc mă ici?

Celălalt îl privi cu spaimă:

— Nu mă nenorociți!

— Inseamnă că recunoști, nu? Ce-ți trebuia ție periclazul?

Trecuse fără să-și dea seama de la dumneata la tu.

— Ce-ți trebuia, ai? repetă Păun. Și sîrma de aluminiu! Acum numai că tușe poți să-ți mai faci cu ea, dar tot mai bune-s alea de fier... Ia spune, cum îți zice?

— Băoiță, dom' inginer. Băoiță Vasile...

— Asta e, măi Băoiță: ți-ai făcut satul de rușine.

— Sînt orășean, dom' inginer. Orășean din tată-n fiu.

— Tot un drac. Hai, dă-i drumul! Știi unde-i miliția, nu-i așa? Da' pornește odată, că n-am chef să fac ședința aici, pe rampă! strigă Păun. Știi că alergăm noi după periclazul ăsta, mă? Dă-i drumul!... Și ne costă bani, nu glumă, că nu ni-l dă nimeni de pomană pentru sufletul Maicii Domnului!

Pe drumul către miliție, pe care Băoiță îl străbătea livid și transpirat Păun îl luă din nou la întrebări:

— De ce ți s-a urît ție cu libertatea, măi Băoiță? Ai familie?

— Am, dom' inginer...

— Copii?

— Doi.

— La ei nu te-ai gîndit? Aș vrea să știu și eu unde voiai să duci materialele. Ai complici, probabil. Trebuie să ai. De-acu n-ai decît să-mi spui, și așa o să se afle. Mare lucru dacă nu ți s-o organiza proces public, să te țină minte toată suflarea șantierului.

— N-aveam un om anume, dom' inginer, suspină șoferul. Aș fi așteptat să-mi cadă. La un ciment ca ăsta, trebuie să se îngîmădească oamenii, așa mi-am zis. Doar nu se găsește în comerț. Aș fi umblat așa, numai cu niște aluzii, pe la circiumă...

— Degeaba, măi Băoiță, că nici un particular n-are nevoie de periclaz. Te-ai ostenit de pomană, zise Păun, încludat de ridicolul situației. Ți-o spun eu, care-s de meserie. Cimentul de periclaz se folosește numai la betoanele pentru temperaturi înalte, mă! Pentru cuptoare! Pentru furnale, nu pentru cuptoarele de copt pâine! Credeai că dacă pe șantier e-ată de valoros, dincolo de porțile lui prețul o să-i crească de zece ori? Te-ai înșelat!

— Da, dom' inginer...

— Ai dat-o-n bară, Băoiță. Cît cîștigi tu pe lună, mă?

— Și două mii cinci sute, dom' inginer, că muncim de ne spetim. Cîteodată și trei mii, cu tot cu sporuri, da' rar.

— Și nu-ți ajunge? Nici eu nu cîștig mai mult. Ba chiar mai puțin cîștig eu, mă. Mai puțin. Ce voiai să-ți faci, palat? Limuzină de comandă specială? Și la urma urmei, cît material ai mai scos de pe șantier, ai?

— Numai p'asta, dom' inginer. Doisprezece saci. Și colacii ăștia de sîrmă. Da' le duc înapoi, dom' inginer, vă rog frumos... Le duc fără să știe nimeni, al dracului să fiu dacă...

— Dar eu nu știu, mă? Eu nu știu? Eu n-am văzut? se supără și mai tare Păun. Eu ce sînt pentru tine? Semn de circulație? Bolovan? Dacă scapi acum basma curată, ți se face iar de comerț. Nu, Băoiță, mergem la miliție. M-ar-ustra conștiința. Pe cuvînt. Nu-ți merge.

— Bine, dom' inginer, făcu resemnat Băoiță și, deodată, Păun îl văzu că plînge; lacrimile îi curgeau pe obrazul neras, udîndu-i, picătură după picătură, piepții cămășii.

— Ce voiai să faci cu banii, mă? Asta te-am întrebat! Își aminti inginerul. Că am și eu dreptul să știu. Lucrez și eu pe șantier!

Băoiță nu răspunse imediat. Își înghiți nodul care-l sufoca, micșoră cu grijă viteza la o curbă și abia după aceea oftă din tot sufletul:

— Am un copil bolnav, dom' inginer. Bolnav rău...

— Ce are?

— Nimeni nu știe, dom' inginer. Unde n-am fost! Nevastă-mea a umblat și-a tot umblat... A făcut atîtea absențe de la fabrică, de i-au desfăcut pînă la urmă și contractul. Lucra la confecții...

— Cîți ani are băiatul? mai întrebă Păun, cu alt ton.

— E fată, dom' inginer. Aproape zece...

— Puteai să ceri un ajutor de la sindicat, măi Băoiță. nu să furi... Să știi că-mi pare rău.

— Ce să fac, dom' inginer oftă șoferul. Așa a fost să fie. Ceasul rău. La început n-am avut nevoie de nici un ban. Doctorii credeau că-i tuberculoză... A stat și-n sanatoriu, aproape doi ani... Nu m-a costat nimic. Da' pe urmă mi-au trimis-o acasă. Așa-i cînd n-ai un cunoscut pe la spital, ori dacă nu te cauți prin pormoncu, să-i ungi pe doctori... Acum îi facem din cînd în cînd antibiotice...

A treia clădire după primul colț era miliția.

— Pe unde stai tu, măi Băoiță?

— În partea ailaltă a orașului, dom' inginer...

— Ia fă bine și-ntoarce!

Șoferul se execută. Lacrimile i se uscaseră pe obraji, lăsînd urme urite.

— Încotro o luăm? întrebă el apoi, cu o umbră de speranță, căci pentru moment miliția rămăsese în urmă.

— La tine, ce dracu! mormăi Păun încruntat. Luăm fetița și mergem din nou cu ea la spital. Nevastă-mea e doctoriță, lucrează acolo...

— Dom' inginer, și cu miliția cum rămîne? întrebă pe jumătate înviorat Băoiță, parcă nevenindu-i să creadă.

— Zici că e pentru prima dată cînd... sustragi materiale? vru Păun să mai audă o dată.

— Prima, dom'inginer. Pe sănătatea copiilor!

Păun privea țintă înaintea mașinii. Merseră așa, în tăcere, pînă în cartierul Vătafi, ridicat doar de cîțiva ani de-o parte și de alta a riului, pe niște locuri ale nimănui, năpădite pînă nu de mult de bălării hrăpărețe și boschete cu spinii. Făcuseră apoi un slalom în toată regula printre blocuri și, după ce ocoliră o poli-clinică, opriră.

— Aici stau, îl anunță spăsit Băoiță, V-as... v-aș pofti sus. Stau la etajul șapte...

— Hai, adu fata, îl grăbi inginerul. Vrei să te mai întorci azi pe șantier, sau nu? Eu zic că-i mai bine să te întorci. Hai, du-te. Aștept aici.

Fetița stătu cuminte tot drumul pînă la spital, înghesuită între taică-su și Păun. Era palidă, slăbuță și tușea. Avea o tuse chinuită, care o zguduia pînă-n călcie, îmbuiorîndu-i obrajii în cîteva clipe. La fiecare acces fetița își scotea din mîneca bluziței o batistă și scuipa în ea îndelung, așa cum o învățaseră la sanatoriu. Pe Păun îl cuprinsese mila. La cei treizeci și opt de ani ai lui încă nu avea copii și poate tocmai de aceea în prezența lor simțea că se pierde, că tremură în el ceva nelămurit, că se inmoaie tot ca o bucată de ceară. La un chioșc de răco-ritoare coborî și-i luă două cutii de ciocolată. Ciocolată cu alune, din cea pe care știa că o preferau și copiii fratelui său, Vasile. Căci Vasile avea trei, dintre care doi gemeni, deși nu era înșurat decît de vreo doi ani și ceva. O începuse în forță.

La spital, Irina se dădu peste cap și făcu rost de o internare. Susținea că era nevoie de niște analize noi și că nu se putea să mai lase fetița acasă. Băoiță umbla după ei cu bascul boțit în pumn, împiedicîndu-se la tot pasul de covoare. Nu mai avea nici o fărîmă de glas.

— Acum du-te la gară și încarcă cimentul ăla, îi spuse Păun după ce fetița fu internată. Te-or fi așteptînd pe șantier.

— Mă duc, dom'inginer, lua-m-ar dracu de dobitoc!

— Nu injura, mă!

— Nu-njur, dom'inginer...

— Iar dacă nu pui înapoi periclazul și sîrma, să știi că ai de-a face cu mine, Băoiță. Auzi ?

— Aud, dom'...

— Fii atent, să nu te afle nimeni ! Ține minte că nu-i cheamă pe toți Nicolae Păun ! Mă auzi bine, sau nu mă auzi ?

— Vă aud, cum să nu vă aud...

— Valea !

— Vă mulțumesc, dom'inginer, că m-ați scăpat...

— Valea am spus, mă, valea ! Și încă nu se știe dacă te-am scăpat ! Asta e încă nu se știe... Poate și-aș da curaj pentru alte matrapazlicuri și mi-ar părea rău, Băoiță... Nu mi-aș ierta-o nici într-o mie de ani !

— Dom'inginer, icni șoferul

Peste câteva zile, analizele fură gata. Într-adevăr, fetița nu avea tuberculoză, ci o bronhopneumonie micotică, accentuată de antibioterapia prescrisă și aplicată în sanatoriu.

— Boala are focare difuze, îi explicase Irina. A dat într-un aspergilom bronșietizant și oricum fetița va trebui operată...

— E adevărat, tovarăși, răspunse Păun. Recunosc, am avut cunoștință de o tentativă de sustragere a unor materiale. Mă aflam întâmplător tocmai în mașina cu care Băoiță le transporta. Niște saci cu ciment de periclaz și cițiva colaci de sîrmă, asta sustrăseseră... Nu pot nega.

În sală se făcu rumoare. La masa prezidiului, Nicolae incremenise cu o țigară neîncrepută în colțul buzelor și cu chibritul aprins în mînă, aproape să-i ardă buricele degetelor. Ochii Melaniei crescuseră dintr-o dată. Nea Cînu tuși. Cocirlan rînji cu toată față și se foi nerăbdător. Popeangă rămăsese cu gura căscată. Tovarășul Timofte găsi de cuviință să-și noteze cu repeziune ceva, iar Săucan, pentru a putea sta mai departe călare pe situație, își turnă cu mișcări încetinite un pahar cu apă de care nici nu avea nevoie.

— Și cum se face că pe șantier nimeni n-a știut absolut nimic, tovarășe inginer ? întrebă cu glasul-i spărt tehniciana cea drăguță. Pare curios. Pentru mine, cel puțin.

— Un moment, vă explic imediat, zise Păun. Băoiță se afla la prima abateră de acest gen. Sigur, veți obiecta că nu era de competența mea să apreciez dacă într-adevăr se afla la primul sau la al nu știu cîtelea furt. Pe de altă parte, o asemenea faptă, furtul vreau să zic, se pedepsește chiar dacă a fost comis prima dată... Credeți că n-am cîntărit toate aspectele ? În fine, șoferul m-a impresionat din pricina situației lui disperate. Într-adevăr, fetița îi era foarte bolnavă. Foarte bolnavă, tovarăși. Ce să mai spun ? Greșeala lui Băoiță a fost că a căutat să-și procure bani prin mijloace necinstite. Bani pentru peșcheshuri destinate doctorilor doar-doar i-or da de capăt bolii... Bani pentru așa zisele stimulente suplimentare, tovarăși, dat fiind că pentru spitalizare și medicamente Băoiță n-a trebuit să plătească nimic. Totul a fost gratuit, nu însă și bunăvoința celor chemați să-i îngrijească fata...

— Nu problema asta o discutăm, îi aminti Săucan.

— Firește că nu. Doream numai să arăt că greșeala lui Băoiță e explicabilă.

— Fiecare greșeală are o explicație. Dar greșeala dumitale care e ? întrebă aspru Călăianu de la proiectare.

— Ajung și acolo. Fii fără grijă, n-o să fug de răspundere, tovarășe Călăianu... Cum vă spuneam — continuă Păun — omul avea nevoie de bani. A încercat să facă rost de ei, cum s-a văzut... Norocul lui că l-am oprit la timp. L-am obligat să aducă totul înapoi !

— De unde știi că a adus totul, tovarășe Păun ? întrebă Viorica Hortopei, transformată în procuror. Poate n-a adus nici un gram din periclazul acela, nici un centimetru de sîrmă, nimica, nimicula...

— Ba da. Am controlat. Discret, bineînțeles...

— Dar noi de unde să știm că e așa ? Avem dreptul să vă credem pe cuvînt ? continuă femeia.

— Trebuie să mă credeți.

— De ce trebuie ? Doar ne-ați ascuns de la bun început fapta lui Băoiță... De aici putem trage unele concluzii...

— Fiecare e liber să tragă concluziile pe care le crede de cuviință, cum de altfel și eu sînt liber să-mi argumentez atitudinea ! strigă Păun. Adevărul însă e unul singur : Băoiță a adus înapoi întreaga cantitate de materiale sustrase. Chiar în aceeași seară. E cît se poate de sigur ! Le-a lăsat alături de stiva de ciment

P.Z. 400, pe care o transportase de la gară. Să se controleze, tovarăși ! Poate șeful depozitului central își va aminti faptul ciudat că alături de cimentul P.Z. 400 a găsit într-o bună zi și cițiva saci de periclaz... Trebuie să-și amintească. Doar periclazul e păstrat într-un loc, iar P.Z.-ul în alt loc. Imposibil să nu-i fi dat de gîndit toată povestea asta... Eu unul, sînt convins că n-a anunțat cazul, numai pentru a nu i se face mizerii. Căci i s-ar fi făcut, e sigur, absolut sigur... Păi de unde să apară periclazul, alături de cantitatea de P.Z. 400, transportată tocmai atunci de la gară, cînd de trei săptămîni nu ne mai sosise nici o lingură din cimentul ăla ? Să se vorbească cu șeful depozitului ! Asta se poate, e ușor de vorbit, nu-i așa ?

— Subterfugii avocătești, hîrii Viorica Hortopei. Cazul care ne interesează acum e cazul dumneavoastră, atitudinea dumneavoastră, tovarășe inginer... Cît despre șeful depozitului, bănuiesc că nu-i va suride să recunoască cele observate atunci, în alternativă că, într-adevăr, a avut ceva de observat... Eu așa cred. Ar fi o notă destul de proastă pentru el...

Săucan, care-o lăsase pe tehniciană să evolueze în voie, găsi cu cale s-o sprijine :

— Are dreptate tovarășa Viorica : n-avem de unde ști că Băoiță a binevoit să transporte din nou pe șantier periclazul și sîrma... Ceea ce-i mai rău, e că nici nu se poate verifica prea ușor. Așa, da, împărtășesc întrutotul punctul de vedere al tovarășei. Oricum, greu-negreu, vom încerca să ne lămurim. Să facem pe dracul în patru. Vă promit, tovarăși, că mîine, pardon, poimîine, luni adică, îl vom chema pe Băoiță să ne dea socoteală. Și pe șeful depozitului principal. Vă promit categoric. Acum însă îl discutăm pe tovarășul Păun. Văd că am făcut cu toții foarte bine că am prelungit ședința... Ei, tovarășe Canarache, iată că acum avem elemente și din activitatea mai recentă a tovarășului Păun... Mulțumit ?

Maistrul Vinčențiu Canarache găsi că-i mai bine să nu răspundă. Cît despre Păun, el nu-l mai recunoștea pe Săucan. Omul se schimbase. Nu mai era cel de la începutul discuțiilor, jovial și prietenos, acum îi surprindea chiar unele accente de dușmănie. Cel puțin așa i se părea.

— V-aș propune să ne oprim cu mare atenție asupra acestui caz, continuă secretarul. Vorbim mereu despre economii și paraeconomii. Luna trecută, tot într-o ședință de partid, ați tras la răspundere conducerea, și pe bună dreptate, din pricina tendinței de a risipi, cu hîrtii ori fără hîrtii, materialele statului. E adevărat, e chiar foarte adevărat că pe unele șantiere se manifestă o condamnată lipsă de răspundere în gospodărirea materialelor de construcție. Din păcate, excepție nu face nici șantierul nostru. Iată, de cîteva zile au fost formulate concluziile unei comisii de anchetă internă, instituită de direcție. Nu-i nici un secret, tovarăși, că avem pierderi substanțiale la o serie întregă de repere : și la bare de fier rotund, și la țîmblărie, și la conductorii, și la ciment, și la țevi, tovarăși, chiar și la nisip și la bidoane. Da, chiar și la bidoane. Ca exemplu, n-o să vă dau decît o cifră : într-un an, într-un singur an s-au pierdut patruzeci de tone de fier beton. Patruzeci de tone, tovarăși. S-au dus pe apa sfintei simbetete și asta nu înseamnă altceva, decît o pierdere de sute de mii de lei. E puțin ? Zice careva că e puțin ? Să-l văd și eu ! Asta e, că ne cam lipsește spiritul de economic, că ne jucăm cu materialele de parcă le-am culege de trei ori pe zi de pe marginea tuturor șanțurilor din România. Ca pe florile de mușcet ! Dar materialele astea nu cresc pe marginea șanțurilor, tovarăși ! N-avem dreptul să ne batem joc de munca nimănu, de sudoarea nimănu ! Și cît nu s-ar cîștiga, dacă fiecare ar da dovadă în această privință de un puternic simț de răspundere, de spirit gospodăresc la nivelul cerințelor !... Zeci de tone de metal economisit, echival ază cu contravaloarea unui apartament, știți asta ? Nu e nici o exagerare ! E realitatea, tovarăși ! Pe bază de calcul în toată regula, nu pe bază de vise la ora unu noaptea. Dar în fond, cum s-a ajuns la aceste pierderi ? În primul rînd, prin folosirea irațională a materialelor. Nu s-a ținut seama decît în rare cazuri de limitele necesarului real...

— Aminteste și despre materialele alea, cerute în plus, îi sugeră tovarășul Timofte.

— Da, foarte bine, mulțumesc, se conformă Săucan. Cu prilejul suplimentărilor de construcții-montaj, au fost cerute și materiale în plus, deși cele de care aveam nevoie ne fuseseră deja livrate, în baza suplimentării inițiale a planului de investiții. S-a ajuns așadar la un surplus care a rămas să ruginească luni de zile sub cerul liber, ca niște deșuri ale nimănu. Să se degradeze, tovarăși ! Să fie bun numai pentru aruncat ! Pentru rețopit ! Bunătate de materiale ! Bineînțeles, și noi, conducerea, sîntem vinovați... Da, sîntem, n-am deschis ochii cît trebuia,

semnăturile au fost date prea ușor, ne facem autocritica, n-am controlat... Dar se puteau face economii? Firește. Într-o mie de feluri. Nici nu e cazul să mă maresc opresc asupra lor, că le știm cu toții. Vreau să mai spun însă că aceeași concluzie despre care aminteam adineauri a ajuns la concluzia că pe șantierul nostru indicatorii de consum la milionul de lei producție pot fi reduși substanțial. Dacă pildă, cu cel puțin opt virgulă cinci la sută la ciment și cu șapte la sută la metal. Tocmai de aceea nu mai putem tolera risipa, tovarăși! Cînd se poate, se poate, de ce să nu se poată? Se înțelege însă că aceste pierderi nu sînt străine nici de sustragerile de materiale... Păi, cum să fie! Vine unul ca Băoiță, apoi altul și altul ca el, și azi așa, mîine tot așa... valorile se-adună! Dar nu în buzunarul nostru comun, tovarăși, nu în buzunarul nostru! În buzunarul unuia sau al altuia, acolo se adună! Asta e!

Oamenii se foliau nemulțumiți. Tirada începea să-i plictisească.

— Iată de ce trebuie să fim neiertători cu asemenea elemente și să le dăm imediat pe mîna organelor de stat! strigă Săucan. Nu ca tovarășul inginer Păun, care a fraternizat cu dușmanul. Că Băoiță, așa cum limpede ne-o dovedește fapta sa, este dușmanul nostru, al celor care asudăm cot la cot pe șantierul ăsta! De ce ați cocoloșit fapta lui Băoiță, tovarășe Păun?

Păun simți din nou că transpiră. Avu o senzație de prăbușire bruscă.

— V-am explicat, tovarășe Săucan; v-am mai explicat, tovarăși, răspunse el. Omul se afla într-o situație pentru care nimeni nu l-ar fi putut învidia. Dacă ar fi fost trimis în pușcărie, ce se mai alegea din familia lui? Iată, de aceea am tăcut, nu însă înainte de a verifica personal dacă a dus înapoi materialele sus-trase... Vă dau cuvîntul meu că am verificat!

— Băoiță putea să apeleze pentru ajutor la sindicat, interveni în discuție Călăianu. De-aia avem sindicat. De-aia plătim cotizație. Uitați-vă, tovarăși, tocmai schimbam niște cuvinte cu tovarășa Melania. Zice că sindicalul ar putea să-i acorde lui Băoiță Vasile un ajutor bănesc. Pentru fetiță, firește, că taică-su... cine mai știe ce s-o întîmpla cu el... Pentru fetiță, dar nici într-un caz pentru bacșișuri destinate nu știu cărui medic...

— Nu mai e nevoie, zise Păun.

Cocîrlan, cel poreclit de toți Șoferul-iadului, rînji:

— De ce să nu fie? Baniî căpătați cînstit put? A ce or fi puțînd, tovarășe inginer?

Păun se întoarse cu tot trupul spre el. Îl privi încruntat. Grozav l-ar mai fi pus la punct!

— Mă tem că la întrebarea aceasta n-am cum să-ți răspund, tovarășe Cocîrlan, zise el, stăpînindu-se cu greu. Cît despre ajutorul acela de boală, într-adevăr nu mai e nevoie să i-l dați... Fetița a murit la operație. Stop cardiac. Dacă tovarășă Hortopei tot zice că o cunoaște pe soția lui Băoiță, poate să confirme și asta...

Tehniciana cea frumoasă, care se așezase încă din timpul intervenției lui Săucan, se ridică din nou:

— Așa e. Toate părerile de rău, pentru moartea fetiței, dar problema ca atare mi se pare că nu are legătură cu tovarășul inginer Păun... Cu dumnealui are legătură numai fapta tatălui fetiței. Furtul acela. Iar acum, după ce tovarășul inginer ne-a confirmat că a avut cunoștință de el, păstrînd taina numai pentru sine, mie nu-mi mai rămîne de făcut decît un singur lucru. Iată-l, tovarăși: nu sînt de acord cu primirea tovarășului în partid! Dumnealui n-a dat dovadă de intranșigentă și combativitate! Dar țîn să mi se consemneze opinia și în procesul verbal...

— Firește că se consemnează, o asigură Săucan.

— Aș vrea să fie așa, hîrii tehniciana cea nouă și zîmbi fără veselie. Adineauri observasem că nu se nota chiar totul... De pildă, cînd vorbea tovarășul Popoangă...

Săucan se încrunță către cei doi care se rînduiau la procesul verbal:

— Tovarăși, aveți grijă de obiectivitate, ce naiba! De exactitate! Procesul e un document! Un document de partid! Doar ați fost propuși de adunare! Consemnați totul, rînd cu rînd, opinie cu opinie. Mai aveți ceva de adăugat, tovarășă Viorica? se întoarse el apoi către tehniciană.

— Deocamdată atît, răspunse Viorica Hortopei.

În colțul lor, oltenii din Copăceni comentau în șoaptă cele auzite și văzute de vreo jumătate de oră încoace, adică de cînd se inscrisese la cuvînt tehniciana Buric, care abia se ținea să nu ridă, își înghionți vecinul între coaste:

— Înscrie-te la cuvînt! Pune muierea la punct!

— Mă, tu rizi, se încruntă omul.
 — Poate. Dar înscrie-te. Nu fi înapoiat!
 — Nu mă-nscriu, mă, v-o spusei eu și-n pauză. Aici nu sintem la noi în Copăceni. Te-ntoarce de nu te vezi, aia e. Să m-atace și pe mine tehniciana? Pe mine? Aici, de față cu atîția?

Din jur se auziră fîstiiuri enervate. Vorbea din nou tovarășul Timofte. De astă dată, în locul carnețelului ținea în mînă un statut. Oltenii făcură liniște.

— Foarte bine a vorbit tovarășa Hortopei, spunea tovarășul Timofte. Așa e, tovarășul Păun n-a dat dovadă de intransigență și combativitate revoluționară tocmai cînd situația o cerea. Tolerînd fapta antisocială a șoferului Băoiță Vasile, el n-a făcut altceva decît să contribuie la risipa de materiale despre care a amintit aici tovarășul Săucan, chiar dacă materialele cu pricina or fi fost aduse înapoi. Pentru că eu mă gîndesc, tovarăși, că toată povestea i-a dat curaj lui Băoiță ăla, l-a făcut să creadă că mai sint și oameni dispuși să închidă ochii, să-l acopere și să-l sprijine... Putem deci să vedem în tovarășul Păun un om atașat cu trup și suflet problemelor șantierului? O fi tovarășul Păun un inginer destoinic, e chiar sigur lucrul ăsta, dar vād că nu l-a pătruns suficient și simțul apartenenței la problemele colectivității... Dacă avca acest simț, îl lua pe hoț de guler și nu se oprea cu el decît la miliție. Prin urmare, cred că e bine să reflectăm cu toată seriozitatea la punctul de vedere al tovarăsei Hortopei, care este împotriva primirii în partid a tovarășului Păun. Asta nu înseamnă însă că doresc să influențez votul adunării. Fiecare votează cum îi dictează conștiința. De asemenea, înainte de a trece la vot avem datoria să ne reamintim și de cîzările de la Atena ale tovarășului inginer, dacă să se mai întoarcă sau nu în țară... Adunate la un loc, toate astea încep să prindă greutate, tovarăși, o greutate care nu trebuie nicidecum ignorată. Sper să fiți de acord cu mine. Înainte de a încheia acest cuvînt, care repet, nu se vrea o influențare a votului, ci o chemare la corectitudine și la întărirea vigilenței, permiteți-mi să vă citesc cîteva pasaje din statutul partidului. Este clar că după ele trebuie să ne conducem. În statut scrie: „Fiecare membru de partid este obligat să folosească și să stimuleze în întreaga sa activitate critica și autocritica, factor de seamă al dezvoltării societății noastre; să ia poziție hotărîtă față de lipsuri și greșeli și să contribuie la lichidarea lor; să lupte împotriva mulțumirii de sine, a tendințelor de acoperire a neajunsurilor, împotriva oricăror manifestări de înăbușire a criticii; să așere și să întărească prin toate mijloacele proprietatea obștească, temelia economică a societății socialiste“. Am terminat citatul, tovarăși. Iar mai departe scrie așa: „Să aducă la cunoștința organelor conducătoare de partid, inclusiv a Comitetului Central, orice problemă care poate ajuta la îmbunătățirea activității de partid, de stat și economice; să fie sincer și cinstit față de partid, să nu tolereze denaturarea adevărului, să semnaleze neajunsurile în muncă fără a ține seama de persoane“. Am terminat și citatul acesta. Ați văzut? Așa trebuie să fie un membru de partid. Un om model. Fără pete, fără slăbiciuni. Cum pășeste strîmb, un membru de partid rămîne comunist doar cu numele, iar noi n-avem nevoie de asemenea comuniști. Accasta e problema, tovarăși. Cred că și tovarășul Păun e de acord. Așa e, tovarășe inginer?

Păun se ridică din nou. De cîtva timp, avea senzația din ce în ce mai clară a unei mișcări ciudate, de sus în jos și de jos în sus, după cum era și poziția vorbitorului față de el: pro sau contra. O mișcare interioară, pe verticală, uneori cu coborîri atît de bruște, încît simțea că-l ia cu amețeli. Numai pe verticală! Nici un centimetru la dreapta, nici un centimetru la stînga. Ca într-un joc cu o mingiuță înflorată, umplută cu rumeguș de lemn, agățată cu fir elastic de palma unui copil.

— Aveți dreptate, tovarășe Timofte, răspuse el. Nu pot să vă contrazic și nici n-aș mai face-o, chiar dacă aș găsi vreun argument. Îmi dau seama că n-am procedat corect acoperînd fapta lui Băoiță. Am mizat mult și pe caracterul educativ, dumneavoastră i-ați zice pseudoeducativ, al acestor... al acestei... al acestei atitudini, după cum bine intuiuse tovarășa Hortopei, dar, făcîndu-mi autocritica pe care vād că o așteptați, nu pot totuși să neg că într-un fel sint satisfăcut. Într-adevăr, acea tăcere a mea și-a atins scopul: Băoiță s-a schimbat mult. Foarte mult. Și numai în bine, cu toate că între timp i-a murit fetița și poate ar fi fost omeneste ca drama să se repercuteze cumva și asupra muncii sale... Dar nu, cu Băoiță n-a fost așa. Controlați, verificați, interesați-vă și constatați dacă Băoiță Vasile nu se află de cîteva luni bune în capul listei de frunțași în producție. În capul listei nescrise a oamenilor respectați pentru munca, dar și pentru conduita

lor. Așa e, tovarășe Cocirlan? Trebuie să știi cum muncește Băoiță, doar și dumneata ești șofer... Munceste? E respectat?

— Munceste, răspuse fără chef Minodor Cocirlan. Dar ce, numai el munceste? Muncesc și eu, și Mamiron, și Costăchescu și Apopii-Toatbune, și Poghireș și Rostopască, și Poruschi... Toți muncim. Cine are nevoie de bani, munceste de plesnesc izmenele, tovarășe inginer... Băoiță nu-i un fenomen!

— Nu-i, fu de acord Păun. Dar pe lângă rezultatele frumoase în muncă, el mai are și alte calități. Spuneam că e un model de comportare. Am fost cu ochii pe el, tocmai pentru a nu avea muștrări de conștiință. De altfel, pentru că tot aveți de gând să cercetați, tovarășe Săucan, veți constata personal aceste lucruri, cu condiția ca cercetările să fie efectuate în limitele unei depline obiectivități, începând cu anunțarea motivului care vă determină să acționați. Dacă oamenii își vor da seama că ați venit să-l puneți pe Băoiță la punct, să-l aranjați, să-l dați pe mână justiției, cei mai mulți vă vor ajuta s-o faceți, întrecându-se chiar să inventeze pentru a vă intra în grații...

— Poftim? Poftim? Întrebă tovarășul Timofte. Oare oamenii noștri sînt chiar așa? Chiar așa cum îi înfățișați aici?

— Unii. Să privim lucrurile în față, tovarășe Timofte, răspuse inginerul.

— Ați spus așa: „cei mai mulți“ etici, etici, etici. Chiar s-ar întrece atîția oameni ca să-i dea în cap lui Băoiță, de dragul ochilor căprui ai lui Săucan? Mă îndoiesc, mă îndoiesc...

— Oricum, cercetarea respectivă trebuie făcută, în limitele celei mai stricte obiectivități, zise Păun posomorit. Altfel nu-și va atinge scopul...

— Depinde de scop! spuse suficient de tare unul dintre betonisti.

Păun continuă:

— Părerea mea, pe care sînt gata s-o exprim oricînd și oriunde, este că Băoiță a fost recuperat din punct de vedere cetățenesc. Asta contează! Să fie bine înțeles: nu părerea mea, ci recuperarea!

— Se va constata, se va constata în limitele obiectivității aleia, de care faceți atîta caz, spuse tovarășul Timofte. În clipa de față, ceea ce contează este faptul că dumneata nu te-ai călăuzit în relațiile cu Băoiță după principiile înscrise în statut. După principiile pe care le-am citit adineauri...

— Tovarăși, am mai spus că-mi dau seama de greșeală — strigă Păun — dar dacă s-ar fi aflat că Băoiță acesta, nenorocitul acesta de Băoiță, a sustras niște materiale pe care pînă la urmă le-a adus înapoi, mai avea el posibilitatea să se redrezeze? Nu-mi vine a crede! Asta nu înseamnă că încerc să mă absolv de o parte din vină. Sînt căzut în greșeală, îmi dau seama că ea nu este compatibilă cu cele ce se cer unui membru de partid, sînt convins de asemenea că în acest moment nu mai este oportună discutarea primirii mele în organizație și ca atare îmi retrag cererea, tovarășe Săucan... Da, îmi retrag cererea, tovarăși! Cred că e o hotărîre cinstită...

Călăianu se burzului:

— Nu prea cred, colega. Păi ce, sîntem la o joacă de copii, ca să ne luăm răpușile și să plecăm la mama cînd nu ne mai place ceva? Iartă-mă, colega, dar cum spuneam, aici nu ne jucăm...

În mijlocul rumoarei generale, cei din prezidiu schimbară cîteva șoapte, însoțite de gesturi a căror semnificație nu era greu de ghicit. Se ridică Săucan:

— Ne-am consultat și noi în legătură cu această nouă hotărîre a tovarășului Păun. Chiar și tovarășul director Nicolau, care, așa cum ați auzit cu toții, l-a sprijinit mult și îl sprijină încă pe tovarășul inginer, este de părere că nu e normal ca cererea să fie retrasă în timpul dezbaterilor. Tovarășul Păun a fost discutat mai întîi în ședință de birou. În ceea ce-l privește, biroul a dat curs cererii sale, i-a întocmit un referat favorabil, tovarășul a avut și două recomandări bune, una de la tovarășul Cinu, cealaltă chiar de la mine, așa că nu se cade și nici nu se poate să-și retragă cererea...

... De pe locul său se ridică, fără să mai ceară cuvîntul, tehnicianul Popcangă.

— După cîte înțeleg, asistăm la o confruntare de principii, zise el repezit. Sînt și eu de acord că în partid trebuie primiți numai oameni fără pată, oameni integri, care nu ne ridică nici un fel de probleme... E ceva neînchipuit de frumos... Dar credeți că e întotdeauna așa? Credeți că nu există pe ici, pe colo, membri de partid a căror funcție le dă brînci spre căpătuială? Spre mișmașuri? Sau mai știu eu spre ce? Ehe, mai există! Se mai strecoară, se mai fofilează, asta e realitatea, altfel n-ar fi ridicat problema pînă și secretarul nostru general... E drept, pe cei mai mulți dintreăștia, despre care îmi place să cred că nici nu-s chiar așa

de mulți, i-am moștenit din anii când la porțile partidului băteau nu întotdeauna cei mai indicați. Nu-i vorbă, mai bat și-acum din ăștia, iar noi hop, îi credem perfecti și ne grăbim să ridicăm minuța... Așa e, doar citesc și eu ziarele, documentele, cuvântările, am și eu cap cu care gândesc, urechi cu care aud și ochi cu care văd... Lucrurile se spun foarte clar, foarte deschis, chemările la exigență și vigilență nu se fac de florile mărlui, nu-i așa? Făcînd comparația între unii și alții, de ce nu l-am primi pe tovarășul inginer Păun, care în fond e un om cinstit, după cite s-au văzut și s-au auzit aici? Asta vreau să știu.

— Un moment!

Vorbise tovarășul Timofte.

— Un moment, tovarășe Popeangă, dacă nu mă înșel... Pe tovarășul Păun nu trebuie să-l judecăm, să-l analizăm în raport cu asemenea elemente, care or mai fi existînd în unele organizații. Pe tovarășul Păun trebuie să-l judecăm în lumina principiilor comuniste, pricepi? Las' să se discute și în contradictoriu! Asta dovedește seriozitate și combativitate din partea multora dintre cei de față, chiar și din partea dumentale, tovarășe Popeangă, eu așa aș zice... Despre tovarășul Păun, cred și eu că are un fond cinstit. Dar a avea un fond cinstit, nu înseamnă că e musai să ți se pună pe frunte un fel de ștampilă a controlului tehnic de calitate: bun pentru primirea în partid. Înțelegeți? Pe acest fond trebuie clădite multe altele pentru ca omul să fie demn de numele de comunist!

Păun simți din nou cum coboară, de data aceasta mai lent, pe verticala din subconștientul său. Ce anume voia să spună tovarășul Timofte? De cinstit, știa și el că e cinstit. Dar ce anume mai avea de clădit pe cinstea asta, pe care nu i-o contesta nimeni? Dacă nu depista încă fisura, însemna că, într-adevăr, se cam grăbise cu cererea. Nu era destul de copt pentru partid?

— Nu sint intrutotul de acord!

— De ce, tovarășe Neamu?

— Din considerente pur obiective, tovarășe Timofte!

Arhitectul Gheorghe Neamu, care ascultase tot timpul cu un aer de absență aparentă, într-o poziție de mare senior, catadicsise să intervină și el în discuție. Se ridicase cît era de înalt, cu prestața lui dintotdeauna. Tîmplele argintii, barba ușor înspicată, tunsă à la Lincoln, dar mai ales ochii lui cenușii, streșinați de sprîncene foarte groase, făceau pretutindeni impresie. Ca și acum. Dudaia Alisa, care nu-și revenise încă din euforia ceșcutei de cafea cu rom, îl privea de jos în sus, foarte gales, chiar indecent de gales, într-un extaz nu prea greu de interpretat. La un moment dat o apucase somnul, dar glasul de bas al arhitectului, care se întimplase să șadă pe același rînd de scaune cu ea, o trezise din picoteală; glasul despre care dudaia Alisa afirmase nu o dată că e foarte excitant...

— Asta înseamnă că vă înscrieți la cuvînt, așa bănuiesc, zise Săucan, care, cu toată funcția lui, încă nu îndrăznea să i se adreseze arhitectului altfel decît cu „dumneavoastră“. Pofțiți, tovarășe Neamu. Dar... cinci minute. Ca toată lumea. De acord?

— Sper să fie suficient, răspunse arhitectul. Iată ce aveam de gînd să vă spun, stîmțați tovarăși. După cum știți, proiectez pe hîrtia de calc viitoarele edificii. Aceasta-mi este meseria. Sper că unii dintre dumneavoastră ați avut prilejul să vedeți asemenea proiecte. Ei bine, cred că ați observat, în preajma proiecției în spațiu a acestor viitoare edificii, niște siluete. Bineînțeles, siluete de oameni. Mai toți arhitecții își presară lucrările dintr-o anumită fază cu aceste siluete, care pentru noi, ca specialiști, nu reprezintă altceva decît niște proporții. Niște proporții raportate la dimensiunile viitoarelor construcții, niște proporții de agrementare, dacă vreți. Am făcut această digresiune, pentru că mi se pare că unii dintre antevorbitorii mei n-au făcut altceva decît să-l privească pe tovarășul Păun ca o astfel de proporție; o proporție grafică și deci fără suflet. Cel puțin, aceasta este impresia mea. Dar acești antevorbitori se pare că au uitat sau poate au vrut să uite, aici, de față cu ațția auditorii, că omul pe care îl discutăm de cîteva ore are și el un suflet, mai bine zis o viață personală dirijată de afectele lui și numai ale lui. Evident, sint de acord cu tovarășul Timofte, care spune că pe fondul său cinstit omul trebuie să-și clădească principiul, convingeri și deprinderi conforme cu idealul comunist. Dar în același timp, nu cred că face bine tovarășul Timofte sugerînd așezarea unui om, vorbesc de om în general, în anumite tipare strict delimitate, pentru a putea deveni un model demn de urmat. Căci așa ceva ne-a sugerat tovarășul Timofte. Repet, este impresia mea. Eu îl văd pe om într-o foarte mare diversitate de tipuri, stîmțați tovarăși. Într-o diversitate condiționată de structurile intime, în primul rînd. Și de aceste structuri trebuie să ținem seama atunci cînd analizăm

un om la un anumit punct de pe curba vieții sale, așa cum procedăm astăzi cu tovarășul Păun. Structura lui intimă e una. Una singură. A lui și numai a lui. Cu ea moare, chiar dacă pe parcurs i se mai pot aduce și unele corective, care nu pot fi decât minore, din păcate... Prin urmare, nu-i putem transplanta mecanic o structură artificială, care i-ar conveni unuia sau altuia la un moment dat. Acesta e omul, deci așa trebuie să-l luăm. Puterea unei organizații cred că stă și în capacitatea ei de a cunoaște și a conduce oamenii în marea lor diversitate, de a-i uni, de a-i suda, așa deosebiți, cum sînt ei... Partidul nostru și-a dovedit întotdeauna această capacitate. De ce nu s-ar întîmpla asta și în organizația noastră?

— Păi noi ce facem, tovarășe Neamu? protestă tovarășul Timofte. Luăm omul așa cum e. De ce ne reproșați?

— V-am spus, am impresia că astă seară, aici, în organizația noastră se tîndește către o recomandare a șablonului. A șablonului, nu a șablonelor. Ca atare, indicația șablonardă sporește în gravitate. Că tovarășul Păun ar trebui să fie așa, așa și așa. În proiecție verticală, în proiecție orizontală, în secțiune. Atît, Nimic mai mult. Schematic. Ca și cum am avea de-a face cu un obiect, măsurat la milimetru, cum procedează și eu cu siluetele mele de pe hîrtia de calc. Fără să încercăm a-i înțelege omenește, în profunzime, mobilurile care l-au determinat să facă unul sau altul din pașii pe care i-am studiat aici cu atîta minuțiozitate, dar numai din exterior... Iată, personal mai cred că ar fi trebuit să-i înțelegem în altă lumină chiar și tăcerea în legătură cu șoferul Băoiță. S-o privim la adevărata ei valoare. Sînt convins că tăcerea aceea a fost pentru șofer o veritabilă lecție de viață, educîndu-l mai mult decît ar fi făcut-o vreo cincisăușase ani de pușcărie. Cum s-ar fi întors de acolo, din pușcărie, șoferul nostru? Închis în sine. Deprimat. Stors moralicește. Poate și bănuitor, fără pic de încredere în sine și în oameni, doar închisoarea e închisoare, ce să mai vorbim... S-ar fi întors poate și cu nițică dușmănie în el, care ne-ar fi dat de furcă. E atît de greu să accepți că din închisoare un om se mai poate întoarce și înrăit? Nu-i deloc greu. Eu așa cred. De altfel, se pare că acest caz al lui Băoiță va fi așezat în zilele ce urmează sub lupa organelor în drept. Dați-mi voie deci să-mi exprim în acest cadru speranța că gestul tovarășului Păun nu va fi considerat decît ca o metodă de educație care și-a arătat roadele. Acele roade scontate, de altfel, de către tovarășul Păun...

— Să înțelegem oare că dumneavoastră opinați, mai mult chiar, încercați să ne convingeți că nu e cazul să se ia măsuri hotărîte — și intransigente, bineînțeles — cu cei ce atentează la integritatea avutului obștesc? întrebă foarte măsurat tovarășul Timofte. Dacă-i așa, e mai grav decît a fi tolerant...

— N-am spus asta.

— Atunci? insistă tovarășul Timofte. Vă rog să ne lămuriți... Nu e bine să lăsăm asemenea probleme nelimpazite...

— Mă refeream doar la cazul Băoiță, răspunse arhitectul Neamu. La cazul Băoiță, în care, ca să folosesc un termen juridic, este implicat și tovarășul inginer Păun. Trebuie să facem distincție între cazuri și cazuri, eu așa cred, iar Păun nu poate fi acuzat că este incapabil să facă o asemenea distincție. Dimpotrivă, pledează pentru aceasta întraga lui conduită, seriozitatea sa, în fine, pe scurt, omul Păun. Omul, nu proporția grafică, tovarășe Timofte. Mi-ar plăcea să înțelegți la ce mă refer...

— Să admitem că înțeleg, zise tovarășul Timofte. Dar să știți, tovarășe Neamu, că nimeni nu-l privește pe inginerul Păun ca pe o proporție grafică. N-am avea dreptul să-l privim atît de superficial, atît de... atît de... atît de, ca să mă exprim mai exact, zise activistul de la județ bătînd asrul cu dosul palmei, de parcă ar fi alungat o muscă.

— Cel puțin, așa au dovedit-o majoritatea intervențiilor, îi replică cu obișnuita lui siguranță arhitectul. Chiar și o bună parte din intervenția dumneavoastră de altfel. Afirmăți că sînteți împotriva șabloanelor, dar recomandați cu abilitate, bineînțeles, cu abilitate, folosirea tiparelor în aprecierea omului... Nu e tocmai ce se cere astăzi. E păcat, e mare păcat, tovarășe Timofte, să folosim metode învechite...

— Insinuați ceva anume? se încrunță tovarășul Timofte. Mi se pare mie, sau așa e?

— Nici într-un caz. Nu vă cunosc decît din relațiile de șantier. N-am de unde să știu pe unde ați lucrat înainte de a răspunde de noi... Dar, vedeți dumneavoastră, nu-mi sînt necunoscute unele dintre concepțiile nu prea vechi cu privire la om, al cărui destin nu conta cine știe ce în fața noastră, a celor mulți... Sînt membru de partid din 1944. De pe front, tovarășe Timofte, la fel ca și un

alt tovarăș care a vorbit înaintea mea. Am trăit destul, deci am și văzut destule. Vă informez că înainte de a urma institutul de arhitectură am lucrat și eu în munca de partid... În urmă cu vreo cincisprezece ani, prin o mie nouă sute cincizeci și ceva. S-a întâmplat să lucrez tot pe un șantier, un mare șantier, azi hidrocentrală... Regret, dar trebuie să vă aduc la cunoștință că eu însumi am fost constrins, de superiori, de optica vremii, de inerție, cred că acestea sînt cuvintele potrivite, să adopt în unele situații o concepție șablonardă, schematică, cu privire la oameni. O concepție mecanicistă, care încă de pe atunci îmi repugna. Îi tratam pe oameni, împotriva voinței mele, ca pe niște roboți. Făcînd abstracție de elementul esențial al fiecăruia. Mă refer la suportul lor întim, la suportul lor afectiv, la suportul lor volițional, bincințele. Așteptam de la ei, mai exact le ceram, să renunțe la eul lor, la personalitatea lor, pentru a putea intra în tiparele de care aveam nevoie. Un tipar pentru un șir de acțiuni pompieristice, un altul pentru o etapă, încă unul conform cine știe cărei indicații. Și s-au făcut greșeli. Greșeli mari. Cîteva care au avut șira spinării dreptă au fost trimiși chiar la Canal. Vreți să știți continuarea? Mi s-a dat în cele din urmă vot de blam. Puțin mai tîrziu, firește... Blam! Totuși, uncori mi se pare că și asta a fost puțin... E drept, concepția și măsura nu porneau de la mine, eu nu eram decît o roțiță din angrenaj, atît, o roțiță poate prea docilă... Mă obsedează docilitatea de atunci! Tot timpul m-a obsedat. Și tocmai de aceea, înainte de a mă reabilita în ochii tovarășilor, cu eforturi, cu greutate, cu chin, a trebuit să mă reabilitez în propriii mei ochi. Uneori, am chiar impresia că în fața mea nu m-am reabilitat suficient și că nu mă voi putea reabilita niciodată. O asemenea reabilitare e și cea mai grea, cred că vă dați seama... Și... mai dați-vă seama, ca să ajungem la luciditatea de astăzi, ne-au trebuit sacrificii; sacrificii materiale, morale, umane; destule, prea destule sacrificii... Tocmai de aceea trebuie s-o prețuim cum se cuvine. Sîntem datori s-o prețuim, avînd grijă cum punem problema, cum analizăm oamenii, cum fixăm unghiul și cadrul... De la om pornește totul în lumea noastră, nu? Eu unul, îmi mai amintesc bine și de vremea cînd, din nefericire, oamenii o păteau urît de tot chiar și pentru o vorbă, pentru un cîntec... Tragic, nu? Foarte tragic. E greu să uiți...

— Nu văd legătura cu tovarășul Păun, pus în discuția adunării generale, îl întrerupsese prost dispus Săucan. E o înșiruire de obsesii. Și pe urmă... cele cinci minute! Au trecut de mult, tovarășe Neamu.

— Dar există! susținu cu tărie arhitectul. Există o asemenea legătură! Probabil nu vreți s-o vedeți, dați-mi voie să v-o spun... E lesne de observat! Legătura!

— Tare mă tem că e doar obsesia dumneavoastră. Ați și accentuat în cîteva rînduri că e o impresie personală, nu?

— Așa e. Totuși, sînt convins că n-a fost numai impresia mea. Dar dacă am depășit cele cinci minute care mi-au fost acordate...

— Continuați, continuați, zîmbi deodată, cu prea multă amabilitate, Săucan. Să nu creadă cumva cei de față că vă pune cineva pumnul în gură...

— Voi termina imediat, îl asigură Gheorghe Neamu. Sînt așadar de părere să-l privim pe tovarășul Păun mai de aproape. Dar nu în sensul mînuirii lentilelor unui teleobiectiv aflat la distanță, ci dîndu-ne noi înșine mai aproape de el. Fizic, stimați tovarăși, fizic și sufletește. Să-l înțelegem. În fond, inginerul Păun e un om de nădejde. De ce l-am anatemiza meprimindu-l în partid, pentru că nu intră perfect într-un anumit tipar? Doar știm că nu așa e spiritul partidului, că nu așa sîntem învățați să procedăm...

— Crezi că-i aruncăm pe cap anatema, dacă nu-l primim în partid? se auzi vocea supărată a lui Toma Olărescu. Nu-i vorba de nici o anatemă! Și apoi, nu sîntem obligați să primim pe oricine în partid! De unde ideea asta?

— Tovarășul Păun nu-i oricine! protestă arhitectul.

— Pentru noi, e ca oricare altul și așa trebuie să fie, susținu Olărescu. E drept, recunoaștem că are merite profesionale, dar noi îl discutăm ca pe oricare altcineva. Dacă merită și din alte puncte de vedere, îl primim; dacă nu, ce să-i facem? Să ne scuze. Dar de anatemă, nici vorbă, tovarășe arhitect. Sau poate cu, ca simplu vopsitor, n-oi fi știut ce-i aia... Mai știi? Eu asta zic: nu-i musai ca un om cu rezultate frumoase în muncă să fie și membru de partid. Dar s-a mai spus aici, mi se pare...

— Mi-am exprimat un punct de vedere, îi răspunse cu răceală Gheorghe Neamu. Nu-i nimeni obligat să-l adopte. Înainte de a-mi încheia cuvîntul, vă propun totuși să încercăm a-i înțelege tovarășului Păun mobilurile unora dintre

acțiuni... Nu pentru a i le justifica, ci pentru a-l cunoaște și mai bine. Sîntem datorii să nu ne pripim cu concluziile. Vă mulțumesc pentru atenție.

— Un moment, tovarășe Neamu! sări tovarășul Timofte. După aceste schimburi de idei, poate n-ar fi rău să ne mai spuneti și ce anume credeți despre intenția tovarășului Păun de a rămîne în străinătate. Ar fi foarte interesant... Un minut în plus nu contează...

Gheorghe Neamu îl privi lung, de la înălțimea sa de aproape doi metri. Se zise nuanța ușor ironică a tonului cu care i se adresase activistul de la județ.

— Probabil veți fi dezamgăit, răspunse el. Aflați că îi dezaprob intenția aceea. I-o dezaprob cu toată tăria, stimate tovarășe Timofte. Asta însă nu mă oprește să bănuiesc că o fi avut omul vreun motiv intim, vreun motiv puternic. Bincînteles, sînt convins că nu banii au constituit motivul acela. Nu văd în inginerul Păun o asemenea meschinărie. De altfel, el dispunea și în țară de suficiente resurse pecuniare. Apoi, mai e și vîrsta, la aproape patruzeci de ani spiritul de aventură se mai alterează, trebuie să fiți de acord cu mine... În plus, inginerul Păun nu pare de loc propulsat de o asemenea spirit. Dimpotrivă. Nu intenționez să mă transform într-un avocat al său, dar, repet, consider că a avut un motiv puternic care l-a determinat să cîntărească o săptămînă întreaga oferta formulată de Chippendale. A trăit, sînt sigur, o adevărată săptămînă a patimilor. N-am de unde să știu în ce-o fi constat motivul respectiv, dar e cert că un asemenea motiv a existat. E logic să fi existat. Oricum, așa cum v-am mai spus, eu nu-i aprob intenția de a rămîne în străinătate, indiferent care ar fi fost motivul. Să se rețină asta. Saluți însă revenirea inginerului Păun pe linia de plutire, cît și neobișnuita lui sinceritate, care, paradoxal pentru vîrsta la care se află, îl apropie de candorile copilăriei. Vă mulțumesc din nou pentru atenție.

Gheorghe Neamu își mîngîie reflex cu vîrfurile degetelor barba-i dreptunghiulară și se așază picior peste picior, reluîndu-și atitudinea de mare senior, urmărit de privirile insistente ale duduului Alisa.

— Tovarășe Păun, ai să ne declari ceva în plus cu privire la motivul sau la motivele la care făcea aluzie tovarășul Neamu? întrebă Săucan și majoritatea celor de față sesizară cum revine în atitudinea lui acea undă de pricitenie, care la un moment dat dispăruse.

Păun privi către Țecu. Dacă omul cadrelor ar fi lipsit de la ședință, dintr-un motiv sau altul, ori dacă s-ar fi așezat mai în spate, să nu-l fi văzut, să nu se fi temut de prezența lui, să nu-i fi trecut prin minte că poate îi ajunge seseră la ureche ofertele blestematului ăluia de Chippendale, ah, ce bine ar fi fost! Desigur, Țecu habar n-avea de frămîntările acelea ale lui. Dacă ar fi avut, n-ar fi scăpat ocazia de a lua cuvîntul printre primii. Mai mult: s-ar fi luat de el cu mult înainte, da, da, probabil așa ar fi procedat, l-ar fi chemat, l-ar fi discutat, ar fi informat și alte organe, nu era greu de intuit...

— Tovarășe Păun, ai să ne mai spui ceva în legătură cu străinătatea repetă Săucan. Căci trebuie să existe un motiv. Despre ce poate fi vorba, tovarășe Păun? Că doar n-o fi la mijloc ceva de natură politică... Sau poate este?

— Poftim? tresări Păun, căruia, furat de gînduri, i se păruse că nu auzise bine.

— ...ceva de natură politică, repetă nesigur Săucan.

— Am impresia că dumneata dai dovadă în acest moment de o momentală incapacitate de a cunoaște oamenii, îi zise Păun, jignit pînă în adînc sufletului.

Toată sala înlemnî. Nimeni nu-i mai spusese pînă acum lui Săucan ceva asemănător. Auzi, să afirme inginerul care nici nu era încă membru de partid, că secretarul nu se pricepea la oamenii! În adunarea generală! De față cu toți!

În clipa următoare, se auziră cîteva bătăi din palme. Aplauda Malacu, unul singur, țînîndu-și palmele căuș, să se audă cît mai tare. Săucan, care oricum nu se aștepta la o asemenea ripostă, dădu mai întii de dușcă un pahar între cu apă, să lungească timpul.

— Să nu mă înțelegi greșit, tovarășe Păun, zise el apoi. Să nu mă înțelegi greșit!

— Eu limba românească o vorbesc și deci, implicit o și înțeleg, din foarte fragedă copilărie, îi răspunse inginerul. Am înțeles perfect ce trebuia înțeles. Dar nu mi-aș fi putut închipui, tovarășe Săucan, că după întoarcere mi se vor arunca asemenea învinuirii în obraz.

— Dar în aceste împrejurări, nici statui nu ridicăm, zise cu răceală Săucan. Să ne fie clar: nu ridicăm statui! În asemenea împrejurări, sintem datori să punem orice fel de întrebare...

— Totuși, nu asta! Și nu mie! o ținu înainte Păun. Ce motive politice să fi avut eu, tovarășe Săucan? Cum îți permiți dumneata să mă bănuiești tocmai de așa ceva? Păi de asta crezi că am făcut cu cererea de primire în partid? De asta? Pentru că m-ar roade pe dinăuntru cine știe ce vierme negru, verde, ori târcat? Am avut eu în regimul trecut vreo uzină, vreo fabrică? Am avut eu moșii? Cum să fi avut, dacă pe-atunci eram copil? Dar a avut taică-meu așa ceva? Vreun neam? N-am fost eu crescut aici? N-am fost educat aici? Nu-mi place în țara asta a noastră? Așa crezi dumneata, așa îți închipui? Nu-ți permit, tovarășe Săucan, să mă acuzi! O iau drept acuzare! Și nu-ți permit! Nici măcar să mă bănuiești, să-mi pui la îndoială suportul moral-cetățenesc! Dumneata uiți că au trecut atîția ani numărați din '44 încoace... Așadar, crezi că aniiăștia au alunecat peste oameni ușurel, pe nesimțite, cum trece apa peste pietrele nu știi cărui piriiș? Fără să-i atingă și înlăuntru lor? Fără să-i prefacă? Dacă asta crezi, apoi află că într-adevăr nu te pricepi la oameni, nu știi să-i așezi corect într-o epocă istorică dată, iar greșeala e cu atît mai gravă, cu cît epoca respectivă este chiar epoca noastră, pe care am trăit-o și o trăim, epoca la a cărei modelare am contribuit cu toții, mai mult, mai puțin, fie că sintem, fie că nu sintem membri de partid...

— Tovarășe Păun!

— Am dreptul la cuvînt! strigă Păun. Am acest drept, tovarășe Săucan! Iată, ai prilejul să mă cunoști și mai bine, mult mai bine decît atunci cînd ți-ai pus semnătura pe recomandare. Dar aș vrea să știi cine îți dă asumitale dreptul să-i acuzi ori să-i bănuiești pe oameni, să afirmi fără temeii asemenea lucruri! Nu-mi poți refuza răspunsul, chiar dacă ai invoca faptul că mă aflu aici pentru a da lămuriri și nu pentru a pune întrebări... Deci, cine-ți dă acest drept, tovarășe Săucan?

— Partidul!

— Partidul? Nu pot să cred! Deși nu sint membru de partid, știu că el ne învață cu totul altceva cu privire la om. Ne învață să nu-l împilăm moralicește. Să avem încredere în el, dacă omul dovedește că o merită. Să ni-l apropiem. Să ținem seama că destinul lui depinde nu o dată și de modul în care se desfășoară discuțiile într-o asemenea adunare. Să-l așezăm bine, atunci cînd îl studiem, în contextul adevăratelor sale relații sociale și politice și să nu uităm nici o clipită pe ce treaptă, în ce stadiu al evoluției noastre, a tuturor, ne aflăm cînd facem un asemenea studiu asupra lui. Sint absolut convins că acesta este și unul din motivele pentru care se apropie oamenii cu atîta încredere de partidul comunistilor...

— Tovarășe Păun, dar eu... Și apoi, mai avem și o disciplină!

— N-am terminat! După ce vorbesc, poți să mă poțtești să închid și ușa pe dinafară. Să mă scuzi, dar aici e șantier și noi vorbim cu toții mai așa, mai de-a dreptul. Ziceai adineauri că partidul îți dă dreptul la bănuieli și acuzații, tovarășe Săucan?

Săucan vru să mai spună ceva, chiar se pregăti să bată cu creionul în sticla din fața lui, dar tovarășul Timofte îi făcu semn să aștepte. Cuvîntul inginerului îi plăcea. Îl asculta cu atenție, aprobîndu-l cu mișcări repetate ale capului.

— Eu sint convins că partidul are tot interesul să-și strîngă oamenii în jurul său, dar nici într-un caz recomandînd asemenea metode și ridicînd suspiciunea nefondată la rangul de principiu, continuă Păun. Cel puțin, așa am înțeles eu, din cele citite și auzite. Și sint convins că nu numai eu, tovarășe Săucan! Am făcut greșeli, le recunosc, v-ați convins doar cu toții, dar cîntea, loialitatea politică nu mi se pot pune la îndoială... E vorba de demnitatea mea de cetățean!

— Totuși, trebuie să punem și întrebările astea, cînd situația...

— Sint de părere că nu era cazul. Dar ascultă, în părinții dumitale ai încredere, tovarășe Săucan? întrebă deodată Păun.

— Poate aș fi avut, dacă-i cunoșteam. De altfel, mai sint oameni în care cred. Dar nu ți se pare că schimbul nostru de cuvinte degenează în ceva dubios?

— Scuze. Lovitura de începere ai marcat-o dumneata, răspunse Păun cu seninătate.

— Dar ce, sintem la box? Sintem la fotbal? se încruntă Săucan.

Tovarășul Timofte se ridică în picioare. Bătu cu palma în masă. Evident, voia să abată atenția celor de față asupra sa.

— Tovarăși — începu el — ne interesează persoana tovarășului Păun, în primul rând. Nu? Da! Așadar, tovarășul Păun a afirmat că nici nu poate fi pusă în discuție existența vreunui mobil politic în intenția pe care a avut-o la un moment dat de a nu se mai întoarce în patrie... Deși într-o intervenție anterioară îmi manifestasem surprinderea și am dezaprobat posibilitatea unui asemenea gest, iată, îl cred pe Păun. Îl cred, tovarăși. N-a avut un mobil de natură politică. Dar, dacă-mi amintesc bine, tovarășul arhitect Neamu era de părere că un motiv tot trebuie să fi existat... Așa v-ați exprimat, tovarășe Neamu?

— Așa, răspunse impasibil arhitectul.

— În cazul acesta, care a fost motivul respectiv? întrebă tovarășul Timofte. Cu toate că discuțiile au părăsit la un moment dat acest capitol, ivit în urma destăinuirilor laudabile, da, tovarăși, laudabile, ale tovarășului Păun, iată că ne-am reîntors la el. Tot trebuia să ne întoarcem. E necesar să fim edificați, tovarășe Păun... Așadar, ce ne puteți spune?

Tovarășul Timofte trecuse la formula de politețe. Păun, rămas în picioare, se întunecă.

— Îmi pare rău, se hotărî el să vorbească. Îmi pare rău, dar aceasta e o problemă prea intimă. O problemă mult prea intimă pentru a fi înfățișată în public fără jenă, fără greutate... Mi-am deschis în fața dumneavoastră sufletul atât cât am putut. Mai mult, mi-e cu neputință. Și de altfel, motivul pe care mi se cere să-l destăinui e mărunț, tovarăși. Mi-am dat încă de la început seama cât de mărunț este el în fond, deși, pentru mine personal, a fost și este important. Dar pînă aici. Nimeni nu-i poate cere cuiva să se dezbrace gol pușcă în mijlocul unei arene înțesate cu spectatori. Trebuie să rămînem pînă la urmă cu ceva al nostru și numai al nostru. Altfel, n-am mai fi noi înșine...

— Continuați, tovarășe Păun, îl îndemnă tovarășul Timofte. Continuați. Vă rog, continuați...

— Regret, dar nu pot da mai multe relații, spuse inginerul. Consider că sînt suficient de grăitoare întoarcerea mea în patrie, refuzul categoric de a mă vinde și declarația sinceră, foarte sinceră, că n-a fost nici măcar o clipă vorba de vreun motiv politic.

Se lăsă pentru cîteva momente tăcere. Afară începuse să bată vîntul. Un vînt care, după toate probabilitățile, avea să se transforme pînă dimineața în viscol. În ferestrele barăcii se izbeau din cînd în cînd rafale înghețate, iar în hornul de tablă al sobei plîngea motanul lui Maței. Maței era moșneagul singuratic, de la marginea Voievodenilor, din copilăria lui Nicolae Păun. Cel mai sărac om din comună. Trăia din mila consătenilor și nimeni nu-și mai amintea dacă fusese vreodată insurat. Avea pe lingă el doar un motan tîrcat, neașteptat de gras, despre care Saveta lui Nicoară Păun spunea că vine iarna să plîngă în hornul caselor cu copii obraznici.

— Bine, tovarășe Păun, dacă nu se poate, nu se poate, zise tovarășul Timofte. Vă respectăm dorința. De fapt, cred că problema aceasta s-a mai limpezit... Nu sînteți de părere, tovarăși?

— Atunci să trecem la vot, propuse Săucan, fără să-și fi revenit din indispoziția evidentă pe care i-o provocase Păun. L-am discutat suficient. Au fost formulate pe parcurs, după cum ați văzut, două propuneri. Și pe deasupra, ne aflăm la o oră destul de tîrziu...

Tovarășul Timofte scrisese la rezezeală cîteva cuvinte pe o foaie ruptă din carnetel, împingînd-o apoi pînă în fața lui Săucan. Acesta o citi dintr-o privire: „Ce faci, domnule? Nu e momentul! Oamenii vor crede că ne grăbim din cauza apostrofarilor ce ți s-au făcut. Nu-ți tăia craca! Fii diplomat! Cu oamenii aștia vei mai lucra! Iar Păun are dreptate destulă, ți-a plasat-o foarte bine!”

— Sau poate mai dorește cineva să ia cuvîntul? o întoarse Săucan. Mai dorește cineva, tovarăși? Cine mai dorește? Cine mai vrea să se afirme? rise el de unul singur, pentru a condimenta atmosfera.

Nu mai dorea nimeni. Era tîrziu. Și, în definitiv, aflaseră destule despre inginerul Păun. Puteau deci să treacă la vot.

— De pildă dumneata, tovarășe Țecu. Poate totuși ai ceva de spus.

Petre Țecu, omul de la serviciul personal, își netezi chelia din creștet cu singura-i mîină, stînga, și nu știu ce să zică. Mîna dreaptă și-o pierduse prin 1949, undeva în munți, pe cînd mai lucra în trupele de securitate operativă.

— Sint convins că îl cunoști foarte bine pe tovarășul Păun, îl încurajă Săucan.

— Il cunosc, confirmă Țecu. Cum să nu-l cunosc? Il cunosc foarte bine.

— Înseamnă că te înscriem la cuvînt, nu-i așa?

Țecu se scărpină cu un deget în mijlocul chelei.

— Te trec pe listă, îl anunță Săucan.

— Bine, treceți-mă, fu de acord Țecu, fără prea mare tragere de inimă și inspiră adînc, de parcă s-ar fi pregătit să înoate sub apă.

Săucan se consulta mai mult din priviri cu cei din prezidiu.

— Tovarăși — zise el apoi — vă propunem o pauză de cincisprezece minute. Să mai răsufilăm. Să mai aprindem și noi o țigară. E bine? Le rugăm și pe tovarășele femei să fie de acord...

DRAGOMIR HOROMNEA

N.R. — Autorul romanului *Cer cuvîntul !*, aflat în curs de apariție la Cartea Românească, provine din presă, împrejurare de care probabil nu e străină densitatea de fapte, tipuri și situații exact observate, ca și impresia de lucru trăit pe care o comunică lectura cărții. Născut în 1940 în Vlădeni-Botoșani, Dragomir Horomnea a studiat filologia română la Iași; din 1967 este redactor al ziarului *Scinteia Tineretului*.

ȚARA DIN POARTA SĂRUTULUI

*Pentru recunoscuta înfinitate
cu alte plăsmuiri îmi supun îndoiala
cînd se întorc melcii din copilărie
prin frunzișul dintre coarneau ploii
Față de ochii prea însetatului
riul mă acoperă de orice primejdie
înduioșînd pietrele să treacă apa
alungată peste iarba pleoapelor
Rămînînd numai răgazul țărînei
umple ciorchinii din soarele patriei
cînd noaptea își învață crinii
să-i poată descifra discipolii
înainte de a contesta absolutul*

*Din rădăcinile somnului ars
se cuvine să mi se aducă cenușa
și fără cruțare să mi se rețeze lacrima
înainte de a mă recunoaște hotarul
sau dulcele cîmp mioritic
îneecat în pînza de apă freatică
Pentru vîrsta sîngelui apărător
nu e îngăduit nici un deznodămînt
Cînd mă adun dintr-o singură lacrimă
pînă la steaua dorului neumblat
îmi împodobesc cum se cuvine
sufletul și țara din poarta sărutului*

ÎNSERARE STRĂBUNĂ

*Sfîntă a rămas inserarea străbună
scăldată într-o ambră amară
pe unde-au trecut umbrele dace*

*cu trupurile vii aruncate în sulii
Sfântă mi s-a părut înserarea
jertfelor trimise către alte vâpăi
să-i ducă lui Zamolxe adevărata cinstire
cuvîntul drept cuvîntul plăcut
întrebîndu-l ce să mai facă poporul*

*Sfîntă a rămas înserarea străbună
scăldată într-o ambră amară
fără să știe revărsata beteală
sărbătorită de învăluri prea domoale
Numai urmașii cunoscuți din cuvînt
numai cuvîntul rămas în piatră
se prelinge pe lespezi de timp
cînd îmi arunc existența în cosmos
pe undele cuvintelor mistuitoare*

*Sfîntă a rămas înserarea străbună
scăldată într-o ambră amară
pe unde-au trecut umbrele solilor
să-i ceară un sfat zeității
Pentru cuvîntul purtat pe inimă
pentru pămîntul plin de relicve
pe unde acoperă timpul istoria
a trecut moartea singură
nebăgată în seamă de sufletul dac*

ÎNTRUPAREA PĂMÎNTULUI

*Îngăduitor cu mine și melancolia aezilor
alegînd la încheieturi alinarea
mi-am tănuuit întruparea pămîntului
pe cînd se deschidea soarta aripilor
Posedam o duminică milenară
și arcada sîngelui tînăr
nu-mi umilea avutul înțelepciunii
Interpus între cele două lumini
— între viață și moarte —
interpus între căutare și har
mi-am ales un nume matern
să nu se frîngă zborul necunoscut*

*Cu întoarcerea însemnată
la aripa dreaptă sau la aripa stîngă
nu aveam a mă teme de adevăr
nu aveam ce-i face riului din cumpăt
în care se îneca lăcomia lăcustelor*

Cineva îmi renege noblețea din singe
 îmi neliniștea existența
 și ospitalitatea pămîntului
 Dar la timpul ales pentru prietenie
 țărîna patriei rămînea mereu aceeași
 și nu aveam a mă teme de adevăr
 nu aveam a mă teme de nici un sărut

SORA MEA

Sora mea de la care n-am avut nici o soră
 sora mea de la care n-am avut nici un frate
 după ce m-a născut din două cuvinte
 a plecat cu lumea la subțioară
 Aceasta i-a fost pedeapsa pămîntului
 care m-a scufundat între pîlnii de ghiață
 fără să știe că soarta se poate frînge
 pe spada din zîmbetul rătăcit

Sora mea de la care n-am avut nici o apropiere
 după ce m-a înfățișat din două cuvinte
 a plecat cu lumea la subțioară
 fără să și-o mai poată aduce aminte
 Înainte de a-mi strivi lacrima cu-n sărut
 la capătul durerii ardeau pietrele
 și sora mea — mama — îndura soarele
 mai întunecat decît pămîntul pe inimă

VARĂ MOLDAVĂ

Pe maluri nepotolite de cîntec încetinit
 cu privirile agățate de prveliștea apelor
 mă întorc la Hanul Ancuței
 cînd umbre întîrziate fugăresc vara la nuntă
 Prin crengi amintite cu aripi de adieri
 zboară sufletul plin de nostalgie albastră
 și liniștea își bea lumina din curcubeu
 vîndută serilor pe zîmbetul din ferestre

Dincolo de învierea petrecută prin verde
 țara împodobită cu minăstiri voivodale
 se strămută din cronici în raiul moldav
 unde nu se mai știe nimic despre moarte
 îmbrăcată în cămașă bătută cu fluturi
 și cusută pe suflet cu fire de iarbă uitată
 la margini de adolescență îndepărtată
 mă așteaptă dragostea cu ochii în lacrimi

CĂTRE NEȚĂRMURITUL ACUM

*Indelung mă privește anotimpul învăpăiat
de-a lungul lujerilor cunosbind fluturii
cu altă dată paloarea antenelor
cu altă dată înflorind sufletul
vindecăt de vremelnicia ploilor*

*Sprijinindu-mă de ofranda copacului
agățată de glasul privighetorii
cu un hohot prevestind iluminarea
propoziții uitat tănuite pe buze
nu mai strivesc lacrima trandafirului*

*La întoarcerea tulburătoare
pe pământul fertilității moldave
cu păsări siderale îmi ascultam respirația
dar ochii nu mai păstrau decât plînsul
împodobit cu o bătaie înceată de aripi*

*Intrînd pe ascuns în zîmbetul limpede
m-am despărțit de timpul fără contur
să-mi recunosc puterea pământului
către neuitata copilărie
către nețăr muritul acum*

DEASUPRA FRIGULUI

*Atîrnată de un gest sugrumat
deasupra frigului necunoscut
printre frunzele umbrelor speriate
moare mîrînimia îndărătul ferestrei
Pe urmă se destramă-n priviri
floarea dăruirii dintotdeauna
se destramă tot ce a fost
pînă la capătul mohorît
de care ține dragostea
de care ține minciuna*

*Pe riul îmbătat de meandre
pleacă sufletul în corabia înstrăinării
cînd fulgeră umbrele din oglinzi
la marginea ploii apăsătoare
Peste întîia noapte petrecută-n pămînt
pînă la moartea îndurerată
deasupra trupului nevinovat
rămîne numai paza îngerului de gips
și cripta îi întunecă aripa*

LÎNGĂ MAI PUȚIN DE-O NOAPTE

*Indepărtându-mă de neprevăzut
 am uitat să-mi iau surîsul
 și pasărea moartă
 din iarba cuvintelor așteptate
 Lîngă mai puțin de o noapte
 alungată de taurul ce rumega timpul
 se retrăgeau semnele părăsite
 pînă la marginea altor miracole*

*Sîmburi de taină adormiți în pămînt
 încolțeau neștiuți de mireșme
 cînd temător mă întorceam
 pe sub vaer și frîngerii
 grăbindu-mă să ajung
 la sărbătoarea copacilor
 înainte de a se adînci spaîma
 la rădăcinile liniștii*

*Indărătul adormirii
 pînă la celălalt sfîrșit
 îmi auzeam geamătul înainte de facere
 Lîngă mai puțin de o noapte
 mă ajungea dogoarea harului
 din care-am băut învierea
 fără să-mi mai pot aminti
 pe unde m-a tîrît năvodul cu umbre*

ION SOFIA MANOLESCU

STENDHAL, ISTORIE, MARIN PREDĂ

Pentru romancier există un singur fel de a trata istoria, e cel — măiestru — al lui Stendhal. Bătălia de la Waterloo apare în *Minăstirea din Parma* doar fragmentar și numai întru cât e percepută de eroul cărții și are influență asupra persoanei, intereselor și cursului vieții sale. Nu există, în romanul lui Stendhal, lupta dintre împăratul Franței și coaliția puterilor europene, ci pur și simplu un sir de întâmplări (legate de cele ce se petrec în locul denumit Waterloo) în contextura cărora se află implicat și Fabrice del Dongo. Acesta, firesc lucru, inevitabil, se găsește într-un anume punct al spațiului, respectiv al celui care înconjoară câmpul de acțiune militară. Va afla așadar despre evoluția situației numai ce și cât se reflectă dintr-însa în acel punct. Ansamblul operației îi scapă, desigur, el nu sboară deasupra șesului din vecinătatea orașului Bruxelles și nici măcar, înzestrat cu un ochian, pe un dîmb nu stă. Ar fi fost deci nefiresc, adică întru totul artificial, nelogic și nepotrivit cu genul literar însușit, ca scriitorul să se fi apucat să nareze — el, a cărui poziție echivalează cu posibilitatea de a plana deasupra câmpului de luptă ori de a-l privi de pe un loc înalt și cu un dispozitiv optic perfecționat —, să nareze istoricește, adică general și cu o vedere de ansamblu, o serie de fapte pe care eroul său nu le poate ști decît parțial, neconcludent, confuz și derutant, și într-un mod strîns legat de simțămintele sale cele mai intime : speranța, curiozitatea, îngrijorarea, nevoia de a fi prudent și isteț spre a nu se trezi în grave încurcături.

Stendhal, cu alte cuvinte, e cinstit : nu face cu eroul său o rocadă pe furis ; iar Fabrice, putem spune, e în relații relativiste cu Waterloo, în relații subordonate spațiului și timpului și punctelor de referință și neînzestrat cu ubicuitate. E și în relații de tip uman, pentru că autorul — consecvent și modest — respectă limitele pe care și le-a impus (ori la care a subscriș) odată ce a hotărît să compună un roman, iar nu să nareze o pagină de istorie.

Complicata ecuație care exprimă raportul dintre literatură și istorie, diferiți scriitori i-au dat soluții diverse. Tolstoi adoptă o soluție care, cu un termen al zilelor noastre, poate fi denumită a colajului : povestirea (ficțiunea) e cînd și cînd întreruptă pentru ca să se interpună pasajele de istorie. Participarea lui Pierre Bezuhov la bătălia de la Borodino prezintă mai degrabă trăsături stendhaliene, momentul de contact dintre Napoleon și prințul Andrei de asemenea, însă în deobște metoda de lucru din *Război și pace* nu-i diferită de a colajului. La Victor Hugo în *Mizerabilii* colajul e și mai evident, iar hiatusul între părți (și genuri) e și mai accentuat. Jules Romains în *Oamenii de bunăvoință* își substituie personajele unor persoane reale ; pe Gurau îl pune în situația în care s-a aflat ministrul de externe din 1914, de Selves ; îl cheamă Gurau, dar rostește cuvintele lui de Selves și îi răspunde ambasadorului german von Schoen exact așa cum i-a răspuns șeful diplomației franceze. Rezultatul confundării planurilor — al ficțiunii și al adevărului — e pentru cititor destul de neprecis și de confuz, în genere nesatisfăcător. Metoda aceasta duce la un amestec lipsit de transparență, la o mixtură de substanțe nedizolvabile una într-alta. Balzac, evocîndu-l pe Napoleon, o face prin gura și mentalitatea unui naiv ostaș în povestirea căruia (*Jurnalul*

ACEASTĂ PLUTIRE

*Ce poate fi fericirea
Dacă nu această plutire
Printre fructe și frunze
În raza de miere prăsoasă foșnind
Pe locul vrăjit unde viața sfârșește
Dar nu-ncepe moartea
Și-ntre ele e numai
Un limpede jind
Cu miros de prune urcînd spre alcool
De fum și de iarbă uscată.
Ce poate fi fericirea
Dacă nu să adormi
Așteptîndu-ți sfîrșitul
În septembrie
Într-o livadă ?*

CULOARE

*Cine-a numit
Auriu
Această culoare
A extazului frunzelor,
Această triumfătoare
Țară a nimănui
Dintre viață și moarte,
Această beatitudine
Învăluind în vegetala-i lumină
Pămîntul
Cu mireasmă de fructe
Dezgolite pe crengi
În virginală
Și grea impudoare ?*

Cine-a îndrăznit
 Să dea un cuvînt
 Celei mai limpezi
 Și-adînci nemuriri
 Spre care curgem
 Nedemni de atîta speranță
 Cu toții
 Printre ciorchini înțelepți
 Și zănatece ramuri subțiri ?
 Tăceți și-ascultați
 Silabele ierbii foșnind
 În lumină uscat
 Nici ea nu-ndrăznește
 Să spună pe nume
 Acestui ultim regat.

DUMINECĂ

Crezi că nu știi
 Că în dosul
 Acestui mirific incendiu
 Al pădurii căzute în roșu
 Nu e decît timpul
 Laș care trece
 Mascîndu-și plecarea
 Cu spectaculoase și ipocrite minuni ?

Crezi că nu știi
 Că gutuile
 Nu cad sub regala
 Lor greutate
 Ci-nvinse de-omizi
 Născute din dragostea
 Prevăzătoare
 A meschinilor fluturi
 Extravaganți și nebuni ?

Fii liniștit
 Mi s-a spus
 Totul și nici o iluzie
 N-a rămas Nealungată.
 Părinții și-au făcut datoria.
 Dacă în după amiaza
 De duminică-a toamnei
 Lumea îmi pare perfectă,
 Numai eu sînt vinovată
 Numai eu voi plăti — luni.

PASTEL

Țara mea părăsită de fructe
 Părăsită de frunze
 Părăsită de strugurii
 Emigrați prevăzători în vin,
 Țara mea trădată de păsările
 Rostogolite în grabă
 Pe cerul mirat și încă senin.

Veșnic împăcată
 Mirosind a ierburi
 Care-și dau sfirșitu-n soarele domol,
 Credincioși paianjeni
 Țes pînzeturi albe
 Ca să bandajeze
 Locul frunzei, gol.

Noaptea stele coapte-ți
 Fermentează cerul
 Vîntul curge ziua
 Cu miros de prune

Tare și-amărui,
 Orele-ți măsoară
 Nucile căzînd
 Și te luminează
 Cuvîncios gutui.

NUMAI CU MINE

Numai cu mine
 Și atît de-mpăcată
 Sub soarele ultim
 Aproape stîns al livezii,
 Încît pot să aud
 Culorile-n frunze curgînd
 Și fișîitul ușor
 Al norilor fragezi.
 Numai cu mine,
 Ce liniște bună
 N-am nimica să-mi spun.

ANA BLANDIAN

MIT ȘI MITOLOGIE

UN EXAMEN STRUCTURAL

Fiind una dintre cele mai vechi stări culturale ale minții omenești (dacă nu cea mai veche) și ca atare hrănind aproape toate formele ulterioare, firește, în modurile cele mai diferite, mitul a intrat în largă circulație națională a culturii scrise; de aici și fluctuația imensă a definițiilor lui, adesea influențate inexact de etimologia greacă a cuvântului ($\mu\upsilon\theta\omicron\varsigma$ = poveste), deși termenul nu a rămas nicidecum acolo.

O definiție matematic exhaustivă e imposibilă și vom constata mai departe de ce. Totuși, în linii mari, am putea spune că mitul este o narațiune tradițională, emanând de la o societate primitivă, care imaginează explicarea concretă a fenomenelor și evenimentelor enigmatice de caracter spațial sau temporal, petrecute în existența psihofizică a omului, în natura ambiantă și în univers, în legătură cu destinul condiției cosmice și umane, și care le atribuie tuturor acestora obârșii supranaturale datînd din vremea creației primordiale și le consideră așadar sacre și revelate de ființe supraumane. Atît în dezvoltarea verticală istorică a noțiunii de mit, cît și în circulația orizontală a sa prin limbajul curent, termenul a fost investit cu semnificație multiplă, elaborată sau spontană, variînd între diverse puncte de vedere și zone de aplicație. De la sensul de ficțiune, născocire, se reajunge uneori la înțelesul inițial de memorie populară sau istorie adevărată, apoi din nou la valoarea de fabulă alegorică, de poezie simbolică, de simbol moral sau la operația mentală prin care primitivul își explică lumea, iar alteori la retroconstrucția arhetipurilor, la memoria sacră a modelelor exemplare din revelația inițială sau, dimpotrivă, la ideea unor personificări hipertrofe din cursul primelor investigații și descoperiri omenești în lumea ambiantă; adesea prin mit se înțelege pseudorealitatea și realitatea iluzorie, așa cum se vorbește și de mituri moderne (care sînt de fapt pseudomituri); iar în limbajul curent (mai ales din sec. XX) *mit* ajunge să însemne și ceea ce este contrar realității concrete. Cercetările asupra miturilor, vechi de cel puțin 25 de secole, au produs peste 500 de definiții, dar nici una nu a izbutit să înglobeze toată materia plurisemnificată a noțiunii, deși cele mai multe din ele au asigurat o evoluție teoretică tot mai substanțială a problemei; în tot acest răstimp a crescut un copac cu peste 500 ramuri, unele groase, altele subțiri și fragile; nici una din ele nu reprezintă copacul întreg, dar nici una nu poate lipsi din el. Aceste definiții, fie că se referă la geneza și structura mitului, fie că privesc mitologia în ansamblu, ca fenomen de manifestare timpurie a unui sistem de gândire umană, sînt mai puțin o evoluție practică spre formularea unui postulat, și mai mult o acumulare teoretică de puncte de vedere. Critica mitului s-a manifestat în Grecia antică (urmată de reluările romane) unde mitologii erau induși în eroare de mitografi și considerau mitul o ficțiune poetică deliberată.

Încercările de a defini exhaustiv mitul se vor izbi totdeauna de o cauzalitate reparabilă: nu mai putem dispune decît în foarte mică proporție de mituri absolute, adică pure; miturile au fost impurificate mai ales de trei fenomene: *sincretismul*, consecința a transmiterii orale de la o epocă la alta, dintr-o zonă

geografică în alta, a lacunelor memoriei, a ignoranței generînd confuzii, a înclinării structurale a ființei umane spre comparații; *eclectismul teologic*, provenit din urmărirea unor teze doctrinare speciale care impun modificări canonice, eliminări, interpolații și rescrieri; *literaturizarea* sau faptul că miturile au ajuns adesea în stare de mitografii care, înainte de orice, au devenit monumente literare sprijinite pe nucleele mitice ca pe o materie primă hrănind alegorii, simboluri, hiperbole și chiar pastişe.

Abia mitologia comparată a descoperit unul din primele instrumente cu care se pot forța mozaicurile sub care gîlgie apa freatică a mitului originar.

Dar trebuie observat că în limbajul curent de azi noțiunea de mit e confundată nu rareori cu ceea ce trebuie numit *pseudomit*: răstălmăcirea hiperbolică, din lipsa informațiilor suficiente, a unui eveniment contemporan care, înzestrat cu însușiri captivante, circulă în societate într-o cadență obsesivă; pseudomitul (avînd o durată limitată, pînă la înlocuirea lui cu alt pseudomit din aceeași sferă), se bizuie pe credulitatea abuzivă a ignoranței, pe criza timpului de informare, pe angoasele și nevrozele societății într-un moment istoric dat; un pseudomit e cultul modern al automobilului; altul: cultul obsesiv al turismului (crezîndu-se că lumea poate fi cunoscută mai bine prin deplasare fizică decît prin deplasare intelectuală). Din categoria pseudomiturilor este și *legenda* (greșit confundată cu mitul) care creează o pseudorealitate enigmatică, în timp ce mitul pornește de la o realitate enigmatică. Considerînd de ex. *mit* ciclul de narațiuni legate de pasărea *Phoenix* (necitată de ornitologi), socotim însă *legenda* narațiunea folclorică despre culoarea corbului (de ce e corbul negru? corbul era alb, dar...); există totuși forme de sincrctism între mit și *legendă* (dar mai ales prin operație artistică, de pildă la Homer).

Formarea miturilor. Putem observa că un mit (orice mit) ia naștere totdeauna din spectacolul insolit, enigmatic, produs de fapte, fenomene sau evenimente reale depășind puterea de înțelegere a spectatorului (victimă, beneficiar sau privitor neimplicat fizic, dar implicat emoțional); aceasta, întrucît fantazia omenească nu e în stare să inventeze ceva din nimic, fără un sprijin în cunoașterea concretă. Deobicei spectatorii mai inteligenți și mai cutezători, care și-au depășit frica și alte emoții, au construit primele explicații epice, iar generațiile următoare au sporit materia primordială a miturilor după sistemul avalanșei. Transferul mitului moștenit într-un sistem mitologic încifrat a fost hărăzit apoi inițierii în cercuri restrinse, încorporate cu vremea de religiile organizate ca formă de codificare a mitologiilor. În stadii tîrzii apare simbolul, ca efect al uitării. Dar inițiații tîrzii în miturile arhaice cred ei înșiși reală forma exterioară, cristalizată, a mitului, nedispunînd de cifrul decodării, care s-a pierdut pe parcursul formării avalanșei și pe care nu-l avuseseră decît potențial, însă inutilizabil și neutlizat, generațiile inițiale în timpul cărora au luat ființă miturile în formele lor de narațiuni arhetipale. Din cauza riscurilor unei periodizări a formării miturilor, cercetarea a fost în general evitată. Se poate încerca totuși următoarea succesiune: miturile memoriale, ca formele cele mai vechi; apoi formele intermediare, cuprinzînd miturile fenomenologice (rezultînd din contopirea concepțiilor animiste și totemice, cu materia epică a mitului memorial); după aceea miturile clasificării universului; și, în fine, forma cea mai nouă: mitul filosofic, constituindu-se din stadiile alegorice și simbolice.

Clasificarea miturilor. Printre clasificările moderne, mai comprehensivă este aceea a lui Mircea Eliade: mituri ale începutului și sfîrșitului, mituri ale ființelor superioare și ale zeilor cerești, mituri antropogonice, miturile transformării, miturile corpurilor cerești și ale vieții naturii, mituri despre eroi. Clasificările eclectice curente se reduc însă deobicei la teogonic, cosmogonie, etiologie, escatologie morală. Miturile trebuie clasificate însă nu tematic, ci după caracterul structural și după vîrsta probabilă a formării; putem deosebi astfel patru categorii: mitul memorial, mitul fenomenologic, mitul cosmografic și mitul transcendențial.

1. *Mitul memorial* conservă amintirea faptelor ancestrale, transmisă prin succesiunea orală; rezultînd din impactul între fenomen sau eveniment și inteligența umană redusă a grupului spectator, acest tip de mit provine dintr-o psihoză colectivă de mari proporții, cu atît mai intensă și mai durabilă cu cît unda de șoc e mai depărtată de epicentru (de ex. miturile agrare); psihozele creînd ambianța de evoluție a unui mit nu depind de realitatea sau irealitatea evenimentului generator, căci acest mit provine totodată din carența de informație în conștiința grupului de martori cu privire la fenomene sau eveni-

ment, ca și din aparența de supraforță a acestuia în optica privitorului primitiv, de unde și clasificările empirice în supranatural; atunci când obștea își explică, fie și pseudoștiințific, caracterul controlabil în principiu al unui fenomen (sau eveniment fenomenal), acesta încetează a mai fi mit (fulgerul) sau nici nu devine (explozia nucleară); cum grupurile umane au totdeauna revendicări, secrete sau fățișe, față de natură și de propria lor trecere temporală spre viitor (adică de destin), care, neimplinite total sau parțial, nasc angoase, unele mituri sînt investite cu valoarea promisiunii și devin mesianice, de la ele așteptîndu-se orbește salvarea; după cum, invers, alte stări de angoasă determină insul sau grupul uman care se simte în taină vinovat, să mitizeze nenorocirea sau catastrofa de caracter amplu, conferindu-i rol pedepsitor. Pe de altă parte, a căuta (de ex. în miturile întunericului și haosului primordial) în „memoria inertă” e un risc pe care un cercetător al mitologiei nu și-l poate asuma. În mitul memorial sînt clasificabile fenomenele și evenimentele condiției umane: a) *interferența erelor* (vîrsta de aur, traiul în sălbăticia arcadică, popoarele de maimuțe, cadrul animal fabulos — întrucît migrațiile arhaice umane au pus față în față societăți omenestii de nivel diferit); b) *omul primordial* (omul arhetipal care s-a scotit pe sine superior animalelor și grupurilor de hominizi cu care se confrunta, dar inferior față de aspectul fenomenal al mediului cosmic și de aceea izgonit din rai sau părăsind libertatea vînătorească pentru noua condiție agrară); c) *revelația inițială*: descoperirea iubirii (perechea arhetipală Adam și Eva care se constituie în familie inseparabilă sau mitul platonician al androginului despăcat, ale cărui jumătăți se recaută etern); descoperirea cunoașterii (miturile din categoria Pomului Cunoștinței: omul se descoperă pe sine, în primul stadiu de homo sapiens, învățînd să spună despre sine „eu”; e remarcabilă formarea mitului cunoașterii prin revelație, nu divină, ci demonică, prin intermediul unor divinități fie mesianice secundare, delegate sau tolerate de divinitatea regentă, fie răzvrătite, luciferice); damnațiunea (înțeală deopotrivă ca pedeapsă și ca povară a cunoașterii revelate, aplicîndu-se atît omului primordial de tip adamit, cît și îngerului sau zeului luciferic); d) *evenimentele insolite* (viziunea lui Iezechiil, prăbușirea lui Phaëthon); e) *innoirea uneltelor* (uneltele arhetipale: Mjölñir, ciocanul lui Thor; corăbiile salvatoare — nava lui Ziusudra, Arca lui Noe; armele, instrumentele și mașinile magice (carele cerești vedice, ca Pushpaka Vimana, tabernacolul lui Moise, berbecul Secijai al împăratului Kao-Yao); f) *modificările brusce ale condiției umane*: revoluția agrară (Demeter și Misterele Eleusine) e frecventă în numeroase mitologii care adesea sînt dominate de cultura plantelor agricole și de consecințele binefăcătoare ale noului mod de alimentație, ca și de creșterea vitelor (capra, oaia, vaca, taurul, jucînd rol de divinități esențiale: junca primordială din „Avesta”, vaca vedică în rol de element cosmogonic, Kamadhenu, vaca Audhumbra din „Edda”, Zeus în ipostază taurină, capra divină Amaltheia — doica lui Zeus, taurii egipteni Apis, Mnevis, taurii înaripați din Mesopotamia); descoperirea agriculturii după domesticirea focului, deprinderea creșterii vitelor, constituirea satului, apoi a cetății, cu transformarea radicală a cadrului psihosocial în noile condiții ale statornicirii grupurilor umane, după aceea revoluția neolitică și, mai tîrziu, revoluția metalurgică (arama, bronzul, metalele nobile și fierul) domină în diverse forme aproape toate mitologiile lumii, întrucît marile mituri s-au alcătuit în acele milenii de modificări esențiale ale existenței omenestii; g) *războaiele cerești*: marile mituri ale conflictelor cerești (deobicei între zei și titani: titanomahia, între zei și giganți: gigantomahia, răspîndită însă în arie mai vastă — India, China, Scandinavia, sau între zei și demoni: între Indra și Vritra, între Ahura-Mazdao și Angra-Mainyu, între Ré și Apophis, între Huang-ti și Yui, sau războiul apocaliptic împotriva Satanei) care, uzînd de un cadru prea spectaculos, cu elemente mult prea complicate pentru mîntea primitivă ca atare, rămîn încă de obîrșie obscură; în orice caz, sursele au fost multiple (impactul cu forțele dezlănțuite ale naturii, poate și în forma unor dereglări astrofizice, poate însă și de obîrșie paleoastronautică) contopite sincronic într-o categorie mitologică din cele mai stufoase; h) *potopul și reconstrucția universului*: mitul diluvian, răspîndit în toată lumea (ca invazie acvatică: Mesopotamia, China, Grecia, Palestina, America precolumbiană, Africa; sau ca invazie de zăpezi: Iran, Scandinavia) adesea e contopit cu mitul reconstrucției universului distrus sau dereglat (de ex. mitul zeiței chineze Niui-wa, mitul operei zeului babilonian Marduk din reforma religioasă a lui Hammurabbi, sau lucrarea de restabilire a lumii operată de divinitatea biblică colectivă Elohim).

2. *Mitul fenomenologic*: a) *actul cosmogonic*, efectuat de divinitatea creatoare deobicei printr-o decantare a pământului din ape, prin despărțirea cerului de pământ (An și Ki în Sumer, Geb și Nut în Egipt) printr-o operație chirurgicală făcută adesea fie de zeul apelor fie de zeul atmosferei (fiul perechii Cer-Pământ) sau prin construirea unui cer între ape, actul inițial fiind urmat de fixarea astrilor luminoase și de umplerea lumii cu faună și floră; b) *antropogonia*: omul e creat (fie o pereche: Adam și Eva, fie mai multe, ca într-un mit maya) sau spre a deveni beneficiarul lumii îmbelșugate (aici fiind un submit al orgoliului uman, după descoperirea conștiinței de sine), sau spre a constitui o categorie de slugi ale zeilor (avind ca izvor tristețea condiției umane supusă efortului de procurare a hranei și stării de ființă muritoare); c) *escatologia*: mortalitatea umană, animală și vegetală, imperenitatea obiectelor, catastrofele (de ex. cele vulcanice), dar și impactul între spiritul pașnic și spiritul agresiv, între inteligență și prostie, între spiritul moral și cel amoral, producind deznădejde sau scepticism, a condiționat formarea miturilor despre destinul postum al omului și despre soarta universului; dar aceste întrebări de perspectivă întrevăd fie o escatologie unică (moartea definitivă a omului cu judecata de apoi și trecerea lui eternă în locul de pedeapsă ori în cel de răsplată, ca și distrugerea definitivă, la un moment dat, a întregii lumi, uneori chiar cu pieirea zeilor), fie una ciclică (avatarele desăvârșirii pentru om — în India, la celți, și lanțul de distrugerii și refaceri ale universului, în erele vedice „yuga” sau în „sorii” nahuatl); d) *repetiția manifestărilor naturii*, adică mitizarea alternanței zi-noapte ori a succesiunii anotimpurilor (aceasta văzută ca o perioadă moarte și renaștere a vegetației: Attys, Osiris, Adonis, Tammuz, Persephone); e) *regnurile fabuloase*: animalele (împărțite în fiare inamice ale omului și în animale folositoare, fie în starea lor de libertate fie în stare domestică, devenind des obiectul zoolatriei, evoluind de la șarpe la balaur sau dragon, de la ciine la Cerberul tricefal, de la pasăre la Phoenix, sau de la simpla noțiune de animal, la vietatea compozită, adesea monstruoasă: Gorgonele, Vasiliscul, iar alții răminând ca atare: taurii egipteni, calul năzdrăvan, e drept, înaripat, regele maimuțelor Hanuman, numai cu însușiri supranaturale); plantele (generind fie dendrolatrie directă sau prin divinități ale arborilor, ca Hamadryadele, fie personificări pentru însușirile ascunse, ca zeul ciupercii halucinogene Teonanacatl); pietrele (în litolatrie fiind preferate sau stâncile enigmatice, ca Scylla și Charybda, sau teorii, ca piatra sacră arabă Kaaba); metalele (rar divinizate ca atare, de obicei purtătoare de blestem: aurul lui Midas și al lui Sigurd, sau de binefacere: arama lui Hephaistos, fierul lui Ilmarinen, metalul insolit al lui Huang-ti, argintul viu al carului cersc din „Samaranganasutradhara”); f) *cadrul astral*: astrele sînt cadrul divin și uman, dar în mitologie nu fac parte din cosmos, întrucît sînt dependente de Pământ și de locuitorii lui, ca instrumente accesorii de producție divină, necesare existenței umane: clasificarea lor cosmografică făcută de mulți mitologi e eroare, căci creatorul de mituri avea cu totul altă optică despre cosmos și astre decît mitologul (sau chiar filosoful grec, care își cunoaște bine astronomia de epocă); de altfel, stratul arhaic din miturile astrale se referă la astre ca la simple felinare („luminători cerești”), iar stratul cosmografic târziu (călătoriile cerești ale lui Enoh, Etana ș.a.) vorbește de un cosmos compus din „ceruri” suprapuse; g) *elementele*: a p a, prezentă în aproape toate miturile, este elementul primordial, adesea văzut ca un monstru (Tiamat, Rahab) al cărui cadavru constituie materia creației (sau refacerii) lumii; succesiunea cronologică a elementelor în mitologie e variabilă, dar adesea (ca în mitologia vedică) apa este începutul: „Apa s-a condensat și acest lucru a devenit pământ. Din el a ieșit focul” („Brihadaranyaka Upanishad”); în funcție de creșterea nevoii de apă după diferite zone geografice (Mesopotamia, Egipt, Iran), acest element e dintre divinitățile cele mai vechi (Apam-napat, Hapy, Ganga, Okeanos și Pontos, sau zei ai marilor fluvii, ca Ho Po patronînd apele în general și fluviul Huang-hé), apa fiind totodată și materia catastrofală a diluviului; *focul* e prima descoperire a omului primitiv, și poziția sa mitologică e aparte; principalele ipoteze curente despre mitul revelației focului sînt fragile, atît cea care atribuie inițierea în producerea focului tehnic altarelor de cult, cît și cea pozitivistă considerînd că oamenii au acceptat pur și simplu focul tehnic remarcîndu-i utilitatea (ipoteza de alură psihanalistă: producerea focului prin frecare imită actul sexual, e stupidă, mizînd pe o imposibilă forță de extrapolare abstractă în mințile primitive); omul primitiv se temea de foc, chiar după primele domesticiri; ca în toate reformele civilizațiilor primitive, vrăjitorii tribali, șamanii, mai târziu preoții recrutîndu-se spontan dintre oamenii mai înzestrați intelectual și mai siguri de propriul eu, au căutat să alunge frica de foc prin anexarea lui la

exercițiul cultului; înfățișat drept un dar divin, un furt de la divinitate (Promet-heus) sau divinitatea însăși (Agni, Focul avestic ca fiu al lui Ahura-Mazdao, Hue-hueteol ș.a.), el trebuia adorat, iar adorația înfrângea teama, astfel că primitivul începea să învețe a produce și a folosi focul cu încredere. Nu importă cine a descoperit focul sau l-a domesticit, nici unde a fost folosit prima dată, dar probabil mitul focului a început să se formeze încă din paleolitic inferior; *aerul* e întâi atmosfera despărțitoare și străvezie dintre cer și pământ (zeul egiptean Shu), iar ca hrană a vieții prin respirație este omologat cu duhul (ultima expirație însemnând moartea); de asemenea, mișcarea mecanică a aerului a fost intuită și personificată în zeii vântului (Vayu, Huracan), iar mai târziu, apărind miturile zborului, aerul e intuit ca element al susținerii păsărilor, carelor cerești; *pământul* cosmogonic e fie apă metamorfozată, fie nisip (tină) decantat, fie mil care se încheagă, iar alții un munte care se supune emergenței prin retragerea apelor sau o insulă pescuită de un zeu (în Polimesia: Maui) de pe fundul mării; pământul cosmografic este un munte conic sau o tavă plutind pe oceanul universal; mitologia nu cunoaște un pământ rotund sau migrând liber în spațiu, ea nevăzându-l niciodată ca astru: geocentrismul astronomiei mitologice e consecvent, pământul (fic masculin: Geb, fic feminin: Gaia) fiind un centru înconjurat de ape.

3. *Mitul cosmografic*: a) *teogonia* este un fenomen mitic ciudat, întrucât s-a simțit nevoia ca zeii înșiși, cu mult înainte de abstracțiile teologice, să aibă obirșie, să fi fost creați; gândind lucrurile cauzal, producătorii miturilor teogonice au compus fie ideea zeului suprem autocreat (Brahma), fie a zeilor născuți dintr-o mare maică divină (Magna Deum Mater: Kybele, Gaia ș.a.); apoi, multiplicarea zeilor din același panteon se supune în primul rând endogamiei tribale; b) *panteonul universal*, variabil numeric de la o mitologie la alta (ajungând, după unele surse, la romani pînă la 30 000 de divinități), e dominat de zeii supremi, deobicei și creatori ai universului și ai lumii umane, rămînind conducători învo-cați și răsplătați sau pedepșitori (dar cele mai multe mituri vorbesc de crearea universului din haosul primordial, care nu e un „nimic“, ci un amestec al elemen-telor: în aceste mituri, zeul creator e văzut de fapt ca un organizator al haosului, cum considerau ulterior și Platon și apoi Hegel); în opoziție cu aceștia, aproape de aceeași valoare mitologică, sînt zeii luciferici (fie răzvrățiți și concurenți ai divinității supreme, fie infernali, adică înrăiți și resemnați față de marea divini-tate, însă autonomi în aria lor), care, împreună cu cei dinții, asigură ideea de echi-libru universal (binele-răul); sînt numeroși zeii forțelor obiective, fie abstracte (timpul, forța vitală, destinul, moartea), fie concrete (lumina, întunericul, cerul, pământul, aerul, apa, focul viu și focul solar); iar și mai numeroși sînt zeii ocrotitori ai tuturor detaliilor lumii naturale și lumii umane; o categorie aparte, deținînd cheile înțelepciunii absolute, alcătuiesc zeii sapiențiali, uneori suprapuși zeilor supremi, alții confun-dați cu aceștia sau cu zeii mesianici (sau eroi civilizatori, fie divini, fie luceferici, fie mîntuitori ai omenirii, totdeauna ingenioși, cu inteli-gență practică și binevoitori pînă la abnegație față de oameni); categorii secundare formează zeii artizani (Anunnaki) sau zeii exploratori (în genere crainici divini); c) *lumile coexistente*: multe mituri se referă la comunicația permanentă primordială între cer și pământ, întreruptă brusc spre a se păstra apoi numai în sensul unic de la zei la oameni; deobicei, mitologia consideră universul împărțit în trei straturi sau lumi: cerul divin, pământul uman, infernul democratic, cerul și subpământul avînd în unele mitologii mai multe nivele, după ranguri și difi-cultăți; dar totodată există și mituri ale unor tărîmuri paraumane, fără legătură cu cele trei lumi, de fapt alte universuri.

4. *Mitul transcendentă*. Primitivul creator de mituri nu poate admite con-tradicțiile existențiale aparente (viața curmată prin moarte, insuccesul cu care se încheie o perioadă de muncă, o expediție, o dragoste) și atunci el caută explicarea cauzală a fenomenelor; ceva s-a petrecut altfel decît se cuvenea, iar moartea a venit ca pedeapsă pentru păcatul său sau pentru păcatul originar) sau ca răsplătă (dacă nu ca strămutare în vederea desăvîrșirii ori salvării); a) *eroul arhetipal* este mai mult decît strămoșul totemic: e o transcendență, primul model de la care emană șirul, dar un model niciodată egalabil, oricît s-ar perfecționa ascen-siunea șirului declanșat; b) *suprastructura demonologică*, avînd rădăcini în ani-mism, reprezintă în diferite etape mitologice o lume suprapusă lumii umane, subalternă lumii divine sau chiar autonomă față de ea, anonimă și vag diferen-țiată (sau diferențiată ocult), avînd de fapt rolul practic al guvernării universului (tipul „mana“); c) *destinul* e considerat un datum nemaidepinzînd nici de zei, nici de oameni (de ex. Moirele la greci erau implacabile și față de zei) și neputînd fi

(excepțiile sînt rare) nici corectat, nici influențat; d) *universul dual* delimitează contradicția observată de timpuriu între lumină și întuneric, zi și noapte, căldură și frig, mișcare și repaos, succes și ghinion, bine și rău, viață și moarte; de aceea antagonismul se personifică mitologic în cele două categorii diametral opuse: forțele divine și forțele demonice (personificate sintetic în „Avesta“ prin lupta între bine și rău, Ormuzd și Ahriman); e) *simbolurile condiției umane*: simbolul mitic, în același timp un efect al uitării trecutului ancestral, înregistrat de miturile memoriale, dar și o premisă a năzuinței de a modifica sau ameliora condiția umană, include în miturile de formație tîrzie de fapt alegoriile aspirațiilor umane, izvorite din comparațiile dezavantajoase pentru om cu mediul ambiant (de ex. mitul icaric, inocent, e invidia omului față de pasăre); f) *viața și moartea* este antiteza cea mai acută în miturile transcendentele și cea mai fluctuantă: în general, viața e privită fie ca împlinirea unui scop divin, adesea experimental, fie ca un accident cosmic; iar moartea (toate categoriile umane din toate timpurile au suferit de thanatofobie) e privită fie ca încetare a existenței (prin epuizarea resurselor vitale sau a scopului inițial sau ca pedeapsă), vremelnică (atunci cînd intervine credința în metempsihoză) sau definitivă (prin transferul în altă existență, de „dincolo“, sau prin aneantizare), fie ca modificare a existenței (strămutare în altă existență sau pasaj în ciclul alternativ al desăvîșirii); g) *aria timpului*: există în mitologie sub forma unui timp mensurabil (adică uman, cu zile și clipe, ani și vîrste, epoci ale universului mergînd pînă la răstimpul imens dintr-o Mahayuga), dar și a unui timp numenal (cobra Ananta, adică absența timpului, atîta cît Vishnu zace adormit pe ea; sau timpul inert personificat de Zurvan Akarana; sau pornirea timpului din nimic, atunci cînd Brahma, autocreat, efectuează prima învîrtire a roții vremii). Firește, uneori, cele patru clase de mituri pot fi și interferate.

Dacă *mitologia*, ca totalitate a miturilor unui popor, constituită într-un sistem epic mai mult sau mai puțin unitar începînd din stadiul culturii primitive pînă în momentul apariției civilizației tehnice și a formelor sale de gîndire teoretică, adică pînă cînd sistemul întreg e absorbit și codificat de religie, este o încercare globală de cunoaștere absolută a universului, deci o filosofie incluzînd demersul mistic și o știință generală excluzînd experimentul, ca operează cu mijloace magice și sistemul ei mitologic se manifestă prin adaptarea concretă epică a abstracțiilor și a fenomenelor superioare la situația psihosocială dată, ca și prin explicarea simbolică a acestora. Dar, comparabilă cu știința ca efort de cunoaștere, mitologia se deosebește de știință prin metodă și rezultate; în timp ce știința este un efort de evoluție, mitologia este un efort de involuție. S-a exagerat desigur importanța literară a mitologiei, susținîndu-se uneori chiar că literatura e o mitologie, ca și cum mitologia și-ar fi străbătut lungul ei drum spre a deveni literatură. Mitologiile naționale își au fiecare personalitatea lor, reflectînd concepția despre zonele necunoscute din om și din univers a poporului sau grupului uman respectiv. Dar în majoritate aceste mitologii, deși toate pornesc din izvoarele societății primitive a căror concepție o reflectaseră în epoca de formare a miturilor, au ajuns la noi în transcripții fie literare (Homer, Hesiod, Mahabharata), fie teologice (Biblia, Avesta), fie istorice (Popol Vuh, Kojiki, Huainantzé), fie folclorice (Edda Veche, Kalevala), fie filosofice (Vedele, Upanishadele), fie în fine etnografice; astfel, fiecare mitologie s-a reorganizat treptat, constrînsă de copisti, traducători, poeți, istorici, filosofi, etnografi și folcloriști (și mai ales de teologi) și totodată supusă unor operații complicate de triere, interpolare, repliere filosofică, resistemizare istorică, restilizare poetică; în toate aceste cazuri (și chiar în cele mai fidele tradiții) s-au dobîndit mitologii supuse concepției altei civilizații și altei culturi, depășind enorm pe cea care a creat miturile.

Din alt punct de vedere, totuși, colecția de mituri a omenirii este o sursă suplimentară, mai ales pentru trecutul foarte îndepărtat, cînd chiar și glasul arheologiei încetînd, nu avem la îndemînă decît ipoteze paleontologice și antropologice care nu pot explica esențialul din protoistorie; astfel, mitologia (și îndeosebi ramura ei memorială) devine o paraistorie, ajutîndu-ne să construim modele probabiliste ale trecutului îndepărtat, tot așa cum construim modelele probabiliste ale viitorului îndepărtat.

Știm, într-adevăr, că majoritatea miturilor sînt impurificate. Dar drumul către nucleele originare ale miturilor și spre epoca de constituire a mitologiilor ca sisteme este, pe cît de greu, pe atît de posibil.

VICTOR KERNBACH

CHIAR ȘI DATORIILE

*Furnalele soarelui lucrează
fără întrerupere de miliarde de ore încheiate.
Reparații minime. Din când în când pe la
axele planetare.
Soarele plătește totul în lumină,
chiar și datoriile uitate.
Pentru el banii n-au avut
niciodată valoare.
Curg din cer vulturi aprinși
peste mare.*

DE-ACUM

*Cîteodată întrebăm prea rar trandafirii
de unde își iau culorile.
Cîteodată întrebăm prea rar cum
își petrece gîndul sărbătorile.
Poate vom întreba de-acum
în fiecare zi
Ar trebui,
ar trebui.*

AM PLECAT

*Ploua. Seara se așeza între noi
privindu-ne îngîndurată.
Peste case norii adormeau
tăcuți.*

*Am plecat să te pot chema
altădată,
Ne-am despărțit ca doi
vechi cunoscuți.*

*Am plecat să te pot chema
altădată*

TEZA DE DOCTORAT

*Crizantema își susține teza
de doctorat —*

Subiectul : Zăpada clorofilei.

*Soarele — prezent în comisie. Exigent,
încordat.*

*Aici nu există sentimentul
coborîtor
al
milei.*

*Aleargă printre nori
catapeteasma zilei.*

VALERIU BUCUROIU

EROAREA SE NUMEȘTE MIGUEL...

După un roman ironic, susținut-ironic cum a fost *Iluminări*, în care eroul principal, setosul de putere Paul Achim, trăiește o criză de conștiință suficient de bine suportată de vreme ce consecințele sînt consolidarea autorității și a voinței de dominație, ne-am fi așteptat ca Alexandru Ivasiuc să ne dea, în *Racul*, romanul său filosofic. Cu atît mai mult cu cît, fixînd acțiunea într-un spațiu de fantezie, o Sud-Americă de infinite potențialități, ceea ce aș numi ironia utopică (sau utopia ironică) n-avea a se plînge de prea multe vasalități ale mimesis-ului. Nu s-a întîmplat așa, ba s-ar putea spune că, pentru întîia oară pus în condiții de zburdare, autorul caută cu obstinație tot cușca micilor sale obișnuințe, în care se răsucește vădit satisfăcut. Să fie o confirmare a unor bănuieli că ideea în acest romancier, cînd e redusă la resursele proprii, naște abstracțiuni și nicidecum metafore și că numai sub presiunea empiriei unele din construcțiile sale cerebrale s-au putut densifica pentru a face să rezulte elementele unei alte calități? În *Iluminări*, empiria se dovedea suficient de bogată și variată spre a se impune romancierului prin tipuri, situații, procese și atitudini morale de acut interes, iar la rîndu-i depozitul său apercceptiv, deși întrucîtva unilateral alimentat, nu întîrzie totuși să furnizeze, pe cît îi sta în putință, materialul senzorial atît de necesar pentru ca pagina să prindă viață. Dar pe autorul *Racului*, în noua lui ipostază exotistă, empiria n-avea cum îl ajuta prea mult, și cu atît mai puțin resursele apercceptive, oricît de eficiente ar lucra în acest sens secolul nostru informațional și oricît de ineputabil în sugestii de tot felul se arată Márquez. Dar poate nici nu e cazul să mergem atît de departe în căutarea unor motivații, din moment ce — așa cum am mai sugerat — chiar cărți ale sale întemeciate pe experiența nemijlocită n-au reușit totdeauna să risipească senzația de elaborat mental și de psihologie programată. Or, tocmai de psihologie era nevoie mai puțin decît oricînd în *Racul*, și de acel tip de procese laborioase ale conștiinței la capătul cărora personaje meticuloase chinuite, divizate interior, elimină piatra... dilemei și se pun de acord confortabil cu ele însele. Și doar *Iluminări* conținea și indicația drumului de urmat, după cum tot el putea avertiza asupra consecințelor nedorite de a folosi unele soluții (criza și ieșirea din criză a eroului principal) de care s-a abuzat și pînă atunci. În schimb, același roman, cel mai „răutăcios“ al său (celelalte sînt în genere „pozitive“ și „propozitive“, chiar cînd dezlegarea e eșecul iar în zăre nu se profilează decît un mohorit — promițător totuși — purgatoriu), ni-l arăta pe autor în postura unui moralist, hrănind cu reflecții și observații suculente textul și chiar făcînd din meditația moralistă, de obicei ironic-lucidă, totdeauna perfect avertizată, modul preferat de înaintare, aș zice: o înaintare prin aforisme. E desigur o variantă a scriiturii tradiționale, care comportă identificarea autorului cu un meșter Știe-Tot, dar calitatea intelectuală și complexitatea operațiilor de asimilare pe care le „execută“ acest sistem de înaintare răsplătesc pentru nu puțin decepții la capitolul soluțiilor arhitectonice, precum și pentru destule întîinderi aride ce s-au sustras „sistemului“. Dar iată acest stil, perfecționat în *Iluminări* și căruia regimul satiric îi prieste, se pare, mai mult decît elanul meliorist: însă noul său stil de viață îl făcea ceva mai ursuz, ca și cum o undă de minie

i-ar fi întovărășit nevăzut fiecare gest și fiecare act. O minie surdă, perfect reținută pe care în orice clipă ar fi putut-o declanșa. Asprimea asta îi întări și mai mult autoritatea incontestabilă pe care o avea asupra celorlalți, oameni ce-l ascultau pentru că în lipsa de bucurie a actelor vieții sale ierarhia ieșea cu putere la iveală. Sau: „El a învățat regula că nimic nu apare nou din senin, fără un fel de pregătire, care începe cu semne neînsemnate, cu semnele. Astfel, orice cotitură e pregătită să apară ca o linie dreaptă, ce poate cel mult înlătura niște exagerări“.

Și tocmai de ceea ce ne-am temut mai mult n-am scăpat: reînfrînarea și un Ivasiuc al drumurilor arhibătute, al psihologilor mobilate sumar, matematizate sirguincios până la a se obține robotul reglabil, cu reacții ce se pot anticipa. Eroarea se numește de astă dată Miguel, erou dilematic obținut prin tragerea la indigo a lui Paul Achim și catacluzarea lui peste ocean. „Fascinat de putere“ („M-a fascinat puterea și am ajuns printre cei puternici“) ca și acesta, el își poartă dilema — aici: lupta cu scrupulele unei tinereți de „generos“ — în văzul public, ca titlurile onorifice pe o carte de vizită. De fapt, mai atent privind lucrurile, dilema e a autorului, care oscilează între două formule, ambele folosite (niciodată cu deplin succes), încercând până la urmă să scoată o sinteză din redia gota sa... sudamericană: Miguel e pe de o parte Paul Achim, pe care se experimentează acum degenerescența principiilor și a idealurilor de tinerețe sub presiunea dorinței de putere, pe de altă parte el este și Paul Dunca, personajul din *Apa*, mesager și agent de legătură între medii ce nu comunică și, în plus, însuși dornic de experiențe riscate, jucându-se cu focul, trăsături deplin vizibile în această radiografie pe care și-o face, pentru uzul cititorilor, eroul din *Racul*: „Cînd am intrat în mișcare [revoluționară, n.n.], n-am lăsat orgoliul la ușă. Credeam că fac un cadou, oferindu-mă! De aceea am fost jignit, de aceea am gravitat spre putere. Puterea nu înseamnă numai a face, dar și a afla dinainte ce urmează să se facă. E o priză asupra viitorului și, sub această formă, o servitute. Viața ta merge într-un tunel, de ai cărui pereți îți dai seama. Pereții unui tunel în pantă“ (p. 187). Miguel e într-un fel blestemul autorului de a nu putea sări peste umbra sa, dar chiar și în aceste condiții parcă i-am fi pretins lui Alexandru Ivasiuc ceva mai mult. Pentru că *Racul* nu e numai romanul unor ticuri, cu — mai ales — veșnicul dușman vino între enunțul psihologic și sondajul epic-determinist în preistoria personajului (de parcă în copilărie i s-ar fi construit în mic *modelul* imuabil al întregii dezvoltări!), el este și un roman cam în grabă încropit, împrejurare din care spontaneitatea nu cîștigă, iar climatul ironiei, promițitor în primul capitol, restabilite de asemenea spre final, are chiar de pierdut. Chiar și în aceste condiții Miguel Paul Dunca e de preferat lui Miguel-Paul Achim, măcar pentru faptul că, redând la rolul de curier și martor, personajul îngăduie acțiunii să se deruleze, paradoxurilor să se ciocnească și mai ales paletii satirice să se exercite în fixarea unui mare număr de fizionomii, unele grotesci sau sinistre. Ce-i drept, nu sînt decît în fața unor schițe, căci la adîncirea și definitivarea liniilor — forța definițiilor vitriolante investită adesea în stilul *Illuminărilor* — autorul n-a trecut decît mai rar.

Dar dacă, pentru motivele arătate, *Racul* nu e romanul filosofic așteptat, parabola aerată în care materia și inerțiile să fie dominate, iar nu să domine, cum se întîmplă, el nu e mai puțin un roman politic, unul din acele romane „ale puterii“ în care dialecticianul nostru s-a mai încercat, dat fiind cu varietatea formelor de transmutație a intereselor în ideologii și de resorbire a ideologiilor în masa purilor interese. Aproximarea de *Apa* se impune iarăși, căci ca și acolo avem a face cu o ecuație mai complicată, cu o etalare de poziții politice sau numeroase tactice, principiile fiind lăsate, în genere, să se odihnească. Aceasta și face în țara imaginată de romancier puterea s-o exercite tehnicienii, metodisti și psihologii oligarhici, personaje de penumbră ale cabinetelor misterioase ce par mai degrabă tabloul de comandă al unei uzine cosmice, iar teroarea, pusă la cale pentru a înăbuși glasul oșozanților de cele mai felurite nuanțe, să capete caracterul unei operații de minuție inginerescă, în care să se exprime cît mai desigur virșit cooperarea celor trei pirghii: „Mijloace, Metode, Tehnică“ și a celor trei atribute necesare: „curat, rapid, eficace“ și să se tindă la eliminarea trio-ului de noțiuni ambigui, cu conotații prea bogate: „individ, răspundere, justiție“, renunșanțele unui individualism depășit. Toate acestea se spun în primul capitol al romanului, cu un Don Athanasios, marele bogătaș și tehnicianul terorii — văzuți ca o întreprindere eficientă — dominînd grupul de latifundiași și generali din țara sudamericană de adopțiune, cu pasiunile lor descentrate și silind astfel volin-

lor la focalizare. Don Athanasios e în fond un Piticu, iar fascinația pe care o exercită asupra lui Miguel, secretarul său, nu e mai mică, deși de altă natură, decât a teroristului din *Apa* asupra lui Paul Dunca. Acest prim capitol a fost socotit de prios și chiar naiv de un comentator¹, în realitate e singurul care răspunde orientării spre *altceva* a romancierului, mișcare din păcate repede abandonată. Căci cine poate crede că Don Athanasios vorbește aievea atunci când teoretizează necesitatea crimei „in-gi-ne-rești“, în acord cu tehnicile cele mai moderne și lăsând și un spațiu de mișcare „aleatoriului“, „care o va face misterioasă“ („Trebuie executați chiar vreo cițiva oameni de-ai noștri. Doi membri ai jockey-clubului, pe care-i vrei dumneata. Un bancher, un jurist notoriu de centru-dreapta...“) ? El e aici un personaj de fabulă voltaireiană, singurul de acest fel al romanului, care ne convinge pe-o cale a lui că în veacul nostru crimele „științifice“ n-au lipsit și că genocidul, la drept vorbind, e o operație foarte anevoioasă, care pune destule probleme... tehnice. Tot ce urmează de aici încolo pînă în clipa arestărilor și execuțiilor din cursul nopții e romanul problematizărilor lui Miguel și al rătăcirilor lui nu numai în geografia orașului, dar și în cea a memoriei; mai scurt, romanul „crizei“ sale, nu lipsit de neprevăzut și chiar de epizoade de tensiune cinematografică, alternînd cu altele, antiepice, de pură alegoric sau demonstrație ideologică. O vizită la Country Club e tributul pe care-l plătește autorul, dedulcit la cele ale cinematografeiei, gusturilor și practicilor școlii filmului nostru cînd își propune să imagineze înalta societate cosmopolită și indeletnicirile ei. Un început de îndoaială privitor la eficacitatea soluției și chiar la „parametrii“ gîndirii lui Don Athanasios îl conduce automat în cartierele sordide ale orașului, locuite de o viermuială de oameni, spre a verifica acolo — pe o cale cam demonstrativă și retorică — rezistența solului social și a identifica embrionii viitoarei revoluții populare. O amintire survenită la fel de ad hoc îl împinge apoi în copilărie, cînd, împreună cu bunicul liberal, vizitase o haciendă vecină, unde avusese loc o răscoală a peonilor. Emancipatul copil înregistrase cu precizie opiniile bunicului formulate cu acel prilej: „Prefer, îi explica el preotului, o organizație sindicală a muncitorilor agricoli... Conflictete de muncă trebuie rezolvate într-un spirit de înțelegere reciprocă...“, și chiar e capabil să le sintetizeze: „...s-a discutat mult despre înlocuirea formelor perimate de feudalism cu o organizație capitalistă rațională, care implică largi drepturi și cointeresarea și a muncitorilor. Bunicul lui Miguel a vorbit pe larg de rentabilitatea unor asemenea stări noi, progresiste, el era chiar un fanatic al rentabilității“ etc. etc. (p. 94—95). De aici pînă la a se îngrijora de soarta foștilor prieteni contestatari nu-i decât un pas, și Miguel îi vizitează la cafeneaua binecunoscută pentru a-i preveni. Tensiunea orelor trăite nu pare a fi totuși prea mare de vreme ce, în drum spre ei, Miguel își îngăduie să zăbovească pe tot felul de bănci și... să-și amintească, iar odată aflat în mijlocul lor, deși ziua e pe sfîrșite, să asculte răbdător lunga istorisire a, cîndva, bunului prieten Figueroa despre o expediție în junglă, în căutarea unui templu al vechii culturi Maya. Nu pierdem de asemenea ocazia unei portretizări a acestuia, un fel de „planetă“ abstractizant-pedantă (din perspectiva autorului?, a lui Miguel?) care ar putea părea o subtilă ironie, dacă n-ar fi, vai!, oglinda unei prestații expeditive: „Știa ce este apodicticitatea pentru că spiritul său labil avea nevoie să-și imagineze chiar dacă nu să se fundamenteze, pe asemenea certitudini absolute care-l puteau face o insulă. Genialitatea lui, în care atîția credeau era intim legată cu ratarea și nu era decât o fațetă a ei. Socialmente, sau mai exact, istoric el putea...“ etc. (p. 133). În fine, înfruntarea nu mai poate fi aminată din clipa în care, avertizîndu-și foștii prieteni, inițiatorul lui Miguel este interpretată ca un act de provocare de către Benevisto, purtătorul de cuvînt al grupului radical. Argumentele cu care acesta respinge iminența unui pericol pentru mișcarea de stînga reprezintă o perfectă demonstrație de „logică impecabilă“, și cel puțin o dată în cartea sa Alexandru Ivasiuc face dovada capacității sale recunoscute de a radiografia ca pe afecțiuni grave slăbiciunile frumosoși raționament, aici — poziția sinucigașă a logicii mult prea încrezătoare în fața absurdului, neputința „analizelor prea coerente“, bazate exclusiv pe mecanisme știute, de a se descurca în fața vicleniilor violenței. Deplină crezare găsește Miguel doar la Tahereh, o legătură mai veche a sa, pe care o vizitează în ceasurile următoare, din aceleași bune intenții. De altfel, Tahereh, revoluționară „practicantă“ (așa cum tatăl ei, director de bancă în țara sa, e „musulman practicant“) e singura capabilă să înțeleagă perfidia unui plan care deschide larg porțile aleatoriului, cu scopul de a instaura spaima și confuzia, o generală sus-

¹ Nu altcineva decât Nicolae Manolescu.

materiale, găsite chiar în biserică, apoi în morminte și împrejurimi. Cert este că acum și aici ne aflăm în posesia celui mai vechi monument românesc de piatră sigur datat, care este totodată și cel mai timpuriu monument păstrat în picioare și în stare de funcțiune de pe întreg cuprinsul țării.

Echipa Gheorghe Baltag, Victor Eskenasy, Larisa Nemoianu, Ioachin Lazăr și Adrian Rusu a fost împărțită care încotro, cu sarcini precise, și în primul rând printre blocurile Orașului-Nou al Călanului, unde straturile de flori mă ascundeau privirii vestigiile reședinței cneziale din secolele XI-XIV, ce-și avea biserica pe dîmbul Streisingeorgiului. Pintenii, catarama, vîrfuri de săgeți aparținînd unei pături feudale. Apoi urmele unor morminte romane răvășite, cu o mie de ani mai vechi... Soarele cădea în lacurile Retezatului — și ei, prăfuiți, nebărbierii, taci turnii, mai dialogau cu pietrele, purtînd sub stele aurul încins în straturile de civilizație daco-romană, străromână și românească: o oală aproape întregă din secolele VIII-IX, găsită într-o vatră, cinci pandantive (medalioane) de sticlă albastrie (XI-XII), cu semne de-a dreptul cabalistice (!) — „poate fi un om, purtînd în jurul capului un mănunchi de raze“, zic eu — unice pînă la ora aceasta, un căzanel de lut (XII), lame de cuțit, fragmente de podobe de argint, două inele de aur pentru prins părul și, în afundul bisericii atît de discutate, un fragment din podeaua vechiului lăcaș din lemn, anterior anilor 1130—1140... Arheologii fac din noaptea zi (s-au văzut cazuri cînd dincolo de vîlmășagul gîndurilor unii dintre ei sapă la lumina felinarelor!) și ziua cît de lungă-i vara stau aplecați peste „șanț“ pînă nu mai simt coloana vertebrală. Așa s-a întîmplat și cu ocazia demolării pronaosului adăugire mult tîrzie, din zidurile cărui pare a fi ieșit o stelă paleocreștină, adică un bloc de piatră roman refolosit și cioplit în secolele V-VI, ceea ce duce cu gîndul la existența unei colectivități daco-romane creștine, stabile, închegate, aliniată unor forme superioare de civilizație romano-bizantină.

Punți. Poduri peste fluviul Necunoașterii. Din București, Cluj-Napoca și Deva arheologii, sprijiniți de mai-marii județului Hunedoara, supun și azi unui asediu pașnic și adînc patriotic teritoriul ce a fost cîndva inima Daciei libere și apoi centrul provinciei romane, pentru a demonstra vitalitatea poporului român supus multă vreme invaziilor și apoi intereselor străine. Începutul a scos la iveală fapte realmente senzaționale.

Priorități în etapa imediat următoare: săparea vetrelor de sat și a cîmă-tirelor din Sălașu de Sus, Rîu Bărbat, Răchitova, Densuș, care pot furniza surprize nebanuite, apoi Gura Sada, Sîntămăria-Orlea, Ostrov, Peșteana, Tuștea, unde s ruine dateate numai pe criterii stilistice, dar nimic sigur. Peste tot este vorba de aceeași civilizație a pietrei, luată de la romani și purtată din tată-n fiu pînă în evul mediu. Piatra rezistind oricăror invazii și oamenii locuind în preajma construcțiilor solide oricite necazuri i-ar fi năpădit. Exemplul Ulpiei Traiana este edificator: după părăsirea de către autorități, localnicii au folosit fosta capitală ca refugiu, cetățuie, locuință, inclusiv marele amfiteatru, în care și-au găsit adăpost oarecum sigur. Viața a continuat, în alte forme, desigur, vorbitorii de limbă latină vulgară închinîndu-se aceluiași dumnezeu, ridicîndu-și lăcașuri de cult și alegîndu-și șefii după legea străbună, pe cei mai buni dintr-ai lor.

— Cine-i Balea ?

— Eu ! Aș spune, după ce l-am căutat atît de mult !

— Cine-i Balea, cneazul ctitor ?

— Un personaj necunoscut pînă acum în documentele privind societatea din Țara Hațegului, din jurul anului 1300. Cam prin aceeași vreme trebuie să fi trăit și Nicolae zis Cînde din Rîu de Mori... Cer îngăduința să emit o ipoteză îndrăznească: pe la anul 1276 sînt pomeniți Litovoi și Bărbat, fratele său, ce stăpîneau în Oltenia, dar reconstituirea evenimentului ne lasă să înțelegem că erau și voievozi ai Hațegului (n.n. de aici, oare, Rîu Bărbat ?), de unde s-ar putea să fi plecat cu citva timp mai devreme, din cauza presiunii crescînde exercitate asupra românilor transilvăneni de către statul medieval maghiar. Iată, deci, un voievod avînd ca sfetnici și bizuindu-se pe puterea unor cneji locali, situație identică în Maramureș, unde voievodul era ales dintre cei mai viteji și mai puternici cneji de vale. Cercetările ulterioare ne vor conduce la adevărul adevărat !

— Ce-i cu Balea, ziditoriul ?

— În primul rînd, trebuie spus că n-a zidit el biserica, la fel cum n-a făcut-o nici jupanii Lațcu și Cîndreș, în 1408—1409. A refăcut-o, zugrăvit-o, di-

chisit-o, pisania respectivă din 1313 glăsuind așa pentru că așa se obișnuia, atunci ca și mult timp după aceea, în tot spațiul carpatin. În al doilea rând: cînd apar în documentele din 1377 două persoane — Lațcu din Streisingeorgiu și Zăicu din Strei — ca fiind veri și urmași ai unui străbunic comun din Streisingeorgiu, acesta nu poate fi altul decît Balea al nostru, iar cele două biserici atît de apropiate sînt ale aceleiași familii cneziale, cea din Strei fiind cu ceva mai... tînără.

*

Gîndurile lui Radu Popa către mai tinerii sau viitorii arheologi: Legea Patrimoniului Cultural Național apără vestigiile trecutului, dar fiți cu o Oră mai devreme pe șantierele de construcții și sistematizare, numai așa veți opri de la pieire ceea ce are valoare inestimabilă pentru istoria poporului nostru; meseria aceasta presupune multe renunțări, veri cu soarele în creștet, apă sălcie și dormit în cort; spuza de stele nu-i o metaforă, ci somn iepuresc, pe furate, cînd ți-ai epuizat răspunsurile la întrebările zilei ce-a trecut; arheologia înseamnă foarte multă meticulozitate, înclinare spre rigoare și tehnicitate, efort și concentrare permanente; dedicîndu-te ei, începi lupta cu tine însuși, pentru a nu trece la generalizări și sinteze pînă nu ai documentul întreg, scos și înțeles de către tine, trecut prin toată sîta întrebărilor, argumentelor și contraargumentelor; și nu-mai după aceea ai dreptul moral să faci cunoscute rezultatele, să treci la concluzii istorice. În folosul tău și al științei.

*

De-o parte și alta a pisaniei din 1313, pe fresca încă incomplet curățată, se disting doi călăreți, unul pe-un cal alb, altul pe-un cal roșu, compunînd singurul ansamblu de ev mediu românesc în care apar în altar doi sfinți cavaleri. Parcă ar fi o aluzie la vitejii începuturilor vieții noastre de stat și la cei care „descălecînd“ au pus temeliiile ȚĂRILOR ROMĂNEȘTI.

VALENTIN HOSSU-LONGIN

C ă r t i — O a m

● ADRIAN MARINO CALĂTOR ÎN EUROPA. — Titlul cu sunet de castagnete (*Olé! España*), sub care și-a publicat Adrian Marino însemnările călătoriei sale iberice, are, cred, o intenție ironică, poate chiar auto-ironică: exclamația aceasta, dincolo de stridența ei ca atare, e așa de puțin concordantă cu personalitatea cunoscută a proferatorului ei, încât dă o impresie de travesti burlesc, de *portrait-souvenir* în decor de recuzită. Încă de la începutul cărții autorul își anunță o licență față de sine însuși, un concediu luat de la cărturărie și bibliotecă: „...prima operație mentală a «turismului intelectual» în Spania este purificarea pe cât posibil de elemente livrești și literare, ieșirea din «cultură» și intrarea în «viața imediată». Bineînțeles, lucrul acesta nu îi reușește decît în parte, în mică parte, aproape deloc, dar tocmai quasi-eșecul tentativei îi dă cărții nu numai farmecul dar și confirmarea ei interioară. De fapt, pentru un intelectual, adică pentru un om cu nevoia cunoașterii și înțelegerii, nu există „viață imediată”; conceptul acesta este un produs *mediat* al minții. Dealtfel chiar în fraza citată autorul vorbește de „operație mentală” și de „turism *intelectual*”.

În recent apărutele sale *Carnete europene*, Adrian Marino revine la punctul său firesc de vedere: „N-am înțeles și probabil nu voi înțelege niciodată de ce «viața», în țară sau străinătate, s-ar limita la o serie de satisfacții imediate, la emoțiile cele mai banale ale existenței zilnice. De ce un jurnal devine «plin de viață» numai cînd consemnează astfel de impresii iar atunci cînd notează fapte de artă și cultură, acte de cunoaștere și fragmente de autobiografie spirituală, el încetează de a mai participa la viață.”

(p. 9). Rindurile acestea amintesc Mircea Eliade care, în preambulul romanului său „indirect” *Santier*, se întreabă de ce ar fi roman istoria unui adult dar nu și istoria unei experiențe a ritului. Din ce în ce mai agasat (și drept cuvânt), Adrian Marino revine atac pe această temă: „Trăirea culturii ca formă de viață, revitalizarea sa prin participare și transpunere pune din nou problema «livrescului», calul de bătaie publiciștilor incultți, obsedați de «viața» concept echivalent în concepția lor franceză a percepției naivă și needucată. Textul într-adevăr, mă agasează. Cine a băgat în cap unora (întrebare repetată) «viața» înseamnă doar a căsa gura pe teferi de toate implicațiile culturale existente, este greu de știut. O prejudecată desigur, ca multe altele. Dar problema de lipsă de tradiție culturală are efect al unui «model cultural» restrâns să-i spunem de tip «agrar»” (p. 40). Pe efect justificat și binevenită această nereză la punct. E într-adevăr exagerat invocarea „vieții” împotriva „livrescului” recte împotriva culturii intelectuale. „Vitalism” sau mai exact această biotrie nu e altceva decât lenea minții și ultimă instanță recuzarea omenească căci trebuie să se înțeleagă odată că cultura poate fi omenească viața cu excluderea cărților. O societate omenească nu se constituie ca atare decât cînd își dă o lăcșă ceea ce înseamnă formulare textuală, în carte, indiferent dacă e scrisă sau spusă apoi o „legendă” (propriu zis: „de creație”). Fără lege și legendă nu există societate omenească, deci cultură, ci numai agregate de hominieni. „Umanitatea este în esență livrescă. Ea nu poate fi decât livrescă”, spune Marino (p. 41) și nu poate decât să-l aprob fără rezerve. Cuvintele

„livresc”, inventat de Montaigne cu intenție peiorativă la adresa pedantismului dogmatic, a căpătat prin uz o nuanță contrară, de superioară suculență intelectuală asociată cu acea *skepsis* cognitivă și eliberatoare a umanismului. Cei mai mari dascăli de viață și de voluptate, Rabelais, Montaigne, Goethe, pentru a nu-i pomeni decât pe aceștia, sînt totodată printre autorii cei mai „livrești” și poate tocmai prin aceasta atît de plini de sevă. Fuga de livresc se însoțește de obicei cu diverse forme de vandalism sentimental, de idilism leș și ipocrit și cu o demagogie a igrarnității nu rareori agresivă. Diagnosticul lui Marino denunțînd la sursa acestei fobii un „model restrictiv” de tip „agrar” e cit se poate de just și demn de toată atenția: un vechi, recurent și îndărătnic obscurantism se ascunde sub fobia livrescului, chiar dacă și dă cine știe ce aere de „autenticitate”, „spontaneitate”, „neconformism”, „iconoclastic” etc. Adrian Marino își accentuează și mai mult ireductibilitatea punctului său de vedere, declarînd: „Sînt categoric, în cazul scriitorilor și intelectualilor, împotriva călătoriei empirice, teoretice, de simplă destindere... O cultură se cunoaște din interior, nu hoinărind pe stradă, omorînd timpul prin *hall-uri* și *baruri*” (p. 39—40). Aici ar fi de introdus o remarcă, pe care de altfel am mai făcut-o la început: poate oare un intelectual (nu orice „scriitor”, dar un intelectual autentic) face, chiar dacă vrea, o asemenea călătorie debusolată și fără soimă (= *noema*)? E de presupus că în planul imediat, comun, el să se comporte spontan și firesc, ca orice om normal, cu reacții de temperament, humorale și afective, dar experiența sa, oricît de participativă la „viața” anonimă, nu rămîne mai puțin un act de cunoaștere și de integrare reflexivă în sfera culturii. Trebuie spus că pentru călătorul străin, mai ales intelectual, strada face parte din „interiorul” unei culturi, iar acele „note de antropologie socială” pe care le recomandă Marino (p. 10) se obțin și prin „metoda” flanericii receptivă și perspicace. Goethe căscînd gura pe stradă a dat cea mai „veridică și profundă interpretare a carnavalului din Roma”. El, Bahtin). Apetența cărturărească a lui Adrian Marino, metodică și exultantă, cu rezultate considerabile, îi dă un tonus existențial ridicat, ce nu rareori se nimereste în contratimp cu blazarea sau spiritul de rutină al celorlalți. De unde frecvente scîlțări, amarăciuni și recriminări, așezătoare oarecum cu ale lui Iorga.

Adrian Marino nu se poate stăpîni de a se da ca exemplu, de a se auto-cita și de a-și manifesta cu cele mai abstracte ocaziuni susceptibilitățile amorului propriu. Unii, „malițioșii”, pot să se amuze pe seama lui, îl pot socoti plin de sine, egocentric, vanitos etc. Eu nu văd în această slăbiciune decât dovada unei profunde bune credințe și a conștiinței, firesc entuziasată, de a fi dat o operă realmente impunătoare. De nenumărate ori se întîlnesc în scrisul său propoziții ca: „nu pretind că sînt infailibil”, „poate nu am dreptate” etc., și rezerva că ceea ce a realizat e desigur „perfectibil”, eventual „amendabil”. Cuvintele: „modestia care mă caracterizează” (p. 25) sînt poate o auto-ironie dar nu sînt în fond lipsite de îndreptățire. G. Călinescu scria undeva despre oamenii constructivi: „Spiritul lor se pierde în acțiune și dacă vorbesc despre ei asta e un semn de vigoare, de optimism”. Adrian Marino e din categoria acestor creatori plini de candoare *qui prétent le flanc aux rieurs*: „...multe bune intenții și entuziasme (recunosc, mereu naive, inocente) mi-au fost tăiate de la început, fără menajamente”, mărturisește el (p. 48). E de înțeles că animat de mari proiecte, plin de conștiința „operei” și a unei „misiuni”, doritor de a vedea cultura românească recunoscută la cota internațională la care virtual poate pretinde, el se revendică de la pașoptism: „Am o reală admirație pentru elanul, puritatea, idealismul, entuziasmul, spiritul vizionar-constructiv al acelei epoci de început care credea cu tărie în afirmarea europeană a țărilor noastre și acționa în consecință. Prezența românească în străinătate, înainte și mai ales după 1848 a rămas pînă azi o pagină unică pe care «spiritul critic» junimist n-a scris-o niciodată” (p. 56). Singura obiecție pe care i-aș aduce este că nu mai are sens astăzi alternativa „pașoptism”/„junimism”, că în definitiv junimismul nu a fost decît fireasca și consecventă urmare a pașoptismului, în același spirit european, în fond de „sincronism”, criticismul său nefiind altceva decît exigența unui nivel realment „competitiv”. Lovinescu a echilibrat lucrurile cu *Istoria civilizației române moderne* și cu volumele sale despre Maiorescu și junimiști. Cît despre prezența românească în străinătate, n-ar trebui uitat faptul că junimismul, respectiv Zizin Cantacuzino impulsivat de Maiorescu, a dat acum aproape un secol Franței (și prin ea tuturor zonelor de cultură francofonă) traducerea lui Schopenhauer, contribuind la voga în epocă a acestui filosof (versiune pe care Nietzsche, desigur din galomanie

și spirit de contradicție, o declara superioară originalului).

Printre cele mai penibile probe pentru amorul propriu al lui Marino se pare că a fost, la Geneva, stagiul de audient, cu obligații de școlaritate, la cursurile și seminariile lui Roland Barthes. Recursul la umor, fie doar „latent“ (p. 180), nu pare să fi fost un suficient exutoriu pentru această mortifiantă experiență. Dovadă: „...nu puteam în nici un caz uita că depășisem o anumită vîrstă, publicasem în țară câteva volume, încheiasem primul volum din *Dicționar de idei literare*, aveam un sistem propriu de referințe și de reflexie critică... aveam conștiința foarte vie că sînt totuși un autor român, în parte realizat și nu acceptam nici în conștiința mea și nici măcar formal, statutul minor de student, bursier... De unde o serie de raporturi artificiale, constrînse, de crispări interioare, de gesturi stingace, de totală neintegrare în această ambianță care nu era a mea, pe care n-o meritam și pe care o visasem cu totul altfel“ (p. 178). Rînduri scrise evident cu sufletul ulcerat, dar nu mă îndoiesc că la recitarea lor, la un moment dat, autorul se va amuza tot atît de bine ca ori și care dintre „malițioși“. În schimb opiniile asupra lui Barthes, extrem de severe dar impecabil obiective, motivate, de o perfectă justete, sînt fireasca expresie a unui spirit liber de inducțiile și teroarea snobismului intelectual, cu riscul de a șoca, la noi, pe întîrziții *suiveurs* ai acestui subtil, brillant, dar în definitiv fastidios sofist. Același risc și-l asumă și declarînd: „Nu este de admis, intelectual vorbind... a crede că o mediocră (și greșită) *Introducere în literatura fantastică* de T. Todorov este o adevărată autoritate în materie“ (p. 187—188). Absolut de acord.

Adrian Marino este un remarcabil comentator al artelor plastice, în deosebi al picturii. Rîndurile despre Paul Klee și despre Mondrian, de exemplu, sînt de o fină și precisă interpretare, adecvată, deloc „literară“, dovădind un ochi sigur, o sensibilitate inteligent educată.

Stilul său este direct, neelaborat, foarte viu și exact, stendhalian așa spune, dacă nu ar fi expresia unei naturi mult mai puțin flegmatice. Am sentimentul că scrie *currente calami*, fără a se opri la alegerea cuvintelor, de unde fatal unele inadvertențe, dar și o deosebit de cuceritoare vibrație omenească.

AL. PALEOLOGU

• **CATAGRAFII:** O SĂPTĂMÎNA OBIȘNUITĂ. — Deschid *Jurnalul* fraților Goncourt la anul 1877 și citesc: „12 fe-

bruarie. La Hugo. El spune că n-a niciodată bolnav, că n-a avut nicicînd mic, că n-a suferit niciodată de... Nici nu-i poate face rău: nici căldura, nici frigul, nici ploaia care-l rătaie pînă la piele. Bănuie că e invulnerabil. Peste două zile: „Soția președintelui bunaltului de provincie îi spune lui Răbănt: «Sîntem fericiți, uite bărbatul n-a pronunțat nici o achitare iarna... Rămîne să ne imaginăm ce cuprînd, asemenea frază...“ După alte citeva frații-eronicari notează ce influență toritară“ a avut asupra opticii europene recentă descoperirea a picturii Extreme-Orient, o „adevărată revoluție în matematica tabloului... În sfîrșit, la 19 februarie, în prezența lui Turgheniev, Zola îi destăinuie lui Flaubert că își consideră o parte a scrierilor demnă de preț, pentru că a confecționat-o exclusiv din nevoia de a-și cîștiga existența...

O istorie a epocii, abreviată pe puțin de o pagină!...

Curiozitatea retrospectivă a scriitorilor de astăzi are nevoie de alimentul pur și simplu al faptelor trăite și nealterate, tratat ca moștră a unui timp consumat și el îl interesează acut ce s-a întimplat adevărat, și e firesc ca, prețuind cu adevărat sentimentele operele ce „concurează stăruie civilă“, ca și manualele scrise mărunt de mîna istoricilor, să dea înțietate în lecție mărturiilor directe, probelor neprelucrate, strigătului prim, chiar celui ședulos subiectiv. Documentele de viață ținute de mîna tremurătoare a celui care le-a colecționat, le vrea obținute direct încă mișcate de acea mîna tremurătoare și le încredințează.

Această preferință vine de la simțămîntul că o reconstrucție istorică — care scriitor nu lucrează în fiecare moment cu clipa ce devine sub pana lui trecut — nu se poate rezuma, cînd e vorba de surse documentare, la materialele prezente crate de un artist, fie el și genial, la realitate elaborată și închisă aproape definitiv. Ar atinge absurdul scriitorul că vrînd să-l evoc pe Ștefan cel Mare, să utilizeze ca izvoare cartea lui Mihail Ștefan doveau despre marele voievod... Ar la interpretare sublimă nu reinterpretare în această privință reconstrucția istorică e mai curînd simplă primă reconstrucție, pentru că nu e vorba de redistribuire, necum de o variantă, de o realitate văzută, datorită greselii informațiilor, pentru prima dată. În mod obișnuit, o nouă scriere (o nouă nuvelă, o piesă de teatru nouă), trimite seama de faptul că materia istorică nu a fost răscolită și cercetată pînă la isă propune să descopere adevărul presupus refuzat celei scrise înaintea ei.

E poate paradoxal că, din mulțimea faptelor devenite istorie, mai mult sau mai puțin elaborat, artistul care își cunoaște meseria alege pe cele mai fruste, pe cele învecinate imediat momentului de declanșat... Emoția, tremurul inimii, scamele părelnice ale faptelor echivalează uneori cu vagoane de hîrtie. Îmi amintesc cum un confrate romancier, neamțumit de sursele bibliotecilor, privea la Bucureștiul secolului trecut, păstrînd cărțile și albumele și întreprindea lungi excursii prin diferite cartiere ale orașului. La observația mea că acele cartiere suferiseră mari transformări edilite în cei o sută de ani scurși, hîrțile singure păstrînd încă liniile și culoarea timpului, prietenul mi-a răspuns: „Dar aerul? Aerul nu s-a schimbat!“ Mai firmit, cartea pe care a scris-o era, firește, încărcată de o mulțime de fapte documentare extrase de prin biblioteci, dar nu mai puțin prezent era acolo aerul despre care îmi vorbise și care însuflețea obiectele de muzeu pînă la a le mișca cinematografic.

Nu-mi pot ascunde temerea că, deși se scrie mult, puțini sînt scriitorii ce își lasă emoția — caldă și nelucrată, tulburată de arsura clipei — în tremurul și transparența unei pagini. Scrisoarea, jurnalul, notația „gratuită“, o sută de alte semne, bazine de acumulare a timpului prezent, sînt evitate... „Eu fac cărți, domnule...“, e explicația probabilă. Pe de altă parte, rigoarea obiectivității, imperativul impersonalității (a fost chiar o vreme cînd gazetele respingău scrisul la persoana întâi), înșiruirea de formule necurmat repetate, „seriozitatea“ (ce împarte dintru început temele în grave și superflue) sînt în gulere tari sentimente și trăiri vii. Cu asemenea gulere, notele fraților Goncourt ar fi ajuns niște docte referate. Se mai adaugă și arsenalul semnelor de punctuație (e vorba despre punctuația mentală) — și confesia se sufocă de la intenție...

Năzuința de a atinge stilul perfect (de care, vai, sîntem foarte departe), anemiază însuși organismul documentului, de care s-ar putea bucura cîndva un scriitor onest.

Fără acel tremur sincer, documentul rămîne uscat, hîrtia nu-și depășește condiția de celuloză răbdătoare.

MIRCEA HORIA SIMIONESCU

• **NOI CERCETĂRI PRIVIND FENOMENUL TRAGIC.** — Cartea lui Gabriel Liiceanu, *Tragicul, o fenomenologie a limitelor și depășirii*, apărută în colecția „Stu-

dii" a Editurii Univers dă cititorului — sau mi-a dat cel puțin mie — o anume neliniște, nu numai din pricina numeroaselor implicații ale problemei sau nuanțarilor teoretice, dar mai ales din pricina atîtor întrebări rămase fără răspuns, pe care nici autorul nu se grăbește să le închidă, sugerînd mai degrabă o direcție gîndirii îndemnate să stăruie, să adîncească, ordonîndu-le. Și firește și pentru tot atîtea neconcordanțe sau chiar poziții contrare celor susținute, să recunoaștem, cu strălucire de către autorul acestei cărți ce invită la reluare, la un dialog purtat nu numai cu ideile ei numeroase și îndrăznețe, dar mai ales cu propriile tale idei. Căci calitatea esențială a cărții lui Liiceanu despre tragic este aceea de a fi un factor catalitic pentru spirit. În prezența ei, a ideilor dezbătute, a marilor semne de întrebare deschise, spiritul se trezește sau, dacă a fost în stare de veghe, cunoaște o efervescență, o activitate nouă, cu noi și tot atît de îndrăznețe idei, nu neapărat pentru a da o replică, ci mai ales pentru o mai adîncă înțelegere și cunoaștere. Cunoaștere a ceea ce ni se pare demult înțeles, pentru a constata cît de mărunte sînt pătrunderile efectuate, cîte noi dimensiuni au rămas de cucerit și cîte noi nuanțe de sesizat.

Ne aflăm în fața uneia dintre cele mai controversate probleme, în fața unuia dintre cele mai frămîntate concepte, față în față cu unul din cele mai mirabile fenomene, fenomenul tragic. În același timp, ne aflăm în fața unei încercări singulare de teoretizare a unei stări de spirit ce a preocupat atîția gînditori într-un susținut efort de a circumscrie și înțelege ceea ce este atît de greu de descifrat și de pătruns. Încercare ce atrage după sine nu numai meditația asupra celor propuse ci posibilitatea privirii și din alte unghiuri, urmînd alte perspective ale aceluiași controversat concept pe care Gabriel Liiceanu se străduiește să-l desprindă dintr-un anumit context care, după părerea sa, îl înăbușea.

Iată intențiile autorului desprinse din *Precizări metodologice*, capitolul prim al cărții. Neștiind ce este tragicul, pentru că conceptul său neelaborat „se află undeva între *existența* tragicului și *știința* lui“, se resping implicațiile teoretice (eventuale) din tragediile grecești („divorțul tragicului de tragedie este deci real și justificat în faza elaborării conceptului de tragic, dar încetează deîndată ce această operație a luat sfîrșit“, p. 19), pentru a se lămuri mai întîi conceptul însuși. Nici filosofia nu ar trebui să se invoce în numele tragicului. Cu corectivul că doar acea direcție din istoria filosofiei este relevantă care are „lumea omului ca reali-

tate petrecută prin conștiință și devenită astfel valoare“ (p. 27), drept obiect al meditației sale. Cum autorul urmărește nu *filosofia* ci *știința* tragicului, chiar dacă ar exista o „filosofie“ a tragicului, aceasta este inoperantă fără elaborarea „științei“ tragicului. Filosofia este „*principlial* inoperantă în ordine metodologică, în raport cu o cunoaștere pozitivă a fenomenului tragic“ (p. 31). Elaborarea unei *ontologii* a tragicului, scopul lucrării, ar trebui în acest caz să renunțe la speculație, adresându-se unei cercetări teoretice specifice. Deci poziție științifică elaborat explicativă. Ontologie sfârșind într-o *axiologie* a tragicului, pentru a ne întoarce totuși la filosofie. Pentru că dacă „nu filosofia este chemată să deschidă acest discurs“, ea totuși „trebuie să-l preia și să-l poarte în lumea adevărului mai adânc care este unitatea dintre conștiința despre un lucru și conștiința de sine“ (p. 33).

Teoria tragicului este privită ca *peratologie* (teoria limitei) și în acest capitol sînt desfășurate: *geografia ființei și topografia tragicului, atitudinea față de limită și spectatorul fenomenului tragic*, urmărindu-se studiul sistematic și teoria realității tragicului, semnificațiile acestei realități „ca practică filosofică și contemplare angajată“ (p. 34). În altă secțiune, *Nietzsche, tragedia ca structură gnoseologică și soteriologie estetică* și în cel următor *Schiță pentru o hermeneutică a nostosului*, ilustrează două modalități de anulare a tragicului. Lucrarea se încheie cu *Destinul fenomenului tragic* din care desprindem dispariția personajului tragic, rămînînd pentru viitor doar „condiția“ ce-i poate conferi evidența și *Receptarea tragicului în antropologia marxistă*, din care rezultă că „anularea tragicului este tot atît de străină spiritului filosofiei marxiste pe cît convertirea lui în disperare“, (p. 209). O *bibliografie critică* arată direcțiile cercetării de pînă acum și opiniile exegeților despre tragic.

Autorul are poate dreptate să procedeze astfel urmărind o „știință“ și nu o „teorie“ sau „speculație“ asupra tragicului. Numai că tragicul fiind o stare de spirit, nu știm în ce măsură o metodologie atît de strict științifică este operantă. Nu vor fi știind filosofii ce este filosofia (știință sau altceva), dar constatăm că întregul eșafodaj teoretic, „științific“, dacă acest concept pare mai lămurit decît cel „filosofic“, întreprins în carte pornește de la filosofie și sfîrșește în filosofie, indiferent ce semnificație a dat sau dă acum autorul noțiunii. Dar esențialul, dincolo de orice controverse asupra unui termen sau a altuia, nu mi se pare a fi aici, ci în rezultatele atinse. Întrebarea este dacă cercetarea aduce un spor de cunoaștere,

dacă pătrundem prin noua metodologie utilizată în intimitatea fenomenului adânc decît pînă acum? Fără îndoială Gabriel Liiceanu sistematizează materialul, oferindu-ne o imagine clară, o radiografie a fenomenului, în special în cadrul *Determinarea tragicului în limitele geografiei ființei*, cu cele douăzeci și cinci de definiții. În fond dacă știm ce este tragicul, o ruptură, o confruntare cu limitele, o coliziune între posibilitățile finite și limitele condiției umane, definițiile lui Liiceanu nuanțează, urmărind cu toată subtilitatea unei ascuțite gândiri teoretice această înfîlțire între conștiința lirică și conștiința înfruntării ei. „Tragicul” desigur spune în încheiere Liiceanu, s-ar putea defini: dacă-ți depășești limitele ești deprimat; dacă nu-ți le depășești nu ești om” (p. 41). El urmărește nu numai bulațiile conceptului ci și „atitudinile” luate față de tragic, mergînd de cele mai multe ori pînă la anularea lui. Fapt este că volumul lui Liiceanu ne demonstrează posibilitatea unei ontologii a tragicului dincolo de tragedie și dincolo de modelele estetice pe care le are totuși să vedem. Poate că o știință a tragicului, în măsura în care aceasta poate fi constituită, ar fi posibilă pornind chiar de la tragedie, indiferent dacă poezii au avut sau nu conștiința conceptului, neelaborat dar conținut, așa cum în opera oricărui mare poet există implicatele teoretice ale unei poetici ce poate fi desprinsă, chiar dacă cu oarecare greutate. Ar fi suficient să ne gîndim la Ion Barbu pentru a avea deschisă perspectiva.

Ceea ce mi s-a părut destul de ciudat în cercetarea lui Liiceanu este absența aproape a oricărei trimiteri la exegeza românească. Dacă *Existenței tragice* a lui D. D. Roșca i se acordă atenția cuvenită măcar în bibliografie („alături de cartea lui Unamuno aceea a lui D. D. Roșca” rămîne singura din literatura teoretică dispusă să transforme discursul despre tragic în prilej pentru o viziune metafizică totalizatoare”, p. 245), teoretizările lui Părvan și ale lui Blaga nu sînt nici măcar amintite.

Vasile Părvan a ținut în anul 1920 la Universitatea din București un curs despre originea dramei antice, publicată în lecția de deschidere, „dialogul platonian *Anaximandros*, în volumul *Ideii și formele istorice*, Ed. Cartea Românească, 1920, re-publicat într-un opuscul, *Memoriale*, colecția „Restituiri” a Editurii „Dacia” în 1973. Chiar dacă considerațiile lui Părvan nu au pretenția unei elaborări științifice a conceptului, totuși ideile sînt rodnice. După ce arată imposibilitatea meditării despre tragic la cei ce sînt inconștienți nu numai față de natură

și față de adîncimile propriului suflet „întocmai cum rămîne neștiutoare de sine natura neînsuflețită”, în contradicție cu interlocutorii ce încercau apărarea unei viziuni tradiționale a tragediei, „Anaximandros are conștiința singurătății, „a prăpastiei în care ne aruncă nașterea conștiinței despre noi înșine”, tragedia fiind strigătul de durere al singurătății, spaima necredinței și a hulei, din cîntecul omului „asupra neantului vieții sale” născîndu-se „sentimentul, atitudinea, creația tragică” (p. 305). Sentiment ce ne face melancolic, idee preluată și de Dan Botta în *Limite* (fără să aibă conștiința peratologiei). Dar Blaga a întemeiat o antropologie bazată pe acest concept, care, dacă nu este neapărat teoretizat, elaborat în perspectivă adoptată de Liiceanu, este temelia unei viziuni metafizice „totalizatoare”.

Sînt cunoscute implicatele teoriei lui Blaga despre cîmpurile stilistice. Categoriile ce intervin în creațiile omului în indiferent ce domeniu fac ca nici una din încercările de revelare să nu reușească în absolut. „Toate încercările revelatorii ale omului în raport cu misterul se dovedesc relative, provizorii, caduce”. Dar existența în istoricitate, o existență fără puțința saltului în absolut este fără îndoială o existență tragică, „istoricitatea, în oricare din momentele sale, adună în sine, ca într-un punct, linia într-adevăr tragică a ființei umane”. Categoriile stilistice sînt, după cum știm, *limitative și frenante*. Avînd numai o finalitate limitată, absolutul fiindu-i ființei umane refuzat, destinul său creator rămînînd mereu în relativitate, sentimentul tragic este solidar condiției umane. Destinul omului este tragic (în sensul acestei permanente confruntări între aspirațiile și limitele sale) oricînd și oriunde, în perspectiva acestei filosofii nu îndeajuns de cunoscută și prețuită. „Prin toate finalismele de care este condiționat, omul se situează pe o linie incontestabil tragică, dar și măreată în același timp. Omul se situează într-o permanentă istoricitate iremediabilă și fără capăt. Omul, prin toate condițiile sale transcendente este menținut într-o necurmată stare creatoare care însă niciodată nu-și ajunge ținta. În această situație trebuie să căutăm izvorul supremelor satisfacții și al supremelor dezamăgiri hărăzite omului”. Cu siguranță Liiceanu ar fi găsit la gânditorii amintiți sugestii prețioase chiar pentru elaborarea pe care a avut-o în vedere.

Cartea lui Gabriel Liiceanu despre fenomenologia limitei și depășirii în cazul tragicului aduce numeroase sugestii dintre care citirea corectă a *Nașterii tragediei* a lui Nietzsche nu este pe ultimul

loc. Precizările *peratologiei* și amănunțirea *nostosului*, ca și interpretarea cu totul singulară a lui Nietzsche sînt modele de analiză subtilă și nuanțată, de precizie și expresivitate, constituind, cum am spus, un ferment pentru propria gîndire. O carte de referință peste care nu se va mai putea trece și care constituie un moment important în problema elaborării conceptului, elaborare „științifică”, după cum ne asigură autorul și pe care noi, printr-o deformare profesională o vedem tot „filosofică”. Indiferent de viitorul cercetărilor, există acum o direcție care, sperăm, se va dovedi fertilă.

ION MAXIM

• MITOLOGIA INTEROGAȚIEI ȘI INTEROGAREA MITOLOGIEI. — După debut la fel de convențional ca și acelea ale colegilor de generație (*Lumina pămîntului*, 1964) Constantin Abăluță intră într-o perioadă de căutări și experiențe dintre cele mai greu de determinat. Volumele de versuri care au urmat, după un interval de patru ani, debutului (*Piatra* — 1968, *Psalmi* — 1969, *Ew* — 1972, *Piatra și alte poezii* — 1972, *Există* — 1974) dau impresia că poetul știe, sau cel puțin prezimte, unde trebuie să ajungă, dar nu cunoaște prea bine drumul și ține să ocolească cu orice preț pe cele frecventate. Rezultatul e un lung periplu liric în care se amestecă simplitatea, egală cu ea însăși, cu expresia trucată și dificilă, incoerența cu discursivitatea, inteligibilitatea cu obscuritatea, dar care lasă să se întrevadă o anumită unitate interioară, un sens ultim spre care aspiră toată această mișcare labirintică.

Stăruința obsesivă a poetului este aceea de a descoperi în lucrurile anonime un sens ascuns, un mister ontologic sau transcendent. Inițierea e însă un dar al zeilor și nu de puține ori poetul trebuie să se apere de tentația unor speculații întortocheate pentru a nu-și înstrăina mesajul: „ai casei umblă tăcuți/ petrecerea razelor pe piatra-sigiliu îi face să vadă/ mereu o nouă posibilitate de a aștepta/ mereu o zi subțire ca paiul le însuflă credință/ în mișcările lor tot mai încetinite/ și cînd zăbala miezului nopții se lasă/ fără glas anul altuia își șoptesc presimțirea/ ilustră absurdă veșnic copilărească/ a sufletului lor” (*Martorul unui vis*).

Constantin Abăluță nu are nici o vocație pentru poezia senzuală, figurativă, care se nutrește din sentimente, din seve și culori. Poet intelectual pînă la „uscăciune”, el scrie mai curînd o poezie austeră, „elaborată” și abstractă, în care

metaforele, totdeauna discontinui și ermetice, presupun un sens și o relație spiritualizată: „Ne-ntoarcem la pietre/ ca orbul la stele căzătoare/ printre ascunzișurile fructelor ne lingem rănille lungi/ pieile noastre se varsă curind într-o carne sfintă/ căreia în vis doar i-am zărit talazurile minioase// Așteptăm la porțile de unde nimicirea se vede/ ca un spasm luminos în bezna fericită a fecioarei,/ vînători cuprind luminișuri în flacăra unor jertfe cenușă/ umblă ca o regină pe gurile supușilor adormiți/ o veghe nupțială coboară/ și muntele solitar își amintește potopul“ (*Pietre*).

În ultimul volum de versuri (*Iubiri*, 1976) el se eliberează de ispita criptizării, descori violente și păgubitoare, fără însă a părăsi spațiul ideal în care se situează poezia sa. Cu calm și aparentă detașare și cu o simplitate de expresie aproape tradițională, poetul construiește obsesiv o *mitologie a interogației* în perspectiva morții. Mișcarea muzicală și ritualică dă sentimentul unui joc grav a cărui finalitate este inițierea într-un joc grav, acela al morții: „Acum poți înțelege/ din somn scot mirese pe luncă/ griul vorbește orbilor/ mă clatin și sar legămîntul/ așa cum pe rîu întîlnii/ străvezia suflare/ a tălpilor/ copilului“ (*Vis de copil*). Limbajul se constituie de cele mai multe ori pe seama unor realități imediate, familiare (capotul mamei, pipa tatei, strada, ceaslovul etc.), dar toate acestea sînt *semnele* oracol ale acestei mitologii a interogației. În ele poetul caută parcă un răspuns ori încearcă să descifreze prevestirea plecării. Peste înfățișarea lor umilă coboară de fiecare dată un fior necunoscut care le învăluie și le transfigurează: „Bătrînii se leagă de lucruri/ soba dărîmată scaunul fără un picior/ le dau dureri în tot trupul/ și nici nu concep / că sfeșnicul pierdut poate fi/ o ofrandă// Ei au/ cîte o carte pentru fiecare deget/ cîte o oglindă pentru fiecare/ mișcare a mîinii/ Stau la masa de șah cu pipa în gură/ și pun la cale victoriile lumii/ iar peste creșetele lor se despică iarba/ și cade ca un voal luminos/ în spații“ (*Clavecîn* —2). Poetul pare să definească, în notații simple, lucruri și scene din universul domestic, dar finalul în fiecare poezie schimbă neașteptat perspectiva, așa încît rezultatul demersului său e o permanentă dislocare de sensuri și o recompunere într-un alt plan. Descoperim astfel că cele mai umile lucruri și gesturi pot revela sensuri nebănuite și uneori tulburătoare: „O scară verde proptită de casă Cineva/ repară gardul/ pe cîmp se vād cai// Întind mîinile Strig Aștept/ Pe cîmp caii Scara verde proptită/

de casă Cineva repară gardul//
mîinile// Le întind Le întind" (Curbă
spațiului).

*

La antipodul liricii lui Constantin Al. luță se situează ultimul volum de suri al lui Mircea Dinescu, *Proprietate de poduri* (Cartea Românească, 1974) cărui poezie ar putea fi definită ca o *interogare a mitologiei* — aproape incredibilă pentru un tânăr poet cu fățișare de dandy — prin acuitatea științei artistice și civice pe care o presupune. Aceasta, cu atât mai mult cu în primele sale două culegeri de versuri (*Invocația nimănui*, 1971 și *Elegii de eram mai tinăr*, 1973) gândirea tului e destul de nesigură, de puțin șonală. În schimb, e foarte vizibilă poziția spre imitare și spre introiecție lirică, de unde aspectul în mare compozit al acestor culegeri. Curiozitatea adolescenței și primele vizite ale lui sint sursa unor meditații lirice obșnuite („Poate-n cimpie păstorindu-ți zorii/ încerca să spui acel cuvînt/ dar schimbare vreodată muritorii? / Nu-i tuiesc doar patimi pe pămînt“), rare marcate de efortul de a se evita locurile comune: „Greerii mecanici cîntă-n parcu- ude/ iubit, ieși din singe să admiri/ prin fereastra trupului pătrunde/ fiara foșnet lin de trandafiri“ (*Fiara*).

Tema obscedantă a noii culegeri de suri e destinul poetului și al poeziei lumea de azi, multe poezii fiind date „Paris 1974“, iar altele pîrînd titluri *Elegii pe țărîmul Atlanticului*, *Dialog netar*, *Trubadur lingă Sena*, *Tinăr într-o oraș occidental*, *Privighetoarea secolului XX* etc. Volumul însuși se subintitulează „Stampe europene“. În această perspectivă „europeană“, „miturile“ și mai ales mitologiile lumii contemporane (automobilul, tehnicizarea și citadinismul ca depărtare de natură etc.), care condiționează prin consecințele lor destinul lorilor spirituale și în primul rînd al poeziei, sint interogate cu febrilitate și o dată puse în cauză: „Hai secerăți nunchii iernii să nască numai vînt fulgi/ un dans de gropi se-ncege-n ruri de parcă m-ar cheama la nuntă/ fătați un trandafir să are tăiați-i unghii lungi/ și-mbălsămați privighetoarea vai privighetoarea cîntă“ (*Privighetoarea secolului XX* — Paris 1974); sau, între altele dintre cele mai reușite și mai temerare bucăți ale volumului: „Voi confundă norocul meu olog/ cu minzul beat în lele divine/ dar undeva se moare de sine/ și se consumă piinea ca un drog“.

vrea să ies cu plugul prin oraș/ cit este veacul bun de arătură/ dar mă izbește zilnic peste gură/ mîna de ghips din somnul celor lași.// Și dacă nu m-au alăptat statui/ și nu mi-a nins în vorbe fard de claum/ de ce-aș cînta un cîntec fals de faun/ să am pe cruce mai puțin un cui.../ și dovedește-le cit sint de sfinți/ înțepeniți pe crucea socială/ acuma cînd istoria își spală/ cu neștiuți eroi frumoșii dinți“ (*În piața unde plîng mașinării* — Paris, 1974).

Predispoziția spre imitarea unor stiluri poetice, din primele culegeri de versuri, conștientă acum de sine, se transformă în experiență programatică. Autorul invocă, în aluzii stilistice voit transparente, autoritatea tutelară a unor poeți, ale căror voci devin astfel vocea lui: Eminescu („Ingerul meu unde te duci/ anii se scutură de nuci/ și lacrimile-s pînă-n plopi“), Ion Barbu, din unele poezii ocazionale („Dar of of of desis de ochi/ acum de mine trag trei popi// carnea-mi miroase de pe-acum/ a scîndurică de salcîm“), Argezi („În rîpa blondă a făpturii talo/ mîinile-mi cad ca două animale/ și-aud tipii cum se strecoară anii/ ca hoții prin grădina Ghetsimani“), Radu Stanca („Grăbește-te iubit mai am cîteva zile/ și am să plec soldat într-un cătun“) și mai ales Adrian Păunescu: „Punc-n lumina lămpii lumea aceasta Doamne/ ca pe un ou impur și fără foc/ dă-i veri tîrziu și obosite toamne/ și-o cloșcă văduvită de noroc“; „smulge-ți tu singur limba serie pe ea Adio/ îneca-te-n saliva celor ce te-au rivnit“ etc. Spiritul și, de multe ori, gesticația patetică din *Istoria unei secunde* a lui Adrian Păunescu, sau o anume incoerentă și teribilismele juvenile ale poeziei de avangardă sint de altfel prezente în aproape fiecare pagină a „Stampelor europene“: „trandafiri murați“, „ciolane de fluturi“, „în seara asta automobilul îmi intră în haine“, „răsuflarea ta de benzină iubit“, „chipul zeilor demult s-a retras/ pe eticheta cutiilor de conserve“, „un curcubeu mecanic tunde ploaia“, „trandafirul nu mai are miros/ în schimb el poate toca un kilogram de carne“, „apa fierbe-n pilnia gramofonului/ și bicicleta curăță cartofii“ etc.

Chiar dacă pînă acum Mircea Dinescu nu a atins vibrația înaltă și gravă a marilor poezii, ultimul său volum de versuri rămîne fără îndoială unul dintre cele mai semnificative apărute în ultimul timp.

M. NIȚESCU

• ISTORICUL UNEI IDEI. — Adunate sub un titlu semnificativ (*Pe drumul uni-*

tății naționale, Dacia, 1975) cele treisprezece studii de istorie ale lui Vasile Netea pun acut în evidență ideea cea mai scumpă a poporului nostru, pentru care au luptat generații și eroi (ai faptelor, ai scrisului și spiritului) veacuri de-a rîndul, ideea pentru care nenumărați fii ai patriei au acceptat să devină martiri, — *unitatea națională*.

Secunda istorică în care unitatea poporului nostru s-a înfăptuit fulgerător sub Mihai Viteazul, ca și revoluția pașoptistă au răsărit din visul milenar al neamului românesc de a trăi laolaltă.

Cartea relevă îndeosebi faptul că ideea unității era prezentă în toate conștiințele, ca un semn distinctiv al întregului nostru timp istoric, de la luptătorii declarați pînă la țărani și oierii spațiului etnic. „Marele reprezentat al unității românilor — scria N. Iorga — a fost ciobanul acesta... care, cîntînd, își mîna oile pe pămîntul românesc și care răspundea întotdeauna în aceleași vorbe care răspîndesc aceeași poezie, aceeași muzică, același ritm sufletesc“.

Meritul deosebit al cărții istoricului Netea constă în a fi selectat și înmănușat între aceleași coperti idei și fapte, opinii ale marilor personalități istorice, științifice și date, de a fi scos din uitare chipuri și momente istorice, fluxul ideatic, social și afectiv, de-a lungul timpului, între cele trei provincii românești, totul comentat cu pasiune și vibrație.

Privitor la Dimitrie Cantemir se fac considerații ce-l situează ca precursor al vestitei Școli Ardelene. De la și prin *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, Ion Inochentie Micu ajunge să vorbească de „edificarea casei politice a națiunii române“. Timp de peste un secol, *Hronicul...* lui Cantemir a circulat printre români sub forma manuscrisului de la Blaj.

Sînt inventariate apoi principalele publicații prepașoptiste de la noi în studiu „România“ — *primul cotidian al poporului român*, care a avut ca inițiator și realizator pe prof. Florian Aaron din Transilvania și se comentează *Manifeste, proclamații și epistole revoluționare pașoptiste* legate de numele unor Vasile Alecsandri, M. Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Romanu Vivu, Simion Bărnuțiu. Eftimie Murgu, C.A. Rosetti etc., care toate se călăuzesc de o singură și fundamentală idee: „formarea României libere, unite, și independente“.

Un studiu pasionant este cel dedicat personalității excepționale a lui Simion Bărnuțiu, conștiința revoluționară cea mai completă din Transilvania, alături de

„craiu munților“ Avram Iancu, la 1848, așadar același care, în împrejurările votării unei legi de unire a Transilvaniei cu Ungaria (lege care nu ținea cont de voința poporului român), spunea într-un articol: „Mărturisim că nu numai după zece ani, dar nici după o sută, dar nici după zece veacuri, ba niciodată, în vecii vecilor, noi și națiunea noastră nu putem fi obligați printr-o lege care pentru obiceiurile și credința noastră pregătește un pericol și un obstacol, iar pentru naționalitatea română ruină și pieire“.

Un alt studiu, consacrat *Relațiilor lui N. Bălcescu cu cărturarii și luptătorii din Transilvania*, luminează împrejurările formării științifice și educației, luptei și contactelor marelui patriot cu românii și revoluția din Transilvania. Cel mai bine descrie aceste relații, evocînd (în 1851 la Paris) împrejurările dramatice ale lichidării revoluției — așa cum consideră și prof. Vasile Netea, citîndu-l — însuși Bălcescu: „În acea vreme cînd inima îmi era zdrobită căci din toate părțile vedeam naționalitatea română călcată și strivită de dușmanii streini, fusei fericit a găsi acolo (în munții lui Iancu n.n.) pe acele piscuri uriașe, pe deasupra norilor, o naționalitate și o viață românească înfocată și puternică. Cu ce entuziasm frenetic fusei aclamat și binecuvîntat de toți acei țărani cînd le spusei că am venit să le aduc urări de noroc și izbîndă din partea fraților din țară, minunați de vitejia lor! În ce tăcere adîncă mă înconjurau și mă ascultau ei cînd le vorbeam de puterea nației române, de numărul ei, de întinderea pămîntului ce i-a dat Dumnezeu și de ursitele mărețe ce o așteaptă în viitor“ (N. Bălcescu, *Opere*, I, Ed. G. Zane, 1940, p. 129). Aflăm un amănunt important din viața lui Bălcescu: în timp ce se afla înconjurat din toate părțile de trupele imperiale, marele patriot se refugiază la Iancu în munți, de unde va pleca îmbrăcat ca moș, vînzînd ciubere, pînă în Iugoslavia. La plecare Iancu i-a dăruit și 50 de galbeni de cheltuială.

Avram Iancu în istoriografia română conține o bibliografie foarte necesară pentru cei interesați sub toate aspectele de tragismul vieții acestui neasemuit erou.

Un capitol de interes literar îl constituie studiul *Din legăturile lui Al. Vlahuță cu Transilvania*, care evocă atmosfera plină de duioșie a relațiilor permanente dintre românii situați de o parte și alta a Carpaților.

Nicolae Iorga este considerat, de asemeni, sub aspectul dăruirii unei întregi vieți de istoric ideii unității naționale.

În urma unirii Transilvaniei cu România, ziarele transilvănene comentau faptul într-un spirit democratic și fratern, așa

cum se citează și în această carte brantă, din *Glasul Ardealului* : „Vrea pe pământul țării noastre să stăpânească dreptatea și libertatea nu numai români ci și pentru naționalitățile locuitoare”, deziderat rezolvat just prezent.

Prin patetismul cu care înfățișează reînvie lupta din trecut pentru unitate națională, ne vine să credem că ochii istoricului Vasile Netea au văzut aceste imagini ce se nasc din rîndurile de dinsul, ce apăreau în ziarul *Uniunea* privitor la ziua de 1 decembrie 1918. Splendidă a fost înșiruirea de gardii de-a lungul cetății lui Mihai Viteazul la ieșirea pe cimpul... unde avea să adune mulțimea. Eternă pagubă că mândră defilare a poporului nu a fi eternizată cu ajutorul unui film. Știu dacă vom avea prilejul să mai cândva atâta frumusețe, atâta mândrețe și atâta trezie a poporului nostru, ca astă dată la Alba Iulia“.

GHEORGHE PIRU

● CRITICĂ ȘI ERUDITIE. — Nelipsit doielnic instruit și laborios, Dan Grigorescu (*Direcții în poezia secolului XX* , Editura Eminescu, 1975) e lipsit de o înregistreează cu pasivitate, în „Erudiția” frînează aci procesul Pașii autorului se aștern cu satisfacție căi demult deschise, mereu „Ceea ce este emotionant în istoria înșiruire a epocilor în care fiecare direcție literară sau artistică adaugă o expresie stilistică nouă aspirînd o prindă dimensiunile universului sînt dezarmante printr-un, am spus-talitarism al adevărului : „Este de găduit faptul că, mai mult ca oricînd, secolul nostru arta și literatura au tuit un subiect al meditației filosofice Desigur că „în estetica contemporană s-au confruntat numeroase teorii... angelică răbdare în a repeta evidente triumfătoare asupra oricăror spitalizări ! Cînd aflăm bunăoară „Ceea ce sporește și răspunderea culuși care, în funcție de aspectul cular pe care și-l propune analizei, apela la procedee diferite”, simțul pentru ordinea grandioasă a banalului mobilizat, constituind o gardă în propozițiilor inatacabile. Clișee didactice dintre cele mai stoarse sînt cu curaj

Stăpînit de un simț de răspundere paralizant, așa cum am văzut, Dan Grigorescu emite judecăți în genere atît de filtrate prin rețeaua cu mîgală alcătuită a diverselor surse, încît rezultatul dobindește virtuțile apei : e incolor, inodor, insipid. Totuși i se întîmplă, din pricina presiunii „erudite” excesive la care e menținută conștiința, ca decompimarea să fie așa de puternică, încît aprecierile să devină destructive ori cel puțin marcate printr-un caracter exagerat restrictiv. „Explozia” prudenței are urmări consternante. Lirica lui Stefan George, de pildă, e supusă unor astfel de durități : „Naționalismul lui Stefan George se conforma unei tradiții filistine”. Și în același mod indemonstrabil : „Dar această nouă religie care pornea de la miturile runice și de la imaginile misterelor grecești nu i-a inspirat lui Stefan George marea poezie pe care o visa. Orizontul se îngusta într-atît încît nu mai cuprindea, în strălucirea lui nefirească, decît două personalități, aceea a tînărului Maximin și a poetului însuși, strînse — de fapt — într-o singură siluetă ale cărei contururi sînt estompate de prea multă lumină.”

Deși lipsit de capacitatea de a modela literar materialul pe care-l minuieste (în sine interesant, provocator ca o vastă expoziție de citate), lipsit de acel suflu misterios ce animă cuvintele și al cărui nume e vocația, Dan Grigorescu e în măsură a face observații substanțiale, mai cu seamă în zona de interferență a artelor. Spicuim cîteva cu regretul că ele reprezintă doar insule rare pe o vastă întindere de ape cenușii : „Motivul torturilor sufletești ale poetului (Gottfried Benn) rămîne, totuși, o spaimă metafizică de tot ceea ce, nevăzut, amenință — prin înfățișările sale palpabile — viața. «Tabourile» descriind cadavre întinse pe mesele morgii au ceva din intensitatea lugubră a picturilor școlii lui Caravaggio și, ca la acești artiști, peste privelește de spaimă, plutește o lumină fantomatică, venită din nu știu ce univers transcendent.” Și : „Mișcarea poeziei lui Rilke se săvîrșește în direcția concretizării noțiunilor abstracte, poezia lui Valéry realizează un proces invers ; obiectele ambiantei imediate se transformă în noțiuni abstracte. S-ar putea spune că, în vreme ce poetul german se înscrie într-o tradiție care, în arta plastică, a fost ilustrată de Gustave Moreau, al cărui simbolism e de o mare precizie a imaginilor vizuale, iar în poezie — de legendele lirice ale prerafaeliților, Valéry prevestește straniul metamorfozelor suprarealiste, în care obiectele își pierd determinările lor reale.” Autorul rămîne evident dator cu tranziția de la fișele culturale la o expresie

de sine mai consistentă, la o „contribuție“ propriu-zisă care nu poate fi situată decât în spațiul unor opțiuni.

GHEORGHE GRIGURCU

● **RAFINAMENT ȘI ARTIFICIU.** — Universul poeziei lui Florin Muscalu este universul lecturilor sale. Și, cum se întâmplă mai întotdeauna în cazul poemelor de inspirație livrescă, un perfect echilibru domină construcția și atmosfera de ansamblu. Tonul (uneori poate deliberat) oscilează între baladă și romanță. La o lectură atentă ești șocat de imagini și viziuni paradoxale, chiar incifrate. Iată, de pildă, poemul *Lupoica albă*, cel care impune și titlul cărții de față. După câteva exprimări clare, poetul complică demersul, atras de pitorescul inspirației survenite ad-hoc: „În scorbura foșnind pe fundul mării, / Cu suflet fumuriu de depărtare, / Trăiește o lupoică, poezia — / Lupoică albă care nu mai moare. // În cer se văd înalt acele scorburi, / Deasupra lor cu steaguri trecătoare, / Când bufnițele verzi cu ochiul lirei / Păzesc ținutul așezat sub mare“.

Dar, cum spuneam, poetul este în permanență atras și fascinat de cărți. O contemplare nostalgică îi produc rafturile încărcate cu volume. Rememorări ample, pe un ecran interior, încep să se desfășoare: „Mi s-au cariat dinții stînd printre cărți. / Am văzut literele trăind, înfiorate, / Rîzînd în tragedii și cîntînd în războaie, / Ca actorii purtîndu-și masca în spate. // Chiar acum am plecat din cartea aceea, / Se mai văd pe cer semnele lor de opal, / Fantomele literelor moarte, / Într-un fel de război mondial.“ (*Bibliotecarul*). „Edițiilor iubite“ li se dedică un galant poem: „Doamnă, cad în neștire cocorii, / Se-aud somnambule cărțile în biblioteci, / Domnișoare bătrîne valsează-n / Ediții iubite, pe veci. // Bizanțul este rătăcitor. / Uneori cîntă filosofii bătrîni / Și păsările vechi își amintesc / De la Emil Botta sărutări de mîini.“

Un inventar al cuvintelor obsedante pentru Florin Muscalu trebuie neapărat să cuprindă: liră, melc, planetă, lacrimă, scorbură, umbră, doamnă, șarpe, galben, canar, cetate. În general, o recuzită cu aer desuet, care place mult poetului. Cu ea realizează mici obiecte cu străluciri stinse, piese de interior de care te apropii cu înfiorare, tulburat de răceala lor distantă. Sigur, pericolul căderii în artificios pîndește, uneori chiar se instalează confortabil. Se simte scurtă respirația, pe alocuri. Și totuși pentru iubitorul de vers rafinat, poema livrescă confirmă calități